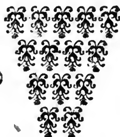
DE

Fide & Officiis CHRISTIANORUM LIBER.

Authore THOMA BURNETIO, S.T.P.

LONDINI:

M.DCC.XXVII.

MONITUM.

AUCTORIS *doctissimi prudentiâ cautum fuerat, ut quam de rebus controversis sententiam clausam in pectore habuit, nonnisi cum paucis, iisque consultioribus, amicis communicaret: nec palàm proderet; ne, datâ ingeniis hinc paulò* infirmioribus *indè* liberioribus *occasione, contentioni facem prætulisse videretur. Quoniam autem tam rara Scriptoris eruditissimi monumenta ob codicum ab ipso impressorum paucitatem aut deperire aut pro deperditis haberi aliquando possent; aliquot eorum exemplaria visum est diligenter ad ipsum Archetypum recudere: non ut in vulgus ederentur (ne fortè Auctoris de-*

functi

functi proposito fraus fieret) ; sed ut selectorum quorundam fidei, quasi depositum quoddam, concredita, tam à publicatione quàm ab interitu tuta conservarentur. Quisquis igitur hæc acceperis, scias tibi utendi tantùm, non abalienandi jus dari ; teque fidei violatæ reum fore, si, te permittente aut connivente, vel exscribantur, vel imprimantur. Vale.

DE

DE
Fide & Officiis
CHRISTIANORUM.

Cap. I.

Argumentum & Ratio Operis.

DOctrinam Christianam in Canone Scripturæ contineri, sive in Libris Sacris Judæorum & Christianorum supponimus; neque id agitur impræsentiarum, (quod ab aliis præclarè præstitum est) ut eorundem Librorum authoritatem vindicemus. Doctrinam autem in sacris illis tabulis descriptam ita explicare conabimur, ut quæritantibus appareat, Religionem Christianam esse OEconomiam Deo dignam, & humano generi salutarem; nihilque superfit obstaculi (modò animorum vitia excipias) quò minùs hanc Religionem, ut cœleste do-

num & institutum, præ cæteris omnibus amplectamur, atque firmâ fide & affectu ipsius obsequamur præceptis & documentis.

Quæ proindè propius spectant ad hanc dissertationem ea sunt quæ sequuntur. Ut dilucidè doceamus pro virili quam viam salutis præscripserit Religio Christiana, & quo Duce: Quæ præcepta dederit, vitæ & morum regulas: Quæ insuper auxilia promiserit ad virtutem & pietatem contendentibus.Ištereà, qualem Dei cultum ritúsque sacros instituerit. Porrò quibus constet dogmatis Fides Christiana, quærendum: Quæ nova proponat aut mystica circa naturam divinam, humanam, aut mundum externum: Denique de præmiis & pœnis vitæ futuræ, quid statuat: Qualem polliceatur felicitatem suis discipulis; quid mali minetur incredulis & immorigeris. In his explicandis, aliísque affinibus, versabitur hæc dissertatio.

Inter alia quæ Christianis olim objecêre Philosophi, duo erant maxima: Primum erat *Credulitas*, seu fides temeraria, in recipiendâ suâ Religione, & eâdem pertinaciter asserendâ: Dein alterum, ipsius religionis imbecillitas & impotentia ad restaurandam & perficiendam, ac, ut ità dicam, beatificandam Animam humanam. Ad prius quod spectat,
L. 1. *Celsus* apud *Origenem* populum Christianum generaliter comparat *vulgo*, qui credulitate suâ facilè decipiuntur à præstigiatoribus: Nec eos pati velle ait, ut sua fides ad examen revocetur. *Φησὶ δέ τινας μηδὲ βουλομένους διδόναι ἢ λαμβάνειν λόγον περὶ ὧν πιστεύουσι,*

es, &c. *Quosdam ex his*, de Christianis loquitur, *ne velle quidem rationem fidei suæ vel reddere vel accipere dicit. Usurparéque illud dictum, nè EXAMINA, SED CREDE, ET FIDES TUA SERVABIT TE. Dicere etiam solitos, mala res est mundana sapientia, bona verò stultitia.* Pudet audire hæc opprobria in Christianos effusa, temerè licèt, ut spero, & invidiosè. Siqui sunt qui hoc modo torpere & otiari amant in suâ religione, & tantùm non obdormiscere, in eos incidant hæc spicula, pungant & expergefaciant. Nos utique vigiles esse volumus animóque parato ad tuendam provinciam. Nullum fugimus examen Fidei nostræ, nec eam à quoquam recipi petimus, nisi peracto priùs examine; sive id instituant per monumenta Propheticà, sive ex historiâ rerum à Christo & Apostolis gestarum, sive ab ipsius doctrinæ naturâ & indole. Nullum argumenti genus nullum locum excipimus, unde elici possit veritas, aut elucescere.

Quod pertinet ad alterum nobis à Philosophis objectum, est quidem commune Christianis cum Judæis, Ethnicísve quibuscunque qui formam aliquam religionis, cultúmque Dei aut Deorum observabant. Scilicet *Porphyrius*, vir eruditus & acutus inter Græcos, de religionibus quibuscunque humano generi hactenus propositis, hanc ausus est ferre sententiam, *Nondum receptam esse unam quandam sectam quæ universalem viam Animæ contineat liberandæ.* Nempe liberandæ à suis sordibus, & ad primævam suam felicitatem & perfectionem restituendæ. Id enim voluit *Por-* S. August. C. D. l. x. c. 32. vid. etiam c. 11.

phyrius, necdum ait ad suam notitiam pervenisse, ex ullâ Philosophicâ disciplinâ, aut religione publicâ, hujusmodi viam salutis universalem.

Quæ desideravit *Porphyrius* in omni aliâ religione, putà vitam æternam, & quæ eò ducat viam certam, ea nobis promisit & exhibuit Dux & Legislator noster, Christus. *Ego sum*, inquit, *via*, *veritas & vita*, *Joh.* xiv. 6. Dixítque sibi datam esse *omnem potestatem in Cœlo & in Terrâ*, (*Math.* xxviii, 18.) Nec tantùm in Cœlo & in Terrâ, sed etiam *inferorum & mortis ei commissas esse Claves*, *Apoc.* i 18. Dein hanc plenitudinem potestatis júsque invitam æternam quod verbis sibi asseruit Christus, opere ipso demonstravit multis modis. Primò miraculis præstantibus & multifariis, mortuis etiam ad vitam revocatis. Postea, suà ipsius Resurrectione & Ascensione; & post ascensionem, effusione Spiritûs Sancti, in arrhabonem & præsensionem quandam ejusdem vitæ & hæreditatis æternæ. Sed hæc fusiùs sunt explicanda cùm de authoritate Legislatoris agitur.

Interea, En finem ultimum & desideratissimum, vitam æternam, beatam immortalitatem, reditum Animæ ad cœlum, in patriam, ad statum Angelorum & Filiorum Dei: Ità vitam æternam explicuit Christus, ita intelligunt Philosophi. Dein si quæras quibusnam daturus sit Christus hanc vitam sempiternam, quas ferat conditiones, quà viâ eatur ad cœlum, respondet ipse, *Joh.* xi. 25. *Ego sum Resurrectio & Vita, & qui credit*

Luc. xx. 36.

in

in me habebit vitam æternam, & suscitabo ipsum in ultimo die. Hoc est, qui fidem legémque meam amplectitur, abjectâ omni ei oppositâ, sive Gentium sive Judæorum, hoc ei præmium dabo, hanc mercedem, se, finitâ hâc vitâ, compotem fore immortalitatis & beatitudinis perennis. Idem sæpius repetit Christus, oblatâ occasione, in aliis sermonibus & colloquiis, *Joh.* iii. 15. *c.* vi. 40. *c.* x. 28, *c.* xvij. 2, 3.

His itidem consentientem in omnibus experimur doctrinam Apostolorum, primorum Evangelii præconum. Potentiam simul & propensam Christi voluntatem ad procurandam salutem humani generis, vímque illius institutionis præ cæteris omnibus ubique prædicant & testantur. *Non me pudet Evangelii Christi,* inquit Paulus, *siquidem est potentia Dei ad salutem cuivis credenti, Judæo primùm, tum etiam Græco.* (Rom. i. 12.) *Nec est,* inquit Petrus, *in alio quoquam salus; nec enim aliud nomen est sub cœlo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat nos salvari.* (Acts iv. 12.) Hunc etiam θεὸν σωτῆρα iidem testes asserunt, & velle & posse Animum nostrum in participationem naturæ divinæ, corpúsque in participationem formæ divinæ evehere, (2 *Pet.* i. 4. *Phil.* iii. 21.) Quibus præmiis, quâ gloriâ, nihil patitur illustrius natura humana: Nihil cupit præclarius ambitiosa philosophia. Sed de his pleniùs in sequentibus.

Hæc ad *Porphyrium.* Sed liberandæ & emancipandæ Animæ à servitute hujusce

Cor-

Corporis, purgandæque ad vitam, quam anhelamus, cœlestem recipiendam, impares esse dicit omnes ritus, omnémque religionem Judæorum aut Gentium: id libenter agnoscimus & unà affirmamus, *Rom.* i. *Heb.* x. Sed non expectanda est integra & absoluta emancipatio ante solutum hoc Corpus, mundúmque inferiorem, quo circumvolvimur, innovatum, *Rom.* viii. 19, 20, 21, 22, 23. *Eph.* i. 13, 14. Intereà Christianis præcipitur in hàc vità iterum iterúmque, puritas animi & corporis, quoad fieri potest, nec nisi puris sanctísque promittitur salus æterna (*Heb.* xii. 14.) memoratà ubique sanctitate, ut ejudem obtinendæ conditione necessarià. Denique, ad hanc puritatem acquirendam acuuntur & adjuvantur facultates animæ omni modo, per Legem puram, cultum purum, exemplum purissimum: Denique per Sancti Spiritûs influxum, vímque promissorum de vità æternà consequendà, 1 *Cor.* xv. 58. & 2 *Cor.* vii. 1. *Heb.* xii. 1, 2.

Ita comparata est, ut vides, Religio Christiana, ut quæ in cæteris deficiunt & desiderantur ad plenitudinem & perfectionem, ea sint integra atque suis numeris expleta in hàc institutione: Sive finem propositum respicias, sive media & instrumenta ad eum assequendum maximè idonea. Id unum superest, ut deinceps ostendamus, Hæc esse constituta ab authoritate divinà & ab eàdem confirmata, ut effectu suo destitui nequeant, nec metus sit spem nostràm & expectationem frustratum iri. Id quod, spe-

ro,

ro, ab insequentis operis ordine & argumentis constabit.

Hæc in genere præfati sumus ad Philosophos. Quæ præterea à Judæis, antiquo Dei populo, objiciuntur, circa Messiam nostrum, Legémque novam, ea sub finem hujusce scripti tractabimus; ut cuilibet adversario fidei nostræ, sive Græco sive Judæo, modò suæ infidelitati rationes aliquas obtendat, responsum fiat æquum & amicum. Hoc modo Religionis nostræ tuebimur honorem, ubi palàm fecerimus nihil nos metuere aut metuendum esse ab ipsius hostibus in quovis certamine honesto; modò ex parte nostrà, bonæ causæ nec animus desit, nec consilium. Hæc breviter præfati ad opus ipsum progrediamur.

CAP. II.

De Religione Naturali, universali & immutabili. Dein de Religione instituta, & ipsius fundamento generali in singulis Œconomiis.

OMNIS Religio vera, sive divinitùs sive humanitùs instituta, suas habet radices in *Religione Naturali*; Hæc igitur primò est consideranda. Religio autem naturalis in eo posita est præcipuè, ut agnoscamus *Deum unum Summum*, rerum omnium Authorem & Rectorem; Dein rerum discrimina, secundùm rationes veri & falsi, boni & mali, turpis & honesti, justi & injusti. Denique, quatenus ab his arguitur, præmiorum & pœnarum futuram distributionem. His fundamentis innititur religio prima, atque ei superstructæ sunt Religiones secundariæ: quæ dici solent œconomiæ, dispensationes, Leges aut Institutiones sacræ. Hæ verò œconomiæ & instituta multimodìs variantur pro ratione temporum, locorum & gentium. Dein alia atque alia sunt secundùm rerum intellectualium ordines mundósque multiplices, in quibus varias induunt formas & habitus. Quemadmodum enim in Corpore animali sunt quædam stamina, ad vitam & sensum necessària, sinè quibus natura animalis constitui aut consistere non potest: licèt interim variæ sint formæ & figuræ istorum corporum, superadditis

additis organis aptísque partibus, pro ratione variâ quadrupedum, volucrum, piscium, reptilium, & reliquorum omnium quæ vitâ & sensu fruuntur: Ita variæ sunt Religionum formæ, facies, & constructiones, pro vario rerum statu & ordine, secundùm providentiam & consilium sapientissimi Rectoris & Opificis: participant autem omnes, plus minùs, eandem naturam intimam, eundem succum, sinè quo nullam habituræ essent vim divinam aut vitalem. Nullum est ædificium absque fundamento, nec arbor aut frutex absque radice: Neque magis sinè his seminibus & principiis originariis ulla nasci potest aut constare religio.

Ad hæc consequens est, vel potiùs intertextum, universalem & immutabilem esse hanc, de quâ loquimur, Religionem Naturalem: id quod de nullâ religione institutâ dici potest. Universalem enim dico sensu latissimo, quoad omnia tempora, terras, populósque: Nec in hâc Terrâ tantùm, sed etiam in cæteris, quotquot sunt habitabiles per totum universi ambitum. Sicut enim colores sunt varii in variis corporibus pro ratione materiæ subjectæ, Lux autem eadem est quæ singulis substernitur, & â diversis corporibus diversas habet modificationes: Ita religio naturalis in se eadem ubique, variè modificatur in diversis œconomiis, ac velut intermixtis umbris diversò pingitur & repræsentatur. Neque æquum est credere, ut antea monuimus, hanc varietatem locum habere tantûm apud nos misellos & in hoc Orbe exiguo, sed quaquà

non diffiteor, multa vera esse, quæ vulgo scire non sit utile: & siqua nudè proposita finem suum non essent assecutura, in iis licet ad commune judicium popularémque intelligentiam stylum demittere.

Diximus præterea Religionem naturalem esse *Æternam* & *immutabilem*: ut patet exinde quòd radicata sit in naturâ divinâ, quæ est æterna & immutabilis. Est in Deo, ut in suo fonte & primâ origine, veritas, bonitas, justitia, sanctitas, omnis denique rectitudo: Et ab his perfectionibus, naturæ divinæ æstimanda & metienda est perfectio omnis creaturæ rationalis. Eo enim quævis est perfectior, quo propiùs accedit ad hoc exemplar & archetypum, & quo perfectior eo beatior. Quapropter & natura rei, & officii ratio, & propriæ felicitatis innata sitis, eo nos impellunt omnia, ut veritatem, justitiam, bonitatem, cæteráʃque Dei perfectiones imitabiles colamus & pro virili parte exerceamus. Qúmque harum perfectionum regula sit immutabilis & inflexilis Dei naturâ, ut anteà diximus, erit pariter, quæ huic regulæ congruit & respondet religio naturalis, in hàc parte fixa, immobilis & immutabilis.

Hæc de religione naturali secundùm innata rerum discrimina, boni & mali, turpis & honesti, in vitâ & moribus instituendis semper observanda, dicta sunto. Pars altera religionis naturalis versatur circa cultum Dei, & pietatem summo Numini debitam. Est autem vera pietas Adoratio Dei secun-

dùm dignitatem & perfectionem suæ naturæ. Estque vel solius animi, in meditatione & contemplatione posita, &, quæ indè nascuntur, aspirationibus ad Deum cum affectu & ardore; quæ dicitur pietas interna. Vel est etiam externa, quæ corpore unà peragitur, precibus & laudibus ad Deum effusis, cum omni apparatu honesto cultûs exterioris. Neque enim hîc pingas velim Religionem naturalem penitùs nudam, sinè omni cultu, instar fœtûs recèns editi, aut Telluris hybernæ suis floribus & frugibus spoliatæ; His solet redundare potiùs religio naturalis & ad superstitionem vergere, ut aliquid amputandum sit plerumque ad luxuriam cohibendam, Abscindantur velim hæc omnia superflua & superstitiosa: manebit nihilominus cultus exterior, atque illi ritus sacri, & pietatis instituta sana quæ in ipsâ naturâ fundantur. Qualia sunt laudes & hymni in conventibus publicis, preces & supplicationes solennes: Etiam confessiones peccatorum & deprecationes: Fidei in Deum, rerum omnium Rectorem, formulæ & professiones statæ & ordinariæ. Hæc omnia locum habent in religione naturali. Prætereà Dies festi sacris obeundis dicati: Conciones ad populum, ad virtutem, pietatem, resipiscentiam & reformationem hortationes. Denique, quæcunque faciunt vel ad avertendam Dei iram, vel impetrandà beneficia, vel ad salutem publicam aut privatam, secundùm optimum naturæ lumen, ea sunt inferenda aut adoptanda in religionem naturalem.

Non

Non est adeò sterile naturæ solum, ut neque herbas neque fructus ferat. Et qui religionem naturalem instar corporis aridi, exanguis & exucci depingunt, nec Dei nec humani generis consulunt dignitati. Quâ religione placuit Deo Enochus? Quâ scalâ ascendit in cœlum? Non est, crede mihi, languens & enervis illa virtus quâ quis vivus in cœlum evehitur. Quâ lege præter illam conscientiæ naturalis vitam instituit, mores rexit * Noachus, cùm habitus est justus & perfectus in conspectu Dei? Quid dicam de Abele? Qui in mundo recèns nato secundus tertiúsve erat ab Adamo, multis ante Mosem sæculis. Ille tamen *justus* dicitur à Christo, & inter viros sanctos numeratur, *Matth.* xxiii. 35. Denique quâ fide Abrahamus & reliqui Patres ante latam Legem Mosaicam Deo fuerunt accepti? Lex nobiscum nata obtinuit usque à natalibus mundi: Lex scripta non nisi duo post millennia à mundo condito: necdum gentis humanæ partem maximam attigit aut illuminavit; Hósne omnes credemus æternùm periisse, aut perituros esse? *Hos*, inquam, *qui legem externam non habentes, sibiipsis fuere Lex, ostenderúntque vim legis scriptam in cordibus suis, unà testimonium reddente ipsorum conscientiâ, & cogitationibus sese mutuò accusantibus aut etiam defendentibus.* Te præterea testor, Nobilem Arabem, Dei servum, Jobum; Dei servum appello, erat enim, Deo teste, *Integer & rectus, timens Dei & re-* Rom. ii. 14, 15.

* Tertull. advers. Jud. c. 2. p. 184. *Unde Noe justus inventus si non, &c.* adde Notam Pamelii ex Origene, ibid. Vid. & de coron. Militis, c. 6.

cedens

cedens à malo. Quas virtutes heroicas exercuit, referente Historiâ Sacrâ! Quam vim & constantiam animi! Quæ præclara documenta reliquit, verbis factísque! Plures non memoro satìs notos, ex hâc aut illâ gente & ætate. * Nec credendum est, hos eximios viros sibi solis sapuisse: Celebrârunt, in suâ quisque familiâ, tribu, ditione, cultum aliquem divinum, purum, castum, Deo gratum, sibi & suis salutiferum. Tales cultores quærimus, cultúmque similem, in eâ, de quâ hic agitur, religione naturali, sincerâ & incorruptâ. Sed ad Religionem institutam transeamus.

Religio instituta qualiscunque duabus constat partibus, communi & propriâ. Id quod participat cum religione naturali, Commune appello: & quod habet novum & huic superadditum, institutione aliquâ divinâ aut humanâ, id proprium & peculiare nuncupo. Hoc religionis Corpus, illud Anima dici potest. Pietas enim & probitas naturales sunt veluti nervi & fibræ omnis religionis genuinæ; vel instar sanguinis in corpore, qui per totum diffunditur, secúmque vehit & vitam & vires & sanitatem, singulísque partibus nutriendis succum idoneum. Proinde semper in Religione divinitùs institutâ, adeóque verâ, pars naturalis est superior, & domina-

* Οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες &c. Justin. Apol. 2. p. 83. Dein Dial. cum Tryph. in p. 263. Ἐπεὶ οἱ τὰ καθόλου, καὶ φύσει, καὶ αἰώνια καλὰ ἐποίουν, εὐάρεστοί εἰσι τῷ Θεῷ. *Nam qui ea fecerunt, quæ universim, & naturâ & perpetuò pulchra sunt, Deo benè placent.*

tur

tur alteri quoties ſeſe interſecant, atque ita impediunt ut alterutra ſit intermittenda. Hoc in œconomiâ Judaicâ & Chriſtianâ, à Deo conſtitutis, manifeſtò patet: In Ethnicâ parciùs, at inter eximios viros apud gentes prælata fuit pariter ritibus & inſtitutis omnibus ſanctitas naturalis, & virtus interna, ut infrà patebit. Sed operæ pretium erit has Leges ſacras cujuſcunque ordinis cum naturali paucis conferre, ut in ſingulis quem locum teneat illa videamus.

Quoad Legem Judaicam, imprimis notum eſt Decalogum eſſe partem ipſius principalem: Eúmque fundari, maximâ ex parte, in lege naturæ: in officiis putà quæ Deo & hominibus ex æquo, recto & honeſto, præſtare tenemur. Hanc erga Deum reverentiam, & erga homines benevolentiam, duo Legis præcepta maxima vocat Chriſtus, (*Mat.* xxii. 37, 38, 39, 40.) Quin & exinde pendere ait Legem & Prophetas. Neque aliter ſtatuerunt è Judæis ſapientiores. Aiunt quidam Doctores Hebræi, id primum fuiſſe conſilium propoſitúmque Moſis, ut ex unico Decalogo, ſive decem præceptorum tabulis legem conſtitueret Iſraëlitis: Sed cùm redux è monte vidiſſet ingenium populi ad Idololatriam propenſiſſimi, utpote qui tantillo tempore ſuæ moræ *Aureum vitulum* ſibi confecerat, & in Deum Iſraelis erexerat: His, inquam, viſis, mutavit ſententiam Moſes, atque ſecum ſtatuit, huic populo opus eſſe Religione negotioſâ, quæ jugiter teneat animos occupatos atque rebus ſuis ſacris diſtentos, ne ex otio & affectibus

Vid. Jer. c. vii. 22, 23.

fectibus superstitiosis in idololatriam deflectant. Hinc legi suæ puræ & simplici multitudinem rituum adjunxit, utilium quidem in hunc finem, sed aliàs in onus & gravamen; ita tamen adjunxit, ut sub his umbris semper integra & illæsa maneret justitia naturalis & immutabilis. Flavius Josephus, vir harum rerum consultissimus, cùm decreta Cæsaris & Præsidum Romanorum in gratiam data gentis Judaicæ exposuisset, in suæ Legis defensionem hæc subjungit, Ἔθεσι μὲν γὰρ ἐδέν ἐςι γένος, ὃ τοῖς ἀυτοῖς ἀεὶ χρῆται κατὰ πόλεις, ἐσθ᾽ ὅπη πολλῆς ἐγγινομένης τῆς διαφορᾶς, τὸ δίκαιόν δε πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίως ἐπιτηδεύει, λυσιτελέςατον ὄν, ἕλλησίν τε καὶ βαρβάροις· ἐ πλεῖςον οἱ παῤ ἡμῖν νόμοι λόγον ἔχοντες, ἅπασιν ἡμᾶς εἰ καθαρῶς ἐμμένοιμεν ἀυτοῖς, ἔυνες καὶ Φίλες ἀπεργάζονται· διὸ καὶ ταῦτα παῤ ἐκείνων ἡμῖν ἐπαιτητέον, καὶ δέον ἐκ ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἐπιτηδευματων ὄιεσθαι τὸ ἀλλότριον, ἀλλ᾽ ἐν τῷ πρὸς καλοκάγαθίαν ἐπιτηδείως ἔχειν· τῦτο γὰρ κοινὸν ἅπασιν, καὶ μόνον ἱκανὸν διασώζειν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον. *Moribus quidem nulla gens iisdem utitur perpetuò, sed oppidatim ferè in his fit mutatio aut differentia: Justitia autem omnibus hominibus ex æquo competit, res utilissima tam Græcis quàm Barbaris, cujus maxima in nostris legibus habetur ratio, nósque omnibus, modò eas inviolatas servemus charos ac amicos potest reddere. Quamobrem rogatos omnes volumus, ut non tam nos ob diversum vitæ genus horreant, quàm complectantur ob veræ virtutis studia. Hæc enim communis est omnibus, & sine hâc non potest humana vita consistere.* Rectè distinxit id quod singulare est in hâc aut illâ Religione sive lege sacrorum, ab eo quod com-

Antiq. Jud. l. 16. c. 10.

commune eſt omnibus. Hoc τὸ δίκαιον & τὸ καλοκἀγαθὸν appellat, quod ubique eſt obſervandum. Idem ſentiunt omnes cordatiores Judæi de hoc delectu & diſcrimine rerum in Lege ſuâ conſtitutarum.

Prophetæ * prætereà, qui Moſem ſequebantur, idem rerum ſive juſſarum in Lege, ſive prohibitarum diſcrimen tradiderunt & inculcârunt. Majoris ubique æſtimant pretii & valoris juſtitiam, probitatem, miſericordiam, aliáſque dignitatis innatæ virtutes, quàm ſacrificia & victimas, aut ritus quoſcunque, à Deo licèt inſtitutos. Multùm verſantur, ut notum eſt, in hoc argumento Prophetæ, & cum magnâ verborum vi & copiâ: Deúmque introducunt quandoque indignanter & cum faſtidio rejicientem hæc quaſi ſuperflua aut præ cæteris nihili facienda. Vide quæ Propheta *David*, quæ *Iſaias*, *Jeremiah*, *Hoſeos* & *Micah* hàc de re diſſerunt: & cum Judæis ſuperſtitioſis, quaſi injurias Legi factas vehementer expoſtulant, *Pſalm.* l. *Iſa.* i. 11, *&c.* *Jer.* vi. 20. *Hoſ.* vi. 6. *Mich.* vi. 6, *&c.*

Denique, ut olim Prophetæ, ita Chriſtus, Mat. xxiii
Legis Moſaicæ ſupremus Expoſitor, hanc di- 23. & xii.
ſtinctionem rerum, magìs minúſve ſacrarum, 7. Luc. xi.
neglectam aut malè cuſtoditam Judæis ſæpi- 39, 40, 41.
ùs objecit & exprobravit. Quæ in ſe & ſem- Mat. v.
per bona ſunt Τὰ βαρύτερα τȣ͂ νόμȣ appellat, 23. 24.
Legis graviora capita, quæ præponderant aliis

* Vide Maimon. Mor. Nev. p. 3. cap. 32. *Non aliud Gentes prudentiores.* Lactant. lib. vi. c. 8. p. 525.

omnibus, innocuis licèt & Lege externâ & temporariâ constitutis. Quúmque ritualibus suis inhærerent Judæi posthabitis his primariis, ídque sub religionis prætextu, hypocrisis eos arguit Christus, malúmque iis & tristes iras denunciat, irritum Dei verbum facientibus. Ita comparata erat Lex Judaica respectu naturalis; de Christianâ jam dicendum.

Mat. xxiii 14. Mar. vii. 11, 12, 13.

Dixit Christus se venisse *non ad dissolvendam Legem Mosaicam*, sed ad *implendam. Mat.* v. 17. Quomodò verò implevit? Quam Legem non dissolvit? Legem Ritualem penitùs dissolvit & abolevit: Teste Apostolo ad Ephesios (*c.* ii. 15.) & alibi sæpiús. *Τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, Legem præceptorum in ritibus abolens.* Quinetiam res ipsa loquitur, exolevit & evanuit Lex Judaica inter Christianos, aliter non essent Christiani ut à Judæis distincti. Sed evanuit ut fugiunt umbræ ad lucem Solis. Utcunque quæres, quid demum non dissolverit Christus? Quam partem conservàrit? Dico, partem ipsius moralem, naturalem, æternam: adeóque præstantiorem & principalem, quæ ex mente Legis & Legislatoris erat instar totius. Cætera typica & adumbrata explevit quidem, & explendo delevit: sed partem hanc diviniorem adeò non extinxit, ut eandem stabilierit, promoverit perfecerítque. Ita loquitur de Evangelio Apostolus, cùm ipsius materiam finémque explicat, *Tit.* ii. 11, 12, 13. *Illuxit gratia illa Dei salutaris omnibus, erudiens nos, ut abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus, tem-*

temperanter, & justè, & piè vivamus in præsenti sæculo. Expectantes beatam illam spem & illustrem illum adventum gloriæ magni illius Dei, ac servatoris nostri, Jesu Christi. Qui dedit semetipsum nobis ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibiipsi populum peculiarem, accensum studio bonorum operum. Hic scopus, hic fructus Evangelii.

Jubet nos Christus ut ad perfectionem aspiremus: ut Deum imitemur, tam bonitate quàm sanctitate & puritate. Jubet nos inspicere ipsum fontem lucidum Boni, Pulchri, Justi sanctíque, ut divinæ imagini conformes simus, divinæ naturæ participes. Hic est nostræ, omnísque veræ religionis apex: Nihil dici potest aut cogitari sublimius quàm assimilatio ad primum & archetypum Bonum, Deum Optimum Maximum, infinitè perfectum. Præterea, tam Christus quàm Apostoli pietatem externam, ritúsque omnes parvi faciunt præ mentis interiori habitu, & renovatione animi ad imaginem Dei & primævam rectitudinem. Plurima sunt, ubique sparsa in Canone Christiano, perspicuè tradita ut neminem latere possint, hujusmodi monita & præcepta. Denique, hæc omnia summatim & per ἐπιλογισμὸν recolligit Apostolus ad Philippenses, his verbis, *Quæcunque sunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque justa*, (sive ex lege naturæ, sive gentium, sive nostrà) *quæcunque sancta* aut pura, *quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ & nominis* apud omnes; *Si qua virtus*, vel quod in censu vir tutum apud probos habetur; *si qua laus* aut laude dignum & sapientûm approbatione

Mat. v. 45
1 Joh. iii. 3.
Cap. iv. 8.

batione, *hæc cogitate*; Hæc animo recolite, & in his vos exercete. Hæc recapitulatio Apostolica, sub variis titulis & nominibus omnes complectitur veritatis & perfectionis æternæ rationes, quas humano pectori insevit natura, & consensus universalis prudentum stabilivit. Atque ex horum omnium studio & exercitio viri Christiani officium constituitur.

Hactenus de religione Judaicâ & Christianâ, quas in naturali fundatas vidimus. Superest Religio Gentilis, quæ quidem dici solet *naturalis*, quòd nullam habeat adjunctam Revelationem aut institutionem divinam: sed reverà alienissima est ab illâ religione naturali, cujus aliqualem dedimus ideam in superiori capite. Distinguendum igitur inter religionem naturalem puram & impuram: puram nudámque descripsimus, ut sinè ornatu, ita sinè maculis. Sed multis modis impura est illa religio quæ olim obtinuit apud gentes, & etiamnum obtinet aliquatenus: tot vitiis obducta & ritibus insanis, ut in eà suffocari videantur tam pietatis quàm virtutis semina. Sed ut hæc æquo jure expendantur, statum ipsius, si placet, paulisper inspiciamus, sive in pessimis, sive mediocribus erroribus. Primò quoad Numen vel Numina quæ coluerunt: Dein quoad cultum & ritus: Denique quoad mores & vitæ futuræ notitias.

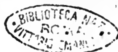
Jam receptum esse videtur apud eruditos, Gentes inter tot sua Numina, unum ut summum & altissimum coluisse. Neque aliter fieri

fieri potuit, si rem cum ratione perpendas. Innumeros enim Deos, singulos supremos, concipere non licet: quòd si ordines aliquos constituas, inferiores & superiores, ad summum ordinem tandem perveniendum est. Nec in eo ordine fas est plures fingere inter se æquales: Plura enim infinitè perfecta, & per se existentia, consistere non possunt, secundùm mentis nostræ dictamina. Sed Gentibus utcunque id vertitur vitio, quòd præter hunc summum Deum, alios inferiores colerent. Nec apud vulgus tantùm id in usu erat, sed à Philosophis etiam & sapientibus approbatum. Ἀθανάτους μὲν πρῶτα θεοὺς, &c. dicunt Pythagorei, nec aliter Platonici, cæterique. Nobis quidem Christianis, ut olim Judæis, vetitum est quicquam colere præter summum Deum: iis autem qui solo gaudebant naturæ lumine non habitum est nefas, debito honore & veneratione prosequi singulos rerum intellectualium ordines, pro suo quemque gradu, statione & dignitate; Dispari autem modo & affectu, ratione semper habitâ ad Deum summum, omnium auctorem & moderatorem. Hoc, inquam, non vetat naturæ lumen. Nihilominus cùm nihil iis certò constaret de Numinibus illis intermediis, tutius fuisset soli Deo Optimo Maximo sacra facere, vota nuncupare & preces fundere, quàm à Diis ignotis auxilium petere, & in auras spargere voces inanes.

Plat. in Epinom. m. p. 984. de Leg. l. 4.

At dices, forsan, Dii gentium non erant prorsus ignoti, Solem, Lunam, & Sidera cœli adorabant, numina aspectabilia & no-

tissima.

tiſſima. Rectè quidem notiſſima, quatenus prægrandia & glorioſa corpora, ſed quòd Numina eſſent & adoratione digna, illud haud compertum habuere ipſi illi cultores. Credebant utique & perſuaſum habebant quomodocunque, ſtellis ineſſe ſuas Mentes, Animáſve aut Intelligentias: illuſtres ſinè dubio & quodammodo divinas. Experiebantur etiam cœli dona quotidiana, amicam lucem & beneficos Solis radios, quibus vigent & animantur hæc inferiora. Neque aliter ſe poſſe putabant aut tantam majeſtatem dignè revereri, aut gratias referre pro tantis beneficiis, quàm colendo, Deorum ritu, hæc cœleſtia Luminaria.

Hæc ſpeciem habent excuſationis qualiſcunque, non autem legitimæ defenſionis robur. Levibus conjecturis non innitendum eſt in rebus quibuſcunque gravioribus, & in ſacris præcipuè nihil temerè tentandum, nè incidamus in Idololatriam aut vitioſam ἐθελοθρησκείαν. Utcunque non tam gravis fuiſſet gentium error, ſi nihil præter exercitum Cœli & Deos ſuos immortales coluiſſent. Sed homines mortuos, & animalia bruta: neç bruta tantùm, ſed vilia & fœda in Deorum cenſum adſcripſere. *Mutârunt*, ut inquit S. *Paulus*, *gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrium, & quadrupedum, & reptilium.* Ut homines mortales & caducos, vitâ defunctos, in numerum Deorum efferebant, ita poſitâ omni verecundiâ, Animantia, réſque inanimes inſtar Numinum venerari gentes nonnullas non pudebat: Confuſis rerum na-

turis

turis in opprobrium Divinitatis & in dedecus rationis humanæ.

Sed præter hæc monstra Deorum & hos Deos minusculos, Diis suis majoribus tam fœda, quàm absurda imputare non erubuerunt: turbantes ex utrâque parte rerum ordinem, elevando res viles in loca cœlestium, & deprimendo naturas cœlestes ad indignitatem & vitia inferiorum. Mares & fœminas, (animalium instar) Deos Deásque & sexuum discrimina inter sua Numina constituere: & concubitus & adulteria, aut quæcunque lasciviosi homines pecudésve perpetrant, sinè pudore ad cœlicolas transtulerūnt. Ita cœlum & terram miscentes, cum infimis summa & summis infima, hanc rerum naturam & Dei providentiam in Chaos quoddam reduxerunt.

Et quemadmodum Deos sibi fingebant Gentes minimè divinos, ita in iisdem colendis sacra minimè sacra instituerunt. Paria paribus, ritus scilicet aut turpes, aut cruentos, aut viles & futiles. Adeò cæcutit circa res divinas in hujusce vitæ caligine, saltem vulgus hominum, tantísque erroribus est obnoxium. Neque tamen naturæ humanæ hoc penitùs imputandum. Hujusmodi enim erroribus ferendis, fovendis, augendísque apud Gentes, malos interfuissè Genios, & non parum operæ contribuisse, nihil quicquam dubito.

His

His autem quibuscunque non obstantibus, in Theologiâ Gentili, & nonnunquam in moribus Ethnicorum vis Legis naturalis eluxit. Turpis & honesti, æqui & iniqui fida discrimina. Id testatur S. *Paulus* ad *Romanos*: *Quum Gentes*, inquit, *quæ legem non habent, naturâ quæ legis sunt faciant: Isti legem non habentes, sibiipsis sunt Lex. Ut qui ostendant opus legis scriptum in cordibus suis, unà testimonium reddente ipsorum conscientiâ, & cogitationibus sese mutuò accusantibus aut etiam defendentibus.* En radicem pietatis & virtutis, conscientiam naturalem: non extinctam quidem prorsus inter Gentes, sed à superstitioso & impuro cultu, quem malus Dæmon invexerat, apud plures pernimiùm corruptam: inter nonnullos autem cordatiores, quos minùs inficere solet cultus externus, aliquatenus vigentem. Et quemadmodum Judæi, additamentis, aut in parte legis secundariâ hærentes, quum vim ipsius scopúmque præcipuum obscuràssent, & quasi obtudissent, moniti sunt à Prophetis de momentis maximis & primariis Legis, præ quibus sordent cætera: Ita Philosophi, & quandoque Poëtæ philosophantes admonuere Gentes, multa licèt in Templis acta fuerint cum pompâ, & à vulgo magni habita, Diis placere maximè animum purum, æqui boníque tenacem.

Cap. ii. 14, 15.

Compositum jus fásque animi, sanctósque recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto,
Hæc cedò ut admoveam templis, & farre litabo.

Nec

Nec minùs alii Ethnicorum vates, velut afflatu divino exciti, his similia profuderunt effata. Dein in philosophorum scriptis, nobiliorum classium, nihil frequentiùs occurrit quàm hujusmodi monita & præclara documenta. Sed in his legendis ne quid tædii sit seorsim nonnulla velut in * specimen & prælibationem apponemus.

E Hac-

* *Porphyrius* hoc argumentum multis prosequitur, *l.* 2. περὶ ἀποχ. & perorans tandem sic statuit. Θεοῖς δ᾽ ἀρίστη μὲν καταρχὴ νοῦς καθαρὸς καὶ ψυχὴ ἀπαθής. *Diis autem acceptissima initiatio aut libatio mens pura, atque Anima perturbationis expers.* Dixerat antea non minùs rectè. Δεῖ ἄρα συναφθέντας καὶ ὁμοιωθέντας αὐτῷ τῶν αὐτῶν ἀναγωγὴν θυσίαν ἱερὰν προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ. —— ἐν ἀπαθείᾳ ἄρα τῆς ψυχῆς τῇδε θεοῦ θεωρίᾳ ἡ θυσία αὕτη τελεῖται. m. p. 78. *Oportet igitur ei conjunctos & assimilatos, suorum mores & vitam, veluti pium sacrificium Deo exhibere.* Hoc autem sacrificium in *contemplatione Dei, ab Animâ affectibus liberâ perficitur.* Idem aliàs repetit & inculcat sæpius. *Hierocles ad Aur. Carm.* idem argumentum tractat sub initio, ubi inter alia hæc habet, ἡ τῶν προσφερομένων πολυτέλεια τιμὴ εἰς θεὸν οὐ γίνεται, εἰ μὴ μετὰ τοῦ ἐνθέου φρονήματος προσάγοιτο. δῶρα γὰρ καὶ θυηπολίαι ἀφρόνων, πυρὸς τροφὴ, καὶ ἀναθήματα ἱεροσύλοις χορηγία. Τὸ δὲ ἔνθεον φρόνημα διαρκῶς ἡδρασμένον συνάπτει θεῷ, —— ὁ προηγουμένως ἱερεῖον ἑαυτὸν προσάγων, καὶ ἄγαλμα θεῖον τεκταίνων τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ναὸν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ θείου φωτὸς τὸν ἑαυτοῦ παρασκευάζων νοῦν, &c. *Oblationum sumptuosa profusio honori Deo non cedit, nisi mente Deo plenâ offeratur. Dona siquidem & Hostiæ stultorum hominum nihil aliud sunt quàm ignis pabulum: & donaria, sacrilegorum opes. At divinus animus bene stabilitus, conjungit atque unit Deo.* —— *Is qui sese imprimis victimam offerens suámque animum simulacrum divinum vel Dei sedem faciens,*

Hactenus de religione Judaicâ, Christianâ, & Ethnicâ. De Mahometanâ non opus esse videtur ut quicquam adjiciamus; quum notum sit, nihil habere egregii illos sectatores Mahometis (Impostoris voluptuarii & armati) præterquam quòd unum Deum colant & justitiam naturalem. Colunt, inquam, justitiam naturalem, vel colendam prædicant, & ipsius cultores haberi volunt. Cætera eorum dogmata Judaismum sapiunt & Epicureismum, cum absurdis & insulsis narratiunculis interspersis. Quòd unicum Numen venerentur Mahometani & sacra omnia Paganica, aut Pagano-Christiana res-

faciens, mentem quoque suam ad divini luminis susceptionem Deo ipsi Templum construit & præparat. Hæc quæ tantopere accedunt ad doctrinam Christianam, tam verbis quàm sententiâ, productiora licèt, non piguit adscribere. Rectè dixit *Marcus Antoninus* (τῶν εἰς ἑαυτ. l. 10.) οὐ κολακεύεσθαι θέλει ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἐξομοιοῦσθαι ἑαυτῷ πάντα τὰ λογικά. *Non ipsi adulari, sed ei similes fieri vult Deus omnes naturas rationales.* Illam utique ὁμοίωσιν Θεῷ, *Deo conformitatem aut assimilationem* celebrant ubique Philosophi, ut religionis apicem. Apud præfatum Hieroclem hoc sæpius occurrit, idque secundùm Platonem: Is enim monet in *Theæteto*, Tum demum exitum fore miseriis mortalium, cùm ad Deos fugerint & Diis se assimilaverint, φυγὴ δὲ, inquit Ille, ὁμοίωσις Θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν, ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον γενέσθαι μετὰ φρονήσεως. *Fuga autem est, ut Deo, quàm proximè fieri poterit, assimilemur atque conformemur: Deo autem nos assimilat justitia & sanctitas cum sapientiâ conjuncta.* Cum aliis quæ sequuntur hìc & alibi apud Platonem cognatæ indolis. Denique præmia & pœnas constituunt justis & injustis: aiúntque virtutem esse viam ad veram sempiternámque felicitatem, vitium ad infelicitatem. Sed de his satis.

puant

puant & abhorreant, illud laude dignum est. Quúmque Mosem Christúmque pro veris Prophetis habeant à Deo missis, necesse est commune cum iis fundamentum pietatis & religionis amplexentur. Quod in utràque œconomià non aliud esse ostendimus, quàm æternas boni & mali, turpis & honesti rationes & discrimina. Quibus alia quidem apposita sunt aut intertexta mediæ conditionis pro ratione temporum & populorum : sed eo semper consilio ut veræ pietati & virtuti suus conservetur honos, hominésque gradatim ad summam perfectionem evehantur.

Hæc commentati sumus breviter ad ostendendum Religionem statam qualemcunque & ubicunque receptam, pro subsidio & origine habuisse religionem naturalem : Recti & pravi, turpis & honesti distinctionem & prænotiones. In religione revelatâ potissimùm constat idem hoc ei subesse fundamentum : Ipsius enim authoritas pendet partim à qualitate materiæ substratæ, partim à veracitate Revelantis: quorum neutrum absque his notitiis præeuntibus probari potest. Sítne sancta & pura doctrina quævis revelata judicare nequimus, nisi ex ideâ aut definitione aliquâ sanctitatis præconceptâ, tanquam normâ aut regulâ judicii ferendi. Dein, de fide & veracitate Revelantis si instituatur quæstio, non decidenda est à verbis aut nudâ affirmatione Revelationis ipsius, de ejus enim authoritate dubitatur adhuc : sed ex præcognitis de naturâ & perfectionibus

nibus Dei, authoris propoſiti. Et ab his præſenſis & præconſideratis doctrinæ revelatæ fides & certitudo ſtabiliuntur.

Denique, Hæc quum ita ſe habeant per omnia genera & exempla, manet fixum ratúmque quod ab initio diximus. Religionem naturalem alterius cujuſcunque ſuperinductæ eſſe fundamentum.

CAP,

CAP. III.

De Religione Judaica specialius; ipsius authoritate & utilitate multifaria.

HACTENUS quid sit sacrum & sincerum quæsivimus in religione universâ. Quærendum proximè, quo jure, vel quâ de causâ legitimâ recedatur à simplicitate religionis naturalis & universalis: quemadmodum recessum videmus, tam ab Ethnicis quàm à Judæis & Christianis. Cùm verò religionem naturalem appellamus *simplicem*, cultum externum non propterea abdicamus aut excludimus, modò castus sit & ad Deum Opt. Max. dirigatur: prout suprà capite secundo dictum est. Sed cùm superadduntur alia, tam ritus multifarii, quàm dogmata, quæ non enascuntur à ratione naturali, quæritur meritò quâ authoritate, divinâ aut humanâ: recto vel malè usurpato jure, Hæc nobis adscititia imponantur, tanquam ad salutem humanam necessaria.

Ad Religionem Paganicam quod spectat, preterquam quòd nullam habeat divinæ authoritatis speciem, præter ficta quædam commercia cum Diis aut Deabus ignotis, ipsius instituta sæpe sunt inhonesta, impura, aut frivola: qualia nec decent Numina, nec homines probos & sapientes. Adeò ut videantur potiùs ad obscurandam gloriam summi & sanctissimi Numinis introducta, & ad

ad abutendam religionis nomine in corrumpendis moribus humanis, quàm ad pietatis & probitatis augmentationem. Hæc autem & hujusmodi instituta peccant in regulam primariam de ordinandis ritibus & cultu externo, nimirum ut in iis nihil recipiatur, quod minuat dignitatem summi Numinis, aut bonis moribus sit contrarium. Quantum verò in utràque parte peccaverit Ethnicorum religio, à nobis præmonstratum est paucis, & ab aliis multo fusiùs: ut non opus sit iis hìc accumulandis tempus impendere.

Succedit Religio Judaica: antiqua, & suà antiquitate veneranda. Hìc quærendum, ut in cæteris, primò, quà authoritate instituta & introducta fuerit: Dein quibus legibus & ordinationibus constiterit. *Mosem* habuit Legislatorem, ut notum est, virum maximum, & ab omni ævo celebratum: Sed quà authoritate nixus sit *Moses*, proprià aut divinà, quæres forsan: & quibus actis aut testimoniis irrefragabilibus authoritatem illam sustinuerit. Dico breviter, *Moses* ut semper allocutus est populum Israëliticum nomine summi Dei, ita missionem illam, vel Legationem divinam, multis maximísque miraculis ostendit & confirmavit.

Sed cautè mihi forsan ita respondebis: Hæc quidem miracula, modò vera sint, & verè divina, satis habere virium & roboris ad stabiliendam authoritatem *Mosis*, ipsiúsque Legem. Sed Colloquia illa cum Deo, quum privata fuerint, & sinè teste, pro fictis haberi possunt; Et quod spectat ad miracula

racula sua publica, non minùs facilè dici potest, ea præstitisse *Mosem* artibus magicis, in quibus præcelluisse fertur. Fateor in more fuisse nonnullis Legislatoribus Colloquia fingere cum Numine hôc aut illo, quo sibi & legibus suis reverentiam & authoritatem conciliarent. Sed Legislatores illi nulla publica edidere miracula ad fidem faciendam suis privatis. *Moses* autem, tam in Aulâ *Pharaonis*, spectantibus Ægyptiis adversariis, quàm postea spectante toto populo Israelitico, repetitis vicibus, miracula peregit insignissima. Atque eo nomine in historiâ sacrâ præfertur & præluxisse dicitur omnibus aliis Prophetis. *Non surrexit præterea Propheta in Israele par Mosi, quem cognoverit Jehova ad os. Tum omnibus signis & prodigiis quæ miserat eum Jehova facturum in terrâ Ægypti, contra Pharaonem, & contra omnes servos ejus, totámque terram ejus. Tum omnibus operibus manûs fortis, & omnibus operibus terribilibus maximisque, quæ fecit Moses ante oculos totius Israelis.* Qui verò apertè & testatissimè tot signa, prodigia, miracula ediderat, nulla erat ratio dubitandi de ipsius fide cùm se à Deo missum esse dixit, & ex ore Dei hanc sibi mandatam provinciam accepisse. Et quis, quæso, vir privatus, nisi consilii inops, aut potiùs furibundus, Regem magnum adiret, ut populum ei captivum per multos annos è suâ potestate evelleret, propriis viribus aut proprio nomine? Non erat vir rapidi & ferventis ingenii *Moses*, at circumspectus, prudénsque rerum administrandarum: Et nisi persuasissimum habuisset, certissimúmque, hoc illi pensum, hoc

Deut. xxxiv. 10. 11, 12.

Exod. iii. hoc negotium, hujusce rei curam, à Deo demandata fuisse, tantum onus cum vitæ periculo nunquam fuisset subiturus. Diu quidem, multúmque obnixus est & reluctatus in illo munere suscipiendo: Cautè se gessit, timidéque, multa rogitans, & subdubitans: se etiam causatus est tantæ provinciæ obeundæ imparem & inhabilem. Denique de nomine & jure Numinis delegantis quædam curiosiùs quæsivit. His dubiis omnibus cùm satisfactum esset, in Ægyptum profectus, delegationem suam à summo Deo ad liberandos regendósque Israelitas, tam illis, quàm Pharaoni exposuit, firmámque & ratam fecit multifariis miraculis: Primùm in Ægypto, dein in transeundo mari, posteà in Eremo & itinere Israelitarum ad Montem Sinai. Ubi Legem dedit de quâ agitur, non sinè pompâ solenni & Angelicâ, cœlo & terrâ concussis. Hæc autem cùm notissima sint ex historiâ sacrâ (cui nulla est coæva, nedum antiquior) ubi dilucidè narrantur, iis sigillatim repetendis hîc supersedendum.

At hæc omnia, non vi cœlesti, sed præstigiis aut artibus magicis attribuis. Quod tu suspicaris de malis & magicis artibus, id memini objectum Christo a Pharisæis, ac si iisdem usus esset in suis miraculis efficiendis. Quid autem his respondet Christus? *Omne regnum dissidens adversùs sese, vastatur. Et omnis urbs aut domus dissidens adversùs seipsam non stabit. Sed si Satanas Satanam ejicit, adversùs seipsum dissidet. Quomodò ergo stabit regnum ejus?* Id pariter dicendum

Mat. xii. 24, &c.

cendum censeo in causâ *Mosis*: utpote qui totus erat in eo, ut Idololatriam & mala opera Dæmonum extirparet & extingueret. Non quidem universim per totum terrarum orbem, ut futurum erat temporibus Messiæ, sed apud populum Israëliticum, veluti primitias Deo oblatas, & in exemplum Gentibus. Fingi autem non potest, ex consensu, aut consilio, aut ope Dæmonum malignorum hæc sibiipsis inflicta vulnera, aut Exod. viii. ereptum dominium. Prætereà, Magis, eo- & viii. rúmque copiis omnibus bellum apertè indixerat *Moses* in Ægypto, & commissis prœliis obruerat & prostraverat: ut nullus locus esse possit calumniæ cuicunque in eo genere, aut tenuissimæ suspicioni in idem conspirâsse consilium *Mosem* cum Magis, aut ejusdem Numinis usos esse utrosque potentiâ. Denique ut hujus inimicitiæ & discordiæ perpetuum maneret monumentum, Legem constituit *Moses*, pœnâ mortis sancitam, Lev. xx. in omne genus Magos. Ab his igitur, ar- 27. tibúsque suis non abstinuit tantùm, sed om- Deut. ni modo abhorruit *Moses*. xviii. 10, 11, 12.

Hæc de personâ Legislatoris, & ipsius authoritate: sed ipsam Legem culpabis forsan, materiam Legis, & formam cultûs ab ipsâ præscripti, totámque adeò œconomiam Mosaicam, ac si esset institutio rudis, crassa, servilis, & minutiis onerata; in lustrationibus & lotionibus externis, in discriminandis rebus mundis & immundis, & mactandis animalibus, tota ferè occupata. Nihil sublime spirat, inquies, nihil cœleste, nec ultra hanc vitam caducam prospi-

cit. Ad summum, videtur lex indigna Deo supremo, animísque humanis inutilis. Fateor tibi S. *Paulum*, licèt Hebræum ex Hebræis, *R. Gamalielis* discipulum, & eruditum ad exquisitam formam Patriæ Legis, duriuscula quædam dixisse de Lege Mosaicâ: Ipsius ritus & ordinationes appellat *Carnales*, ad Judæos scribens. Atque alibi *infirma & egena rudimenta*: Ipsámque circumcisionem, antiqui fœderis sigillum, acerbiusculè quidem *Concisionem* vocat. Hæc autem dicta velim intelligas partim comparatè ad religionem Christianam, partim ad eos qui crassè & externè tantùm ritus Mosaicos considerabant, proposito, scopo, usúque Legis primario, neglectis.

Heb. vii. 16. & ix. 10.
Gal. iv. 9.
Phil. iii. 2.

Interea ut æquum feramus judicium de Lege *Mosaicâ*, multa sunt expendenda & dicenda suo ordine. Illud imprimis notandum, quod suprà diximus, eodem solido niti fundamento hanc Legem quo Leges optimæ: nimirum jure naturali, innatis & æternis animi humani principiis & rationibus, debitísque ex naturâ rerum erga Deum & erga homines officiis. Hæc in Decalogo breviter & dilucidè complexus est *Moses*: atque his subjecit reliqua omnia suæ legis ritualia atque jura secundaria. Præterea notandum, non id in consiliis habuisse *Mosem*, ut Legem conderet suâ naturâ perfectissimam, sed aptissimam & utilissimam pro ratione loci & temporis. Dein, non id sibi proposuit, ut esset Lex universalis, totius Terræ, sed unius populi Israëlitici. Nec denique Lex in perpetuum duratura,

ratura, sed usque ad tempora Messiæ. Hæc si tecum perpenderis, non opus erit apologiâ aut patrocinio nostro Laudemus potiùs & admiremur virum illum maximum, Legislatorem consultissimum, summúmque Dei prophetam, omne genus miraculis splendescentem. Quem vidit olim & obstupuit Ægyptus Literatorum sedes, triumphantem in suos Magos & Hierophantas. Quem omnes deinceps Gentes celebrârunt. Quem denique è cœlo deductum, in testem suæ gloriæ adscivit Christus. Hæ tibi erunt Laudes, prophetarum Princeps: hæc monumenta tuæ gloriæ, donec cœli & terra manserint incolumes. Nec me pigebit intereà prefata capita percurrere, non ut excusatum habeamus *Mosem*, sed commendatissimum.

Mat.xvii. 3.

Dixi, non in animo habuisse *Mosem*, ut legem in se perfectissimam constitueret: neque universalem, neque æternam: sed tempori populóque suo accommodatam. Hunc populum, è consortio vitiisque gentium eductum & separatum, per hanc œconomiam intermediam ad legem perfectiorem, in diebus Messiæ promulgandam, disponere & præparare studuit. Hunc in finem, cùm viderit Idololatriam ubique diffusam per terrarum orbem, eandémque noverit veræ pietatis pestem, ac virtuti castísque moribus inimicissimam, id sibi credidit potissimùm curæ esse debere, ut hanc malorum omnium radicem evelleret aut excinderet. Quapropter UNUM ESSE DEUM, Cœli & Terræ Creatorem, Eúmque

unicè colendum, declaravit, edocuit, præcepit: Atque hoc documentum vel præceptum voluit esse primum in suâ Lege, ac veluti Basin reliquorum. Dein statuit, hunc unum Deum nullâ sub imagine aut simulacro colendum esse: utpote invisibilem & incorporeum, neque nullâ formâ externâ aut similitudine repræsentandum. Nec hoc satìs habuit, sed ad munienda hæc præcepta, interdixit Judæis usu imaginum & simulacrorum, non tantùm in religiosis, sed etiam in re familiari aut communi; ut illecebras quascunque, aut initia malorum in hoc genere effugerent. Denique, Leges multas secundarias tulit de rebus adiaphoris, ut dicitur, quæ suâ naturâ nec turpes sunt, nec honestæ: eo fine, ut nôrunt eruditi, quò gentium vicinarum Idololatrarum mores & consuetudines ablegaret.

Hactenus sinè omni labe optimè consultum est rebus sacris, & summi Numinis venerationi. Prætereà in cultu hujus unius Dei, quem instituit *Moses*, ab omnibus aut fœdis aut cruentis ceremoniis, quas intermiscuissent Gentes, religiosè abstinuit. Nec parum est abstersisse has maculas, expurgâsse has sordes è rebus divinis. *Est quiddam prodire tenus.* Populum eripere & segregare è colluvie Gentium, vitiisque earum excussis, ad morum cultûsque honestatem componere.

His concessis, quid ultra quereris? Negari non potest ad hæc capita reduci posse, proximè aut remotiùs, plurima *Mosis* instituta,

ſtituta. Intereſſe tamen nonnulla forſan dices, quæ huc referri non poſſunt, nec idololatriam reſpicere videntur ullo modo. Sunt quidem nonnulla typica aut typicè inſtituta, quæ Meſſiam & res Meſſiæ adumbrant. Et proinde uſui eſſent & adjumento ad refricandam memoriam Judæis de Meſſiâ venturo: & ad eundem recognoſcendum ubi advenerit. Denique, ſunt aliæ forſan nonnullæ præceptiunculæ quæ ad has claſſes non poſſunt facilè revocari; nec forſan expeditè, liquidóque deſignari queant earum origines, cauſæ uſúſve. Eſto, Hoc nemini, opinor, cordato mirum videbitur: Elapſis enim tot jam ſæculis ab illo tempore, quo Legem ſuam inſtituit *Moſes*, neſcimus hodie quis fuerit rerum & religionis ſtatus, ſive in Ægypto unde venerant Iſraëlitæ; ſive in Gentibus Canaaniticis, quò tendebant; aut denique in populis circumvicinis, aliíſve quibuſcunque unde contagio aliqua iis afflari potuiſſet. Hæc, inquam, cùm neſciamus magnâ ex parte: Quibus malis foras advenientibus occurrendum eſſet, quibus morbis populi adhibenda medicina, nihil miror nonnullorum præſcriptorum rationes & uſus à noſtro aſpectu obliteſcere. Ab iis autem monumentis quæ ſuperſunt adhuc, oſtenſum eſt à viris literatis, tam maxima, quàm minuta plurima Legis Moſaicæ ſuas habuiſſe occaſiones & momenta. Denique ut hoc iterum iterúmque repetam, id tibi ſemper memoriâ tenendum, nec Philoſophos fuiſſe plebem Judaicam, nec eos ab imis ad ſumma uno ſaltu propellere volu-

Vide Archæol. Philoſ. l. 2. c. 9. & 10.

voluisse *Mosem:* Sed placidè & gradatim, prout ferre potest natura humana, & divinæ providentiæ * consilia.

Ad claudendam hanc dissertationem de re Judaicâ, quæ dicta sunt hactenus, paucis, si placet, recolamus. Quæritur, quid profuerit humano generi Lex Mosaica? Quibus usibus inservierit revelatio ad Judæos facta? Quæ necessitas aut utilitas istius œconomiæ? Respondeo, Lex Judaica erat primus § gradus ad reformandam gentem humanam: sive prima machina ad amoliendam Idololatriam. Ante hanc Legem latam conservârat quidem Deus in nonnullis familiis Religionem naturalem puram ab Idololatriâ, sed in totâ aliquâ gente nullibi stabilitam legimus. Cúmque postea latiùs è terrarum orbe exterminanda esset Idololatria, visum est Providentiæ per hos gradus procedere, primò in familiis singularibus, dein per inte-

* Κατὰ καιρὸν πρὸς τὸ συμφέρον ἕκαστα οἰκονομεῖ ὁ Θεὸς, τῶν ἀσθένειαν ἑκάστης γενεᾶς διορθούμενος, S. Chrysost. in Psal. cix. *Deus singula, prout convenit tempori, regit & administrat ad usum & commodum, uniuscujusque generationis imbecillitatem dirigens.*

§ Καλὴ ἡ σελήνη ἀλλὰ κρείττων ὁ ἥλιος, ὥσπερ οὖν τῆς μὲν σελήνης καλῆς οὔσης, τοῦ δὲ ἡλίου κρείττονος, εἷς ἐστιν ὁ δημιουργός· οὕτω καὶ παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης εἷς νομοθέτης, ὁ σοφῶς καὶ προσφόρως, καὶ καταλλήλως τοῖς καιροῖς νομοθετήσας, Isidor. Pelus. l. 2. Epist. 133. *Pulchra est Luna, & Sol præclarior. Quemadmodum igitur & pulchræ Lunæ & præstantioris Solis idem opifex est, eodem modo & veteris & novi Testamenti unus atque idem est Legislator, qui sapienter, & ad tempora accommodatè, modò hoc modò illud agendo, leges tulit.*

grum

grum populum, tandem longè latéque per plurimas gentes unius Dei cultum constituere & conservare.

Cum primùm instituit Deus Legem Judaicam, notum est ingemuisse sub Idololatriâ totum mundum, omnes intelligo nationes Terræ; in quarum nonnullis barbaries quædam & exlex obtinuit, in singulis cultus impurus & idololatricus & eousque invaluisset hæc impietas, scelera, & omne genus nefas, nt è manibus veri Dei ereptus & avulsus videretur mundus, & sub quàdam Dæmonocratiâ laborare. Genium illum malignum hìc intelligo, qui sese in principem hujusce sæculi erexerat, atque res humanas administrare, tam sacras quàm civiles, non ad salutem sed in perniciem humani generis, in consiliis habuit.

Rebus sic se habentibus, prodiit tandem, enituit, & sese præsentem potentémque monstravit divina providentia, rerúmque habenas relaxatas resumpsit: Idque modo singulari & extraordinario, prout decuit Numen summum. Populum despicatissimum, sinè Lege, sinè Duce, sinè Patriâ; Captivum & in servitutem reductum sub imperio & tyrannide Regis magni, per suum Legatum *Mosem* sibi asseruit, & ut ipsi proprium, nomine *Jehovæ*, vendicavit. Denique, extorsit hunc populum è manu Pharaonis (id enim nomen erat principi qui dominabatur iis) iterum iterúmque reluctantis. Nec tantùm invito Pharaone, sed etiam malo Dæmone, omnibúsque artibus Magicis. Extorsit, inquam, per

per repetita miracula, atque huic populo liberato, redempto, & ſibi, ut ita dicam, appropriato, Legem dedit: non quidem abſolutè optimam aut omnimodè perfectam; ſed ab idololatriâ cæterarum gentium expurgatam, & pro ratione temporum & populorum accommodatiſſimam. Eo interim modo primum & grave vulnus inflixit Idololatriæ Gentili, & ſe Naturæ Dominum, & Diis omnibus gentium ſuperiorem demonſtravit.

Præterea, Revelatio ad Judæos facta maximi erat momenti, uſûſque & ponderis in aperiendâ doctrinâ de Meſſiâ venturo, & ad eandem conſervandam. Meſſiæ promiſſi lux quædam tenuis apparuerat ante tempora *Moſis*, ſed in œconomiâ Judaicâ, præter illuſtriora eâ de re addita promiſſa, ipſius cultûs pars maxima ad Meſſiæ ſtatum alludere, aut eundem præſignare videbatur. Prophetæ etiam identidem excitati, præcones erant aut prænuncii Meſſiæ venturi: atque novæ diſpenſationis divinioris prædixerunt excellentiam & privilegia: ut præparatis auribus animíſque doctrina Evangelii faciliùs omnibus illaberetur. Deo inter homines naſcituro, Perſonâ divinâ, cujus humeris innixurum eſſet mundi imperium, rei tam ſingularis & mirabilis tantíque momenti, notitiam aliquam præmittere oportebat: ne gentem humanam, tale nihil opinantem, opprimeret & obſtupefaceret rei ipſius novitas. OEconomia Chriſtiana, ſi rite rem expendas, vix potuit eſſe prima; Prima inquam, in *executione:* erat enim prima & præci-

Vid. Maimon. Mor. Nevoc. par. 3. c. 32.

præcipua in *intentione*. Res magnæ non conficiuntur unico ictu, nec saltu ascenditur ad perfectionem, sed per gradus & quâdam pædagogiâ. Cùm Deus introducturus esset in mundum Filium suum unigenitum, præmonitione opus erat & præparatione, ut à suis aut ab alienis reciperetur. Placuit proinde Deo, & gentem & genealogiam orituri Messiæ præsignificare, aliísque rationibus quamplurimis ostendere & tempus natalium & modum, & personæ & doctrinæ ipsius characteres: quò meliùs, ubi apparuerit, dignosceretur. Quòd si meminerimus in mysterio Messiæ verti cardinem providentiæ circa res humanas, quantum debemus monumentis Hebræorum, quantíque sunt ponderis, ex hôc uno capite necesse est fateamur.

Alia sunt denique, quæ nos latent, Dei consilia circa primæ illius œconomiæ rationes & momenta. Profuisse multùm ad conservandos rerum, gentium. Temporúmque ordines, usque ab origine mundi, manifestum est. In Archæologiis Ethnicis omnia sunt confusa, distorta aut deperdita, & ab hàc revelatione in studiis nostris instituendis, tam sacris quàm humanis, lucem opémque mutuamur. Denique est quoddam speculum universalis Providentiæ: quam scilicet unam & eandem esse monstrat, quæ rexit priora, regítque hodierna sæcula: semper sibi constans, omnia complectens & manu tenens, sive ante-Mosaica, sive Judaica, sive Christiana: catenata invicem atque

alia aliis ſubordinata. His modis omnibus, aliiſque qui meditantibus occurrent, Diſpenſatio Judaica eſt præſidium & fulcimentum Religionis Chriſtianæ. Ad hanc proinde jam rectà pergamus, alterâ, quantum ſatis eſt, perluſtrata.

CAP.

CAP. IV.

De Lege Christiana, cum aliis comparata: & de ipsius indole & Authore.

HACTENUS diversas Religionis formas, Naturalis, tam puræ quàm impuræ: Primæque divinitùs institutæ sub *Mose* Prophetâ & Legislatore, pro ratione propositi nostri breviter inspeximus. Sequitur Lex sive Religio Christiana, omnium quas hactenus vidit gens humana divinitùs aut humanitùs institutarum optima & præstantissima. Utpote quæ non tantùm pura & immunis est ab omni labe superstitionis aut idololatriæ, sed etiam à superfluis & inutilibus ritibus libera. Excussis gentium sordibus, erroribus & fabulis, atque illo onere & farragine ceremoniarum quibus luxuriabat institutio Judaica, visum est Providentiæ, progrediente mundi ætate, gentem humanam ad ulteriorem usque perfectionem promovere: tam per notitias rerum divinarum vitæque futuræ clariores, quàm per cultum magis intellectualem, morum & virtutis instituta nobiliora. Propterea Lex Christiana non tantùm postulat honestatem & innocentiam foràs, sed etiam probitatem integram, sanctimoniam interiorem, cordis munditiem, renovationem animi ad similitudinem & participationem naturæ divinæ. Denique voluptatum & vanitatum hujusce mundi fugam, vitæque hodiernæ &

 bono-

bonorum præ futuris contemptionem. Hæc generatim. Dein ſingulis hominum officiis in vitâ communi proſpicit: tam Magiſtratûs quàm populi, tam ſuperiorum quàm inferiorum. Bono publico conſulit ubique, fidémque jubet in commerciis incorruptam. Præterea animos omnium ad pacem componit, & benevolentiam non modò in amicos & vicinos, ſed in totam gentem humanam, & in miſeros miſericordiam ſuadet imperátque. Denique id agit, ſingulatim & univerſim, ut placidè & tranquillè, cum omni pietate & morum honeſtate hîc vivatur: & in vitâ futurâ beatitudine fruamur ſempiternâ.

Si conferatur hæc inſtitutio Chriſtiana cum Lege Judaicâ aut Philoſophorum diſciplinâ, hâc commodiùs aut efficaciùs, illâ pleniùs & perfectiùs ad veram pietatem, virtutem & felicitatem, monſtrat viam. De lege Judaicâ dilatandâ & perficiendâ primos ſuos ſermones inſtituit Chriſtus, in concione ad populum in Monte habitâ: ubi multa correxit ab imperitis falsíſve Legis Moſaicæ interpretibus depravata, & nonnulla ſupplevit omiſſa vel minùs perſpecta & explorata. Genium & indolem utriuſque Legis, ſuæ & Moſaicæ, ex illâ collatione patefecit, docuítque nos præcipuè hæc duo capita, non tam Actus externos cultûs aut virtutis, quàm interioris animi habitus Deo gratos eſſe, & felicitatis æternæ ſemina. Dein Charitatem univerſalem, ſtudiúmque erga omnes propenſum & benignum ſuæ novæ Legis præceptum eſſe voluit primarium.

marium. Atque hæc eadem postea à suis Apostolis ubique pro re natâ inculcantur. Ut in his paucis, amore Dei, puritate animi, & charitatis officiis, Legis Christianæ cardines verti videantur.

Quoad disciplinam Philosophorum, non inficior optima ab iis præcipi & edoceri, suo modo. Præfecerunt quidem illi Rationem regundis omnibus animi motibus, omni vitæ instituendæ. Huic affectus, appetitus sensúsque omnes subjecerunt coercendos, moderandos, dirigendos. His autem præceptis monitísve, quo minùs vim Legis habere poterant, defuit authoritas, defuere miracula, atque etiam pœnarum futurarum certa demonstratio.Ittereà, cùm tantùm sparsa essent hæc documenta hîc illîc, in libris eruditorum, nullo canone publico consignata, nec ad captum communem accommoda, parum innotescere potuerunt aut valere apud plebem & vulgus hominum, ex quibus multò major pars humanæ gentis constituitur. Lex autem Christiana ita proponitur & promulgatur, ut omnes omnino complecti queat rationes legis utilis, universalis, & in suo genere perfectæ. Pleno jure divino constituta est, ut statim videbimus: ore & scriptis promulgata: pœnis & præmiis maximis sancita: atque eo modo composita, ut unicuique sit facilis intellectu in rebus necessariis.

Denique notandum, Legislatorem nostrum constituisse œconomiam externam, ad conservandam & propagandam suam Legem:

gem: Ritus sacros tam initiationis quàm confirmationis, hominúmque ordinem solennem & authoratum ad docendum publicitùs ac universim, & scientiâ suæ legis instruendum tam vulgus quàm eruditos. Hoc non erat penes Philosophos, nec ab ipsis tentatum. Sectam quidem constituebant scholarum Magistri, quisque suam: at nullâ munitam authoritate. Nec tam res religionum tractabant, quàm scientiarum studia. Erant utique apud Gentes, Sacerdotes & Collegia Sacerdotum, & Pontifices; sed in disponendis ritibus & ceremoniis Deorum toti erant occupati, nec vitæ institutis moribúsque emendandis incumbebant.

Hæc apud Philosophos & mundum Gentilem desiderata, non ita penitus defuere apud Judæos: Lex eorum non tam authoritate quàm dignitate materiæ lege Christianâ est inferior. Minutiis abundabat & ceremoniis infrugiferis: rebus externis & corporalibus onerata mentem depressit, & affixit humi: Non consuluit Lex illa in longitudinem, non prospexit æternitatem, è suis umbris non vidit cœlum. Hísce malis quibuscunque medelam adhibuit Legislator noster, qui, castigato primùm cultu sacro, & ad puritatem ac simplicitatem reducto, in moribus etiam & consuetudinibus multa supervacanea, quin & additamenta superstitiosa rescecuit: & utrobique ad sanctitatem liquidam nos propiùs admovit. Præterea, aperto cœlo, & æternæ vitæ fontibus, animos ad immortalitatem accendit, & in contemptum & despicientiam rerum terrenarum

renarum adduxit, ex intuitu beatitudinis adventuræ.

Hæc de materiâ & modo Legis Christianæ, cum aliis antiquis Gentium aut Judæorum collatæ. Sed de ipsius origine & Legislatoris authoritate ulteriùs ab iisdem quæritur & dubitatur. Quanquam enim hujusce Legis indoles divina suam monstret originem, quanquam suâ splendeat luce, atque vim obligationis in sese habeat: Petunt tamen hi præterea authoritatem externam & visibilem ad novam legem introducendam. Quæ olim, inquiunt, obtinuere per multa sæcula, sic volente Deo, non sunt temerè aut leviter abjicienda. Proinde hìc insurgunt Judæi Gentésque in novum Legislatorem, & injuriam iis factam legibúsque suis imperiosè postulant. Quid sibi vult hic innovator, aiunt? Quo jure cultum nostrum moréſque antiquos immutare satagat, nescimus. Ei quasi præscriptum est à Mundi Rectore, aut tacito consensu & permissione, aut sanctionibus explicitis, voce cœlesti signísque, confirmatis. Nec ab his recedendum est nobis absque gravi causâ; absque authoritate pari, vel potiùs superiori, nè levitatis arguamur. Quid ad hæc Christiani? Quid his adversariis respondendum, antiquitatem, jus antecedens & possessionem in suæ causæ patrocinium allegantibus? Quoad Gentes, res paucis expedietur, quandoquidem nec unquam habuerint jus plenum & authenticum: & siquid habuere, id suo abusu perdiderint. Sed cum Judæis lis erit operosior, iis enim negari

non

non poteſt jus primævum: an verò jam expiraverit, aut exoleverit, non eſt brevis diſquiſitio. Sed de eâ re pleniùs infrà diſceptandum, ubi de Meſſiâ, communi utriuſque Prophetâ & Principe, cæteríſque eorum argutationibus, pluribus agetur. Interea monſtrabimus Jeſum Nazarenum cœlitus eſſe miſſum, ſigníſque & teſtimoniis ſacris inſtructum & atteſtatum, ídque pluribus & fortioribus quàm olim *Moſem*, aut quemlibet Prophetarum Iſraëliticorum, aut ſapientum è Gentibus. Quod impræſentiarum ſufficiet.

Jeſus Nazarenus natus eſt more non humano: ex Virgine intactâ, & abſque ſemine Viri. Qualem originem non conſtat hominum quenquam habuiſſe antea; nec ſinè virtute divinâ interveniente id unquam fieri poſſe. Conceptum ipſius multa miranda comitabantur: Primò, Angelus apparuit Beatæ Virgini, eíque nunciavit, ex parte Dei, ſe concepturam & parituram eſſe filium eíque nomen fore *Jeſum*. Cui nuncio cùm mirabunda reſpondiſſet *Maria* (id enim Virgine nomen erat) *Quî fieri hoc poteſt, cùm nunquam virum cognoverim?* dixit ei Angelus, *Spiritus Sanctus ſuperveniet in Te, & virtus Altiſſimi inumbrabit te. Propterea id ſanctum quod ex te naſcetur vocabitur Filius Dei.* Idque tibi ſignum erit veri nuncii, & à Deo profecti, inquit Angelus, *Ecce Elizabetha, cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſuâ.* Paritérque ex *Elizabethâ* vetulâ, ut olim ex *Sarâ Iſaacus*, natus eſt *Johannes* Baptiſta.

Præ-

Præterea, *Josepho*, cui desponsata fuit *Maria*, apparuit Angelus in somnio. *Josephus* enim, cùm desponsatam suam jam gravidam perceperat, meditabatur eam dimittere; Angelus autem ei dixit, nè metuas accipere *Mariam* in uxorem, *Nam quod in eâ genitum est, ex Spiritu Sancto est*. Interim *Elizabetham* adierat *Maria*, ad probandam fidem Angeli: Et quamprimùm hanc vidit advenientem & salutantem audivit *Elizabetha*, exclamavit voce magnâ, *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uteri tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, ut extitit vox salutationis tuæ in auribus meis, subsiliit fœtus exultans in utero meo. Et beata est quæ credidit: nam perficientur ea quæ dicta sunt ei à Domino.* His auditis, gaudiam pariter erupit Sancta *Maria*, & effusa est in has laudes, in hunc hymnum sacrum: *Magnificat Anima mea Dominum: & exultat spiritus meus super Deo, Servatore meo, quia respexit humilitatem ancillæ suæ: Ecce enim ex hòc tempore beatam me prædicabunt omnes ætates. Quòd magnifica mihi fecit Potens ille, & sanctum est ejus nomen. Et ejus misericordia est in omnes ætates, timentibus eum. Forte facinus fecit brachio suo, dissipavit superbos cogitatione cordis ipsorum. Detraxit potentes è thronis, & extulit humiles. Famelicos implevit bonis, & divites ablegavit inanes. Sublevavit Israelem servum suum, recordatus suæ misericordiæ (prout locutus est patribus nostris, Abrahamo & semini ejus) in æternum.* Ita Deum vicissim celebrârunt laudibus, piæ matres *Johannis* & *Jesu*, sacro instinctu aut afflatu concitatæ. Denique *Za-*

charias Sacerdos, qui linguam aliquamdiu constrictam habuisset, nato jam *Johanne*, & nascituro Jesu, locutus est: & de utroque celebrem edidit Prophetiam.

Luc. ii. Hæc de conceptione Jesu Nazareni diximus: circa ipsius natales plura sunt observanda. Jesu recèns nato apud Bethleemum, Pastoribus, qui in agris vicinis excubias agebant nocturnas in tutelam sui gregis, apparuit Angelus, admodum gloriosus: Qui, cùm eos, metu primùm perculsos, relevâsset, dixit iis, *Ecce vobis annuncio gaudium magnum, quod erit omni populo. Nempe natum esse vobis hodie Servatorem, qui est Christus Dominus, in urbe Davidis. Hoc autem vobis signum erit, Invenietis infantem, fasciis involutum, jacentem in præsepi. Et repentè adfuit cum Angelo multitudo exercituum cœlestium, laudantium Deum & dicentium, GLORIA in Altissimis Deo, & in Terrâ pax, in homines benevolentia.* Eccujus unquam natales, ante hoc tempus, celebrâsse legimus catervam aut conventum Angelorum? Eccujus, inquam, aut Cæsarum, aut Sapientum: aut Prophetarum, aut Legislatorum? Mundi quidem natales celebrârunt olim Angeli: & jam Mundi Servatorem nascentem redit ad celebrandum idem chorus Angelicus. Cantant, denunciant, ovantes clamant, *Gloria* Deo in excelsis, in Terris erga homines pax & benevolentia. Resonuit Æther, & millies repetitis ictibus, *Gloria, Gloria, Pax & Gloria*, ingeminavit cœlorum exercitus. Sed ad Pastores redeamus. Illi sic ab Angelis admoniti, adière Bethleemum: infantémque,

Job. xxxviii. 7.

ut

ut prædictum fuerat, recèns editum, in præsepi jacentem invenerunt: unde iis nuncii Angelici plena facta est fides. Hisque visis, famam rei sparserunt undique Testes oculati: tam visionem Angelicam quàm visum ab iis puerum enarrantes. Quæ ut mirati sunt alii, ita hæc omnia pectore clausa retinuit & secum pensitabat beata *Maria.*

His autem peractis & præteritis, aliud è cœlo datum est signum: non Pastoribus, personis vitæ fideique simplicis, sed Magis, Mat. ii.
& Sapientibus Orientis; qui cœlitus admoniti à novà Stellà, è longinquo (ut creditur, ex Arabià) venerunt Hierosolyma, ad adorandum hunc Infantem. Ab Hierosolymis proficiscuntur ad Bethleemum, viam monstrante eàdem Stellà, quæ restitit & impendit ædibus ubi erat Infans. Ingressi, viderunt Jesum Infantem, cum Matre *Marià:* & procidentes adorârunt eum: apertísque thesauris, obtulerunt puerulo sua dona, Aurum, Thus & Myrrham. Denique, cùm his Magis imperâsset Rex Herodes, ut, invento puero quem quærebant, Hierosolyma redirent, eúmque de re totà certum facerent, ut ipse pariter novum Regem iret adoratum: (id enim suæ fraudi prætendebat) Deus, cognitis insidiis & malo dolo Herodis, per somnium admonuit Magos, ut, evitatis Hierosolymis, per aliam viam in patriam remearent.

Hæc de Pastoribus & Magis, diversi ordinis testibus: his falli, illis fallere nesciis. His autem factis aliud supervenit testimonii

genus, Simeonis & Annæ prophetantium, ídque datâ hàc occaſione. Expletis diebus
Luc. ii. purificationis *Mariæ*, Hieroſolyma adduxerunt puerulum ipſius parentes, ut ſiſterent eum coram Domino, daréntque oblationes conſuetas, ſecundùm legem Moſis: & cùm eſſet in Templo cum ſuâ Matre, *Simeon*, vir juſtus & religioſus, cui divinitús nunciatum fuerat à Spiritu Sancto, ipſum non viſurum mortem priuſquam vidiſſet Chriſtum illum Domini, hìc vidit Jeſum infantem, ulníſque amplexus, benedixit Deo, & exclamavit, *Nunc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundùm verbum tuum, cum pace; viderunt enim oculi mei ſalutem tuam. Quam paráſti in conſpectu omnium populorum. Lumen ad illuſtrandas Gentes, & gloriam populi tui Iſraëlis.* Hæc *Simeon*. Eodem tempore & inſtinctu interveniens *Anna* Propheteſſa, pariter celebrabat Dominum viſo infante: & de eo loquebatur omnibus qui redemptionem expectabant Hieroſolymis.

Hactenus Jeſum infantem, naſciturum aut recèns natum vidimus, ſignis divinis comitatum. Ad ætatem virilem provectus, & miniſterium ſuum officiúmque publicum ingreſſurus, Baptiſmum accepit à *Johanne* Baptiſtâ. Recuſavit quidem primò Baptiſta,
Mat. iii. dicens, *mihi opus eſt, ut à Te baptizer, & Tu venis ad me.* Quo teſtimonio, majorem eſſe Jeſum, ſuperiorem in rebus ſacris, & ſe præſtantiorem agnovit. Baptizatus autem cùm aſcenderet Jeſus è flumine, aperto
Mat.ibid. cœlo, deſcendit Spiritus Sanctus viſibiliter
Joh. i. in illum, & inſedit ei. Dein vox adfuit è cœlis,

cœlis, dicens, HIC EST FILIUS ILLE MEUS, DILECTUS ILLE, IN QUO ACQUIESCO.

En testimonium è cœlo illustrissimum: quali nec Mosem nec Prophetarum ullum dignatus est Deus. Quin concurrunt coëúntque, ut vides, omnia, quæ virum planè divinum, Deóque acceptissimum indicare aut præfigurare possunt, sive Prophetam dixeris, sive Sacerdotem, sive Legislatorem. Est in omni genere, omni modo, Deo consecratus, consummatúsque ad suum munus exequendum. Baptismum accepit, tam Aquæ quàm Spiritûs: ablutionem & unctionem, vel unctionis Antitypum effusionem Spiritûs Sancti, & ejusdem permanentiam & inhabitationem. Denique, in exercendo suo sacro ministerio, Deus iterum eundem honorem, idem ei testimonium perhibuit: cùm in Monte Sancto nubes lucida eum, cum discipulis suis, inumbravit: & è nube emissà est hæc vox, *Hic est Filius ille meus, dilectus ille,* Mat.xvii.
in quo acquiesco: IPSUM AUDITE.

Quidni audiamus igitur (id jubente Deo) hunc Dei interpretem? hunc cœlestem Legislatorem? cui prælata sunt tot singularis authoritatis insignia. Quisquámne hominum eo apparatu signísque divinis venit in hanc vitam, ac Jesus Nazarenus? natus ex virgine sinè Patre humano, præcones habuit Angelos suorum natalium & futuræ gloriæ. Mitto impræsentiarum præcones antiquos, Prophetas intelligo: de quorum vaticiniis cùm ad Judæos spectent maximè, locus

locus erit differendi opportunior in sequentibus. Quid interim ei defuit ad significandam authoritatem Legislatoris aut Prophetæ, ante munus incœptum? Aderant prænuncii Angelici, somnia divinitùs missa, voces de cœlo, & inspirationes propheticæ: omnibúsque modis, quibus aperiri solet voluntas Dei, & divina potestas delegari, in publicum præfultus prodiit.

Hos testes habemus, & quasi sponsores de Jesu Nazareno, Prophetà & Legislatore divino. Hæc, inquam, cœlitùs ei facta, & præmonita. Quid ipse fecerit ad stabiliendam suam authoritatem divinam, ministerium publicum ingressus, deinceps est expendendum. Et in hôc sensu numeramus, tanquam illustriora, ipsius miracula, tam in vità quàm morte: Dein Resurrectionem è mortuis, Ascensionem in cœlum: Atque ea denique quæ secuta sunt sub initiis & in progressu religionis ab ipso introductæ & constitutæ.

Miracula edidit Christus multifaria, maxima, & testatissima. Sanavit ægrotos, claudos, cæcos, mutos; nunc præsens, nunc absens: quandoque verbo, quandoque manu, quandoque etiam solo vestis attactu. Naturæ & elementis imperavit: ventis, aëri, aquæ, oceano: & suo jussu flexit in quemlibet statum, in quamlibet formam. Nec tantùm in corpora humana, aut naturalia, sed etiam in Dæmonas spiritúsque impuros, & in ipsos mortuos, suum exercuit imperium: Hos ad vitam revocavit, illos è vivorum corpo-

corporibus ejecit. Denique, Angelos cœlestes, pro suo placito, ministros adscivit, ut sibi commissum totius naturæ dominium ostenderet. Illud postremò non est omittendum, ut in cætera omnia, ita in suum ipsius corpus potentiam exercuit inimitabilem: immutavit scilicet in corpus lucidum & gloriosum, & subinde reduxit ad pristinum statum. *Transfigurationem* ejus intelligo, cùm in Monte Sancto, *Fulsit ipsius facies, ut Sol: & vestimenta ejus albescebant instar lucis.* Mat.xvii. *Moses* etiam & *Elias*, alter Legislator Judæorum, alter inter Prophetas celeberrimus, cum eo colloquebantur: iisque abeuntibus, vox jussit è nubibus, ut huic dilecto Dei Filio auscultaremus.

Hæc breviter de miraculis Christi: quæ quidem satìs essent sola ad fidem omnibus faciendam de suâ authoritate divinâ: nulla licèt præluxissent nasciturо aut recèns nato signa extraordinaria. Sed non tantùm eâ ratione superavit omnes Prophetas & Legislatores, sed etiam miraculis à seipso exhibitis. Quæ enim sparsim legimus in sacrâ historiâ antiquâ, partim ab uno Prophetâ, partim ab alio præstita, ea collectim perfecit omnia Christus, aut iisdem majora.

His miraculis Christi addendæ sunt ipsius prophetiæ, ut dictis factísque Prophetam demonstremus. Illud occurrit imprimis vaticinium memorabile, quod cum lacrymis effudit, DE EXCIDIO HIEROSOLYMITANO. Vidit populi sui antiqui, & dilectæ urbis appropinquan-

tem

tem cladem: vidit cum dolore, & admonuit sæpiùs gentem immorigeram de futurâ Numinis irâ & instanti vindictâ. Prædictioni respondit eventus: Periit infelix urbs, cum suâ gente: & etiamnum manet utriusque desolatio, veracis Prophetæ triste monumentum.

Nec res adversas tantùm prædixit, & judicia Dei in suos inimicos, sed etiam beneficia & dona promisit & prænunciavit suis Discipulis. Missionem & effusionem Spiritûs Sancti intelligo. Hoc promissum & pro-
Cap. ii. phetiam legimus completa in Actis Apostolorum, modo extraordinario & præteritis sæculis incognito. Testibus Judæis simul & Gentibus. Statim ab ascensione Christi, cùm congregati essent ipsius Discipuli Hierosolymis, descendit Spiritus Sanctus in Apostolos, modo visibili, formâ igneâ, & effectis mirabilibus. Piscatores illi & plebei homines ex Galilæâ, cœlitùs afflati, derepentè aliis atque aliis linguis inter se colloquebantur, ac si easdem longo studio & exercitatione edocti fuissent. Sparso autem rumore per urbem hujusce rei novæ & insolitæ, convenere in eundem locum alienigenæ ex pluribus gentibus, qui erant Hierosolymis: ut fidem & veritatem facti experirentur. Re autem iis compertâ & extra dubium positâ, obstupefacti sunt omnes & mirabantur, dum linguam sibi propriam & vernaculam ex ore Apostolorum quisque audiret. Nec transiit, instar fulguris, hic afflatus, hoc donum, nec pro istôc tantùm tempore invaluit; sed adfuit Apostolis, da-

tâ

tâ occasione, ad mortem usque. Nec Apostolos tantùm, sed initiatos in fide & disciplinâ Christi, eadem Spiritûs Sancti dona cum aliis multis comitabantur. 1 Cor xii. 10,28,30. & xiv. 2.

Mitto alia, & mortem suam & Resurrectionem sæpius prænunciavit Apostolis, eorúmque fata post suum abitum & discessum, *Mat.* x. 16, &c. *Mar.* xiii. 9. *Joh.* xxi. 18. Dein abnegationem Petri prædixit, unúmque è duodecim ipsum esse proditurum, quem datâ offulâ signabat. Præterea Judæorum obstinationem & rejectionem, Gentiúmque conversionem futuram, *Mat.* viii. 11. & xxi. 43. *Joh.* x. 16. Sed quid multa: ab ipsis Judæis nunc cœlesti Jesu Nazareni doctrinâ perculsis, nunc factis mirabilibus, ac etiam suorum oraculorum voce fractis & convictis, sæpe agnitus est Propheta, atque ille Propheta venturus, *Mat.* xxi. 11. *Luc.* vii. 16. & xxiv. 19. *Joh.* iv. 19. & vii. 40. & ix. 17. dein *Joh.* i. 45. & vi. 14.

Sed in historiâ pergamus ad mortem, Resurrectionem & Ascensionem Christi. Primò, moribundo aut moriente Jesu Nazareno Cœlum & Terra suæ indignationis aut horroris dedère signa: Tremuit Terra, & Sol abscondit faciem. Præterea aperta sunt mortuorum sepulchra, scissíque & scopuli & velum Templi Hierosolymitani. Ut omnibus innotesceret, tam Judæis quàm Gentibus, vivis & mortuis, ira Dei, & facinorosis impendens vindicta. Hæc denique ita erant manifesta & conspicua, ut qui huic sceleri aut trucidationi scelerosæ

assistebant aut aliàs intererant, Centurio nempe & circumfusa turba, his ostentis mirabilibus perculsi, clamabant *Hominem justum & Dei Filium supplicio & morti deditum esse.*

Mortem Christi secuta est ipsius Resurrectio, & in mortem ipsam victoria. Nempe cùm à Judæis crucifixus esset Jesus, emortuus & sepultus, positâ ad sepulchrum militari custodiâ, (quandoquidem à morte se resurrecturum prædixerat) infra triduum è mortuis revera surrexit: Angelis præsentibus & attestantibus. Dein suis Discipulis, sollicitis aut dubitantibus, sese exhibuit redivivum, repetitis vicibus. Hoc modo sese ostendit Christus supra sortem humanam, supra mortem elatum, ruptis ipsius vinculis claustrísque omnibus, ídque suâ vi: quâ etiam nos tandem à mortuis resuscitabit.

Joh. x. 18. Phil. iii. 20, 21.

Quid plura dicam? Quid repetam majora divinæ virtutis indicia? Sed non deest his omnibus complementum summum. Cùm mortem vicerat Christus hâc resurrectione, de eâdem gloriosè triumphavit suo in cœlum ascensu. Cùm in monte Oliveto, testibus Angelis & aspectantibus Apostolis, omnem mortalitatem exuit & excussit: Terram deseruit & in altum æthera evolavit. Sic rediit ad Patrem, & ad gloriam illam quam habuit ante mundum conditum. Talem resurrectionem & ἀποθέωσιν nemo mortalium habuit unquam, sive ex illo tempore, sive sæculis antecedentibus.

Joh. xvii. 5.

Hæc

Hæc de Jesu Nazareno, ipsius conceptu, natalibus, vitâ & morte, resurrectione & ascensione dicta sunto. Atque hæc mihi videntur authoritatis divinæ maxima & invicta argumenta. Nempe miracula Legislatoris Legísque sanctitas, prophetiarum præcedentium aut tunc temporis futurarum complementa, voces de cœlo, Angelorum apparitiones & testimonia. Ab his signis, ut inquit Christus, *Cur non discernitis quod justum est*, aut rationi consentaneum. Sed forsan quæ deinceps secuta sint, quæres; Quam fidem adhibuerit his factis dictísve gens humana? Quantum valuerint apud istius sæculi homines aut insequentium hæc mira & præclara? cùm adhuc recens erat fama, & istarum rerum historia. Quam denique vim & successum habuerit Lex illa nova cujus author erat Christus? Id partim jam diximus, cùm ad primam concionem Apostolorum, enarratis morte & resurrectione Christi, & vaticiniis eò spectantibus, conversi sunt ad fidem Christi homines quasi ter mille. Neque minùs ad continuatam prædicationem Apostolorum profecit indies crevítque fides Christiana: donec tandem imperium Romanum subegit, atque ad illam pervenit magnitudinem quà jam latè protenditur Orbis Christianus. Cessabant Oracula & Δαιμονολατρεία. *Ex quo*, inquit Porphyrius, *Jesus coli cœptus est*, *communem ac publicam Deorum opem nemo sensit.* Quæramus jam vicissim, unde hæc mutatio repentina, & nova rerum facies? unde hæc victoria? non vi & armis pugnatum est,

Euseb. præp. Evang. l. 5. c. 1.

nec eloquentiâ & artibus humanis. Notum est qui fuerint primi præcones Evangelii, plebii & proletarii homines. Nec divitias possidebant ipsi, nec pollicebantur aliis: nec honores, aliáve quæcunque humanæ cupiditatis incitamenta. Quinimo tantùm abfuit ut his se fruituros esse crederent aut cultores primi aut subsequentes proselyti, ut omnes qui hanc sectam amplexi fuerant, expositos viderint communi odio aut ludibrio. Neque id tantùm, sed in vincula conjectos, feris, ferro, flammisve cruciandos aut interimendos. His non obstantibus invaluit Evangelium, & auctus est assiduè numerus conversorum ad fidem Christianam. Quâ vi mihi dicas velim, divinâ aut humanâ? Obstiterunt, ut vides, humana omnia. Numen his interfuisse negabis, Numen summum & ineluctabile? Non minorem certè potentiam exigit monstrátque eventus: & quæ plurima identidem intercesserunt miracula, Deum ostentant præsentem & cœptis aspirantem.

Quis plura desiderat aut majora ad fidem faciendam Legislatori cœlitùs misso? cùm præter Legis suæ eminentem dignitatem, eandem comitata sint tot & tanta miracula, tam ad eam introducendam quàm stabiliendam. Restat tantùm ut rerum humanarum statum, cùm venit in mundum Servator noster, intueamur: quo constet clariùs, si fieri possit, vis, utilitas aut necessitas novæ œconomiæ sub Messiâ. Quàm opportunè laboranti succurrit humano generi ille Princeps pacis & justitiæ: quantis malis

malis eripuit, quanto denique ſtudio & benignatc proſpexit eorum ſaluti & felicitati futuræ.

Mundi ſub illud tempus quàm maximè degeneris & deformati, non facilè eſt imaginem depingere. Tenebris, vitiis & ſuperſtitione immerſus jacuit. Religio Judaica quæ adhibita fuerat in medelam aliis, ipſa jam inciderat in morbum periculoſum. Neglectis legis ſuæ fundamentis & parte naturali, hærebant nimiopere ritualibus & ceremoniis ſuis Judæi: iiſque accuratè peractis, ſe Deo fore acceptos credebant & cæteris omnibus religioſiores. Hæc autem in externis & minutis ſollicitudo, & in maximis & interioribus negligentia, eſt veræ religionis tinea & corruptela. Præterea, extra Judæam regnabat adhuc humani generis peſtis, Idololatria. Tot Deos adorabant Gentes, quot erant in cœlo vicina ſidera. Nec cœlum tantùm & ſidera, ſed homines mortuos, animantia, plantáſque venerati ſunt, ut antea diximus. Iis tam nullus erat quàm plurimus ubique Deus: ritibúſque, non frivolis modò, ſed impuris, ſed barbaris & immanibus ſua Numina vel Idola coluerunt. Dein ab hàc radice ſuperſtitionis & idololatriæ pullulabant innumera vitia: effrænis libido, luxuria morúmque impuritas ſimul & impunitas: etiam cùm contra naturam nefandas cupiditates explerent. Nec minùs injuſtitià, mutuis injuriis & feritate alii in alios ſæviebant. Apud multos raptu & prædà vivebatur abſque ullo regimine: a-

pud

pud alios tyrannidem exercebant imperii potentes, in suos quisque populos: victósque & captivos alienigenas, ut belluas, ad pugnandum & digladiandum inter se committebant, aut ad congrediendum cum feris in lusum & spectaculum populo. Interea societati & bono publico non tam consultum erat, quàm ut quisque sibi concupitum, quicquid esset, adipisceretur. Hic suæ litat ambitioni, alter avaritiæ, aliísque alii animorum æstibus: citra amorem mutuum, charitatem, aut in miseros misericordiam. Verbo dicam, ad explendas corporis animíque libidines cæco impetu ferebantur, absque lege aut regulâ hodiernæ vitæ, absque spe aut metu futuræ.

Ita naturam humanam exuisse videbatur mundus Ethnicus, & in brutam degenerâsse. Nec id tantùm, sed insuper sese dedisse in dominatum malorum Geniorum, qui (permittente Deo) mundi hujusce imperium obtinuerant. Id utique arrogabat sibi eorum Princeps, cùm ostensis Christo regnis omnibus hujusce mundi & eorum gloriâ, dixit ei, *Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum regnorum: nam mihi tradita est, & do eam cuicunque voluero.* Malè fidum novimus Diabolum, sed eundem dixit non minùs Christus, ídque sæpius, hujusce mundi principem, *Joh.* xii. 31. & xiv. 30. & xvi. 11. Mundum possedisse quidem videtur tunc temporis, quocunque jure aut titulo: & Deo quasi excluso, res agebantur pro arbitrio Dæmonum. Oracula instituerunt in diversis regionibus, & afflabant modo

Luc. iv. 6.

modo quodam aut in furorem agebant suos Sacerdotes & Prophetissas. Multifaria insuper Divinationum genera, vanarum & stolidarum, ad illudendum mortale genus, Deúmque ipsum, constituère: Augures, Haruspices, Ariolos, Vates, Conjectores omne genus: qui ab extis animalium, à volatu avium, ab hinnitu equorum, à tonitru & fulgure, & nescio quot modis, secreta cœli & res futuras hominum se rimari & prædicere posse fingebant. Dein magicis artibus instruebant alios, atque eà ratione in servitutem aut obsequium quasi fœdere & pactione obstrictos tenebant. In hâc superstitionis & vitiorum colluvie volutati jacebant homines: Et quod olim de gente Israeliticà dixit Propheta, de reliquà gente humanà non minùs verè dicere potuisset: *Ah, gens peccatrix, populus gravissimus iniquitate, semen maleficentissimum, filii corruptores: reliquerunt Jehovam, & contemptim irritaverunt sanctum Israelis. Totum corpus ægrotat, totum cor languescit: A plantâ pedis usque ad caput nihil integrum, sed vulnus, & tumor, & plaga saniosa.* Audite cœli, ausculta Terra, quid fiet huic populo?

Isa. i. confer Rom. ii.

Quum degeneràsset olim primum mortale genus, Deus iracundus delevit è facie Terræ omnem carnem, unicà exceptà & conservatà familià: ut ex illà propagine experiretur, si fortè ad frugem rediret gens humana, tantà clade percussà & præmonita. Sed, ut vidimus, nihil profuit ira Dei, aut Diluvium universale ad emendandam progeniem humanam. Prolapsa est denuo ad

fœdos

fœdos mores & impietatem: quæ, procedente mundi ætate, magis magísque ingravescebant. *Sed quorsum percutimini amplius, novas addetis prævaricationes?* inquit Propheta. Proinde non excîdit & extinxit Deus hoc secundum hominum genus, sed misericordiâ motus, à vitiis & erroribus suis revocare tentavit, missò unigenito suo Filio in terras, cum novâ Lege, novàque œconomiâ, ad mundum, si fieri potuit, reformandum. Quâ autem ratione hanc Reformationem generis humani instituit Deus, & aggressùs est Christus, dictum est in superioribus sparsim & generatim; nunc autem, (His præmissis de authoritate Legislatoris, Legísque suæ usu & necessitate) pleniùs & per singula capita manet exponendum.

Isa. xv.

CAP.

CAP. V.

De Cultu Dei, & Ritibus Sacris: secundum Legem Christianam.

VENIT in mundum Christus, *ut opera Diaboli destrueret:* Qualia sunt vitia, errores, idololatria. His animas humanas irretitas, & à veritate, virtute, & verà pietate alienatas tenuit istius mundi princeps. Quam opem his attulit Christus? Quâ medicinâ his malis occurrit, aut subvenit? Remedia paravit, ut mihi videtur, singulis propria nec minùs efficacia. Contra idololatriam & superstitionem, cultum purum. Contra vitia, morum regulam æquam justámque, & eorundem exemplum purum & immaculatum. Contra errores, veritatis lumen & fidem rectam. Hæc an ita sint, videamus, aut siquid præterea sit desiderandum.

1 Joh. iii. 8. confer Mat. xii. 29. Luc. x. 18. Joh. xii. 31. & xvi. 11. Dein Joh. viii. 44. & 1 Joh. v. 19.

Exordiendum à Deo, rerum omnium Authore, & Rectore Universi. Deum unum prædicavit Christus, æternum, incorporeum, infinitum, sanctissimum, immutabilem: Cultúmque tanto numine non indignum instituit. Hôc uno ictu prostravit Deos Gentium innumeros, futiles & fictitios: cultúmque eorum malesanum abolevit. Gentium, inquam, Deos: Deum enim Israelis adorandum usque proposuit. Sed cultum ei præstitum, immutandum duxit. *Deus est Spiritus,*

Joh. iv. 23, 24.

tus, inquit Christus, *& qui adorant eum, oportet ut Spiritu & veritate adorent.* Quo dicto & Judæorum & Gentium improbavit cultum. Spiritus purus nec statuis nec imaginibus repræsentari debet aut potest. Hæc & hujusmodi figmenta, hominum opera, dignitatem Numinis imminuunt, supereminentem ipsius naturam deprimunt in similitudinem rerum vilium & corporearum. Præterea sanctitatem Numinis polluêre Gentes, ritibus insanis, nefariis aut turpibus, (ut non semel antea diximus) à quibus abhorruit Legislator noster. Nec Gentes tantùm increpare voluit hôc monito, sed Judæos etiam: Qui Deum quidem unum coluerunt, eúmque incorporeum, sed cultu nimis corporeo, certis locis astricto, & externis ac inutilibus ceremoniis gravato. Hos monet de mutando & dilatando Dei cultu: nec Hierosolymis solùm aut in monte Gerizim: nec in hôc aut illo Templo, unicè præsentem esse Deum; per totum terrarum orbem, & quaquà patet cœlum, Deus habitat: adéstque Spiritu & veritate eum colentibus, in omni loco, in omni Gente.

Judæos de eàdem re sæpius admonuissent eorum Prophetæ. Nec Prophetæ tantùm, sed lumen naturæ, & Philosophi in omni ævo, Numen ubique adesse piis animis, nec externis ministeriis aut oblationibus placandum admonuere: ut videre est apud Platonem, Hieroclem, aliósque. Dictum etiam Senecæ, apud Lactantium, idem præ-
L.6.c.25. clarè explicat. *Vultisne vos*, inquit, *Deum cogitare magnum & placidum, & majestate leni*

leni verendum, amicum & semper in proximo? non immolationibus & sanguine multo colendum, (quæ enim ex trucidatione immerentium voluptas est?) sed mente purâ, bono honestóque proposito. Non Templa illi, congestis in altitudinem saxis, struenda sunt: in suo cuique consecrandus est pectore. Eodem modo *Isaias* Propheta Judæos allocutus est, ex ore Dei: *Sic ait Jehova, Cœlum mihi solium est, & Terra scabellum pedum meorum: ubinam esset domus quam ædificaretis mihi? & ubinam locus quieti meæ? Atqui omnia ista fecit manus mea —— sed in hunc intueor in pauperem & contritum Spiritu, ac trepidantem ad verbum meum. Qui jugulat Bovem, ac si percuteret virum: qui mactat parvam pecudem, ac si decollaret canem: qui offert munus, ac si sanguinem porci: qui adolet thus, ac si muneraretur idolum.* Vides, & Judæorum & Gentium cultum, tam à Deo, quàm hominibus, à viris divinis & sapientibus, reprehendi & quasi irrideri. Sed ad sermonem Christi redeamus.

Isa. lxvi. 1, 2, 3. Act. vii. 48, 49.

Dixit Christus verbis præcedentibus, *Venit tempus, & nunc est, quum veri adoratores adorabunt Patrem Spiritu & veritate: Etenim Pater tales quærit, qui ipsum adorent. Spiritu,* inquit, adorandus Deus, non tantùm actionibus externis, cultu corporeo, ritibus & ceremoniis, quæ non expurgant animum: Sed pietate internâ, sincero cordis affectu, casto, puro, sanctóque spiritu, prout ipse est Spiritus Sanctissimus. Porrò, *in veritate* colendum docet, non jam typis, umbris & figuris: multò minùs cultu superstitioso, fal-

ſo, aut hypocritico. Summa eſt, cultum noſtrum ad illius quod colimus Numinis dignitatem & naturam adaptandum docet Chriſtus. Eſt illud Numen inviſibile, omnipræſens, omniſcium, perſpicítque corda & cogitationes: communis Pater omnium, totius Univerſi Conditor. *Hic tibi Deus eſt, Chriſtiane.* Non ut olim dixere Iſraëlitæ, *Hi ſunt Dii tui, Iſrael:* cùm vitulos aureos, recèns confictos, intuerentur. Nec inſtar Gentium, quibus in hortis naſcuntur Numina: aut in ære, aut ſaxo, lignísve latitant. Deus eſt immenſus, tam præſentiâ ſuâ, quàm bonitate. Adéſtque ſingulis in quâ-
Act.x.35. vis regione aut gente, *qui timent eum, operámque dant juſtitiæ:* Et in mente boni viri ſuam ſedem, templúmque habet auguſtiſſimum.

Ut paucis dicamus, verum divini cultûs objectum his verbis expoſuit Chriſtus, dein cultum ei conſentaneum & verè θεοπρεπῆ: *univerſalem* intelligo & *rationalem.* Putà laudes & gratiarum actiones, preces & ſupplicationes, è calenti corde effuſas. Voluit ut nos ipſos Deo conſecraremus, corpus animámque: non bruta & cruenta ſacrificia, hircorum aut taurorum ſanguinem: quæ neque Deo ſuà naturâ grata ſunt, neque ſanctiorem reddunt hæc dona offerentis animum.

His amotis ritibus Judæorum & Gentium, quæres ſubinde, quales eorum loco ſubſtituerit Chriſtus: ſinè ritibus enim vix poteſt conſtare inter mortales religio quævis

vis instituta. Respondeo, Ritus Christiani sunt *pauci*, *simplices*, *innocui*, *utiles*, *nec magicè operativi*. Multitudo rituum, instar nebularum, abscondunt faciem Solis, aut lumen ipsius obtundunt & diminuunt. Res in se præstantes læduntur nimio apparatu. Ita semper tractanda & instituenda est Religio, ut quod in eâ sanctissimum est & divinissimum, id semper versetur ante oculos, semper præ cæteris effulgeat. Ritus nostros militari nomine aut solennis juramenti, *Sacramenta* appellare solent Theologi: Quorum duo tantùm instituit Christus, Baptismum & Eucharistiam. Illum initiationis ritum, alterum confirmationis & commemorationis: quo Christi mortem donec secundò advenerit, commemorare jubemur. (1 Cor. xi. 25, 26.) Et prout pauci sunt ritus nostri, ita simplices: aquâ purâ, aut pane & vino celebrandi. Nihil hîc operosi aut magnifici: nec cultum Dei onerant, nec cultores: nec pompam præ se ferunt, nec ostentationis speciem. Innocuos esse, res ipsa loquitur. Nec cæde, nec sanguine litant Deo Christiani: nec ceremoniis utuntur ullo modo inhonestis aut indecoris: sive in initiandis neophytis, sive in adeptorum sacris faciundis. Denique utilissimi sunt in re religionis promovendâ. Religionem intelligo interiorem & vitæ sanctimoniam. Cùm Christo dedicamur in Baptismo, renunciamus Diabolo & ipsius operibus, ad quæ destruenda, ut diximus, venit in mundum Christus. Renunciamus inani pompæ & gloriæ hujusce sæculi, ut cœlestia sequamur. Renunciamus denique illicitis carnis desideriis

aut

aut deliciis, ut ſpiritu vivamus Deo, ac rationi non pravis affectibus obſequamur. Ita in ipſis initiis religionis noſtræ, cùm noſmet tradimus Chriſto, & ipſius fidem recipimus, repudiare & abdicare tenemur omnem nequitiam: omnes mali fontes, fomites & fautores. Hoc autem ſacramentum aut abjuratio exigitur ab adultis in perſonâ propriâ, ab infantibus per ſponſores: qui id in ſe recipiunt, unà cum parentibus, ut educatione Chriſtianâ adhibitâ, fidem promiſſorum præſtent ita initiati. Idque in confirmatione ſubſequenti, aut ad ſacram cœnam admiſſione, præſtitum curant ſacris præpoſiti.

Erat quidem in uſu Baptiſmus etiam apud Judæos, in Proſelytis initiandis. Et apud Gentes itidem inter ceremonias ſacras & initiamenta, Lotiones obtinuere. Eſt quippe ſymbolum aut typus aptus & appoſitus ad ſignificandam purificationem, Ablutio: ut ſicut extrinſecus mundatur Corpus, ita intrinſecus abluatur Anima à ſuis ſordibus & immunditie. Quòd ſi huic ritui ſimplici adjunxerint olim Chriſtiani (ut & hodie nonnulli) minutias quaſdam ceremoniales, quæ nobis videntur nullius eſſe vis aut uſûs, id tempori, loco, & populo dandum eſt. Primi Chriſtiani erant plerique Judæi converſi: Judæi autem, ut nôſti, ſunt φιλοτελετοὶ, nec facile eſt exuere ſimul & ſemel inveteratas conſuetudines aut propenſiones. Neque miror his propenſionibus, ſive Judæorum ſive Gentium, indulſiſſe aliquantulùm Chriſtianos ſapientiores: id debetur in-

infirmis in tenerâ & nascenti Religione. Quot ceremonias, aliàs inutiles, in cultum ab ipso institutum adscivit *Moses*, ut se accommodaret Judæis, è gente idololatricâ recèns eductis? Magna opera non perficiuntur unico ictu, sed promovendum est sensim genus humanum ad religionem puram, lucidam, & planè rationalem. Hunc ritum olim comitata sunt in adultis dona Spiritûs extraordinaria, sed ea dudum desiere: nec in infantibus unquam sunt expectanda.

Alter ritus Christianorum est Commemoratio mortis Christi, quæ à nobis dici solet *Eucharistia*, del *Cæna Domini*. Utrumque nomen instituta Judaica respicere videtur: Hoc Agnum Paschalem, illud sacrificii Eucharistici festum. Et utriusque instituti vim & significationem explet superátque hoc sacramentum. Peragitur pane & vino, in modicâ portione sumptis: quibus sanguinem Christi pro nobis effusum, corpúsque fractum commemoramus. Symbola hæc sunt satìs apta & facilè apparata, usúmque habent multiplicem. Revocant in mentem beneficia quæcunque à Christo accepimus, & amorem ipsius in genus humanum inimitabilem: Cùm sese obtulit morti, morti cum cruciatibus & ignominiâ, ut nos à peccatis redimeret, & salutem nobis pararet æternam. Præterea in his celebrandis non tantùm reverentiam & pietatem, sed etiam, depositis omnibus inimicitiis, charitatem universalem exposcimus. Datámque Christo fidem antea in baptismo renovamus: Et si quid secus acciderit, vitæ mo-

morúmque emendationem, actà pœnitentià, pollicemur. Vides externa nostra & ritualia eò spectare, ut officii quemque sui commonefaciant, animísque inspirent sanctitatem: propositum finémque summum Legis Christianæ.

Hactenus opinor, nihil in nos culpæ aut vituperii conjiciendum circa cultum, ritúsve Christianos: neque in illo superstitionem, neque in his multitudinem aut inutilitatem, aliámve labem quamcunque, ex Hebræis Rabbinus, aut è Gentibus Sacerdos Philosophúsve facilè reperiet. Idque semper permittimus petimúsque ut cum sacris Judaicis & Gentilibus conferantur nostra, quò cujusque indoles ex illà contrapositione magìs innotescat. At, inquies forsan, est quidem, secundùm hanc ideam, casta, simplex, & pura Religio Christiana: sed in praxi & in exercendis his sacris multa adscriptitia atque minùs pura accumulantur, aut ita intermista sunt ut sensim corruptelam inducant. Respondeo; non id agimus, ut cujusvis Ecclesiæ, quæ Christiani nominis titulum gerit, cultum ritúsve propugnemus: sed quæ à Christo, & ipsius Apostolis instituta sunt, ea præstamus innocua, pia, & verè sancta. Conquesti sunt Patres nostri, & adhuc conquerimur hodie de corruptà simplicitate religionis Christianæ, tam quoad dogmata, quàm cultum: ídque Gentes etiam observârunt. Notavit *Ammianus Marcellinus*, currente sæculo quarto, *Christianam religionem, absolutam & simplicem, anili superstitione confudisse Constantium.*

L. 21. sub fine.

tium. Memorat etiam exinde Historicus dissidia & contentiones de ritibus, inter antistites Christianos. Nullius temeritati aut superstitioni favemus, nullius patrocinamur. Videant illi, quorum interest, séque & sua tueantur. Siqui pridem introducti fuere ritus, indulgendo Judæis aut Gentibus, sublatâ causâ exolescere debent in Republicâ jam penitùs Christianâ: Et qui eosdem retinent augéntque non sinè scandalo & insigni damno religionis nostræ, (quod in Ecclesiâ Romanâ factum lugemus) admonendi sunt potiùs quàm defendendi. Officit religioni, ut mihi videtur, quodcunque est superfluum. Quippe quod imminuit vim & curam cæterorum, partémque sibi arripit animi nostri, qui vix totus sufficit rebus gravioribus & necessariis. Religio Christiana in suâ institutione est admodum simplex, & ne nuda nimis videretur aut despectui esset Gentilibus & Judæis, ceremoniis & mysteriis viduata, in utroque genere sese accommodârunt veteres temporum & populorum necessitati. Et nonnunquam, pro levitate humani ingenii, ad superstitionem semper propensi, alia atque alia, nullà urgente necessitate, admiscuerunt. Hæc temere ascita paulatim sunt resecanda, ut ad institutionem primævam, puram simplicémque redeamus.

Denique, in iis quæ permissa sunt prudentiæ Christianæ circa sacra, non tantùm rei ipsius, suâ fortasse naturâ indifferentis, sed etiam quàm maximè circumstantiarum habenda est ratio. Quod in Ecclesiâ infante & in-

incipiente æquum erat, adultæ forsan minùs convenit, aut supervacaneum videbitur. Alia est rerum facies de sæculo in sæculum, alia populi indoles in diversis regionibus: Atque gentis Europææ cæteris ut severius est ingenium, ita acrior inquisitio nunc quàm olim. Progredimur, favente Deo, ad veritatem nudam, & pietatem puram: defixis semper oculis in fundamenta religionis, scilicet morum animíque sanctitatem; ut ad habitum, indolem & analogiam œconomiæ Evangelicæ cultum fidémque nostram componamus. Regulæ quas præscripserunt Apostoli in exercendis donis divinis, pari ratione locum habent in ritibus instituendis:
1 Cor. xiv. 26. dein ult. πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω, inquit S. *Paulus*, *Omnia ad ædificationem fiant*. Dein subjicit, πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γενέσθω, *Omnia decenter & ordine fiant*. His regulis observatis nihil errabitur in externis. Sed ex utráque parte oritur superstitio, vel obluctando ritibus appositis, vel inopportunos & infrugiferos accumulando: utrumque enim ordini & ædificationi obstat. Cavendum autem, quod sæpius monuimus, ne multitudine aut inutilitate ritulorum primarii objecti intercipiamus aspectum. Eò enim omnia sunt referenda, ut Deum colamus in Spiritu & Veritate, cum vitæ sanctimonià
1 Tim. i. 5. & integritate. *Finis mandati* (inquit *Paulus* ad mentem Christi) *est charitas ex puro corde, & conscientià bonâ, & fide minimè simulatâ.*

His interpositis, ad ultimam notam progrediemur. Diximus suprà ritus Christianos non esse magicè efficaces: vel, ut loquuntur hodie, ex ipso *opere operato*. Nulla dona

dona extraordinaria, nunc dictum, comitantur baptismum in adultis: nec in infantibus concipi potest *regeneratio* aliqua interna ante rationis usum qualemcunque. Sed est utrisque ritus fœderalis initiationis Baptismus: cúmque adoleverint parvuli, si promissorum memores datam fidem præstare conentur, nihil deerit ex parte Dei, nihil opis aut auxilii, quò minùs tales evadant, quales se futuros promiserant ipsi, vel ipsorum fidejussores. Dein ad Eucharistiam quod spectat, est quidem ritus ille vividus & actuosus, sed vim suam exerit movendo affectus, & excitando animam in cogitationes fervidas de morte Christi, de amore Christi, & de beneficiis ab his promanantibus ad fideles ipsius cultores. Nos etiam monet hæc commemoratio nostri vicissim erga Christum officii: ut, siquid sit sensûs ingenui, siqua memoria aut gratia benefactorum, ei nos præbeamus morigeros, qui, nostrûm causâ, mortem tulit acerbam, & pro nobis adhuc in cœlis apud Deum intercedit.

Hæc de re ipsâ: nec interea negamus, è Patribus nonnullos, de utroque ritu Christiano, Baptismo & Cœnâ Domini, ita locutos esse, ac si quid magici aut mystici utrilibet inesse credidissent. Ad Baptismum quod attinet, nascente Evangelio mundum spectabant Christiani ita servum & subditum imperio Satanæ, ut possidere videretur quodammodo, & quasi habitare in singulis infidelibus, aut nondum baptizatis: atque eâ ratione & intuitu Baptismum (cum suis adjunctis) habuere nonnulli veterum pro quo-

dam exorcismo vel adjuratione, quibus abigebatur * spiritus immundus. Indè renunciatis operibus Satanæ à Catechumenis, adjurabant etiam aquam exorcistæ, cruce signabant, aliísque usi sunt ceremoniis in eâ consecrandâ. Sæpe etiam differebant baptismum, ut notum est, sequiores Christiani usque ad exitum vitæ, ut recèns loti, puriores & immaculatiores ad cœlum abirent.

* Cyril. Hierosol. Catech. Mystagog. Ἀλλ' ὅμως ἀκούεις τεταμένῃ τῇ χειρὶ, ὡς πρὸς παρόντα εἰπεῖν, Ἀποτάσσομαί σοι Σατανᾶ. *Sed audis simul quòd, manu extensâ, tanquam ad præsentem dicitur, Abrenuncio Tibi Satana.* Cum iis quæ sequuntur Catech. 1, 2, 3. Vide etiam Tertull. de Coronâ, cap. 3.

Optatus Milev. l. 4. contra Parmen. hæc habet: *Neminem fugit quòd omnis homo qui nascitur, quamvìs de Christianis parentibus nascatur, sinè Spiritu immundo esse non potest: quem necesse sit ante salutare lavacrum ab homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, &c.* Nec aliter S. Augustinus ad Sixtum Epist. 105. versùs finem. *Quid ad hoc respondeant, quòd exorcisantur & exufflantur infantes? Hoc enim proculdubio fallaciter fit si Diabolus iis non dominatur.* Dein Theodoretus in cap. 1. Cant. p. 1002. ita loquitur, ἀνάμνησον σαυτὸν τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας, ἐν ᾗ οἱ τελούμενοι μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Τυράννου, καὶ τὴν τοῦ Βασιλέως ὁμολογίαν οἱονεὶ σφραγῖδά τινα βασιλικὴν δέχονται πνευματικοῦ μύρου τὸ χρῖσμα. *Revoca tibi in mentem, quòd in sacrâ mystagogiâ initiati, post Tyranni abnegationem & Regis agnitionem, veluti sigillum quoddam Regium accipiunt spiritualis unguenti Chrisma.* Denique Gennadius Massil. de Ecclesiast. Dogm. c. 31. ita rem totam exequitur. *Illud etiam quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu: cùm sive parvuli sive juvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non priùs fontem vitæ adeant, quàm exorcismis & exufflationibus Clericorum, Spiritus ab iis immundus abigatur.* Vid. etiam Constit. Apost. & Dionys. Areopag. apud Feuarden. p. 96. princ.

Apud Suic. voc. ἐξορκ. p. 1151. sed vid. Genn. ipsum.

Ex

Ex his ceremoniis nonnullas meritò reliquimus, utpote nullâ fretas authoritate Christi aut Apostolorum, aptásque nimiùm ad corrumpendam simplicitatem hujusce ritûs Christiani, ac si ei adesset etiamnum vis quædam mystica ex ipso opere operato promanans. Quæcunque fuerit olim in primis Ecclesiæ sæculis hujusce ritûs efficacia apud infideles conversos, quæcunque secuta sint dona extraordinaria, eadem inter Christianos natos non sunt expectanda. Ut est simplicissimus hic ritus, ita rectissimè celebratur aquâ simplici, ut amputatis superfluis quibuscunque & superstitiosis appendiculis, *cultus* noster *rationalis* in omnibus appareat.

Hæc de Baptismo: Quæ præterea in Eucharistiâ explicandâ aut celebrandâ adjecerunt sive Veteres sive Neoterici, præter institutum Christi & Apostolorum, ea pariter sunt abscindenda. Non licet in religione divinitùs traditâ, nova procudere mysteria, novam doctrinam sacramentalem ritúsve pro arbitrio hominum. Nulla est mutatio *physica* panis aut vini in hôc sacramento, (sive in consecratione, sive post consecrationem) sed tantùm *moralis*: quatenus ab usu communi ad hunc usum sacrum transferuntur hæc symbola. Qui verò, recitatis quibusdam verbis, hæc corpora terrestria, alterius prorsus ordinis & luti, in Corpus Cœleste Christi transformare satagunt aut prætendunt, arte illi magicâ uti velle mihi videntur. Quandoquidem nullâ vi humanâ fieri hoc potest, nec ullo promisso divino

tanta

tanta vis in ſacerdotem confertur. Sed de hàc re, & de ſacramentis, * infrà plura.

Apud Gentiles, multifarii erant ritus Magici: quibus peractis certo modo, effectus aliquis extraordinarius, non vi cauſarum naturalium aut moralium, ſed virtute pacti arcani cum quibuſdam Geniis ſubſequi ſolebat. Ritibus & ceremoniis myſticis (quas τελετὰς appellant Græci) in Deorum aut Dearum cultu, magnam vim attribuebant Ethnici: plenéque & perfectè initiatos, tam in hàc vitâ quàm futurâ beatos prædicabant. Futuram felicitatem ſibi pollicebantur Ὀρφεοτελεςαὶ, *Sacris Orphicis initiati.* Quam doctrinam, unà cum ſuis ſacris, ab Ægyptiis hauſiſſe videtur *Orpheus.* Ita *Plutarchus.* Teſtatur autem *Diodorus* Myſtas illos Ægyptiorum, etiam in hàc vitâ Deos habere propitios ſemper, & donorum omnium divinorum largitores, διαβεβόηται δ' ἡ τέτων, *&c. Vulgatum eſt* apud Ægyptios, *Deos, cùm invocati ſunt, adeſſe viſibiles & in periculis præſentiſſimos INITIATIS: ipſóſque fieri ſanctiores & juſtiores & per omnia meliores. Ideóque ex priſcis Heroibus & Semideis* (inter quos numerat Orpheum) *omnium illuſtriſſimos ritibus hiſce imbui & conſecrari cupiiſſe.* Hàc de re audiamus præterea *Pla-*

Plutar. Lacon. Apophtheg. L. 5. p. 224.

* Ubi in alterâ parte tractabitur de Sacramentis contra Pontif. Conſule Hooker. lib. 6. p. 363, 364. ubi oſtendit Pontif. non poſſe explicare rationabiliter illam efficaciam ſive vim conferendi gratiam, quam attribuunt Sacramentis: cùm neque velint id fieri immediatè per Spiritum Dei, neque moraliter; nec tamen phyſicè fieri poteſt.

tonem,

tonem, ab Ægyptiis pariter institutum & instructum. ὃς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς ᾅδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται· ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καὶ τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφικόμενος μετὰ θεῶν οἰκήσει. *Quicunque non initiatus, nec mysteriorum particeps, migrabit ad inferos, jacebit in luto. Quicunque verò purgatus atque initiatus illuc accesserit, cum Diis habitabit.* Multa sunt in eundem sensum apud * veteres: quos pro otio quisque potest consulere. Phædon. p. 69. Vid. ibid. p. 81.

Præ-

* Isocrates de mysteriis istis: Τελετῆς οἱ μετέχοντες, περί τε τῆς τοῦ βίου τελευτῆς καὶ τοῦ σύμπαντος αἰῶνος, ἡδίους ἐλπίδας ἔχουσι. *Initiorum participes & de vitæ exitu, & de omni ævo, lætiores spes habent.* Aristides in Panathenaicâ, Κέρδος τῆς πανηγύρεως, οὐχ᾽ ὅσον ἡ παροῦσα εὐθυμία, οὐδ᾽ αἱ τοῦ προτέρου χρόνου δυσκολιῶν λύσεις καὶ ἀπαλλαγαί, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τελευτῆς ἡδίους ἔχειν τὰς ἐλπίδας. ὡς ἄμεινον διατάξαντας, καὶ οὐκ ἐν σκότῳ τε καὶ βορβόρῳ κεισομένους, ἃ δὴ τοὺς ἀμυήτους ἀναμένειν. *Solennitatis sacræ fructus est non tantùm præsens animi tranquillitas, aut quòd à malis præteriti temporis exolvamur & liberemur: sed etiam ut in morte spes lætiores habeamus; fore nempe ut meliori loco dispositi, non in tenebris & cœno volutemur, quæ sors est noninitiatorum.* Apud Authorem Axiochi (in operibus Platonis) sub finem, Gobrias Magus, cùm statum Beatorum in Campis Elysiis discripsisset, subjicit, ἐνταῦθα τοῖς μεμυημένοις ἐστί τις προεδρεία, καὶ τὰς ὁσίας ἁγιστείας κἀκεῖσε συντελοῦσι. *Illic initiati primas tenent sedes, & ibidem adhuc peragunt sacrorum ceremonias.* Idem dixere Diogeni Athenienses, Ἐν ᾅδου προεδρείας οἱ μεμυημένοι τυγχάνουσι. *Apud inferos, primum locum habent initiati.* πρωτοκλισίας & πρωτοκαθεδρείας ambiebant Pharisæi in hoc mundo: (Mat. xxiii. 6. Id in futuro Regno petiisse videntur Zebedæi filii. *Mat.* xx, 21, 22. Horum utriusque fastum & affectationem dignitatis & imperii repressit Christus. Audi quid Atheniensibus prædictis respondet Diogenes. Laert. in vit.
γελοῖον, ἔφη, εἰ Ἀγησίλαος μὲν καὶ Ἐπαμινώνδας ἐν τῷ βορβόρῳ διάξουσιν, ἀτελεῖς δέ τινες μεμυημένοι ἐν ταῖς

μα-

Præterea notare licet apud Gentes diversos fuisse gradus initiationis in sacris, & diversa mysteria, minora & majora, usque ad perfectionem. De his, tam Græcis quàm Barbaris, ita *Clemens Alexandrinus:* οὐκ ἐπεικότως ἄρα καὶ τῶν μυστηρίων τῶν παρ' Ἕλλησιν, ἄρχει μὲν τὰ καθάρσια, καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις τὸ λουτρὸν· μετὰ ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ μικρὰ μυστήρια, διδασκαλίας τινὰ ὑπόθεσιν ἔχοντα, καὶ προπαρασκευῆς τῶν μελλόντων· τὰ δὲ μεγάλα, περὶ τῶν συμπάντων· οὐ μανθάνειν, ἔτι ὑπολείπεται, ἐποπτεύειν δὲ καὶ περινόειν τήν τε φύσιν καὶ τὰ πράγματα· *Non abs re ergo in mysteriis apud Græcos, primo loco sunt lustrationes, sicut etiam apud Barbaros lotio. Post has autem sunt Mysteria Parva: quæ fundamentum aliquod habent doctrinæ & præparationis ad futura. Magna autem mysteria versantur circa universum: Neque restat ampliùs discere, sed inspicere & mente comprehendere Naturam & res ipsas:* Hæc distinctio sæpius occurrit apud Veteres.

μακάρων νήσοις ἔσονται). *Ridiculum, inquit, est, si Agesilaus & Epaminondas in luto habitabunt, vulgares autem quidam initiati in Beatorum insulis futuri sunt.* Acerbius est quod retulit Antisthenes sacerdoti Orphico, dicenti, initiatos multorum bonorum apud inferos participes esse. Τί οὖν, ἔφη, οὐκ ἀποθνήσκεις; *Cur igitur, inquit, non moreris?* Idem de his mysticis canit Sophocles. Quem ideo & Diogenem hâc in re inter se committit Plutarchus, *De audiendis Poëtis* (p 21.) & Diogenis dictum duriùs profert. Et fatendum est ex Ethnicis probiores & sapientiores his mysteriis adjunxisse meliorem vivendi rationem & rerum optimarum scientiam. Vide, cùm vacat, Cicer. de Leg. l. 2. c. 14. & Arrian. in Epict. l. 3. c. 21. Ad hanc πανήγυριν & τετελειωμένους, allusisse videtur Apostolus ad Hebr. cap. xii. 22.

Vid,

Vid. Suidam. voc. Ἐπόπται. *Seneca quæst. nat. l. 7. c. 31. & Epist. 90. & scriptores de Eleusiniis, aliósque multos.*

Neque minùs apud Judæos diversi erant gradus, ut ita dicam, Proselytismi. Habuerunt primùm Proselytos *Portæ*, dein *Justitiæ*, ut eorum verbis utar. Et in his recipiendis & initiandis diversos adhibuere ritus, ut omnibus notum est. Denique, nihil insoliti, indecori aut superstitiosi in proselytis initiandis usi sunt Apostoli, quorum exempla sequenda proponimus.

Hunc progressum aut gradationem in sacris consecutus mihi videtur mos veterum Christianorum, qui convertendos ad Fidem in classes distribuebant: præcipuè in *Catechumenos* & *illuminatos:* De quibus passim apud Patres, de eorum discriminatione, officiis & privilegiis. Pari modo Doctrinam Christianam distinguebant veteres in τὰ ἔκφορα, & τὰ ἀπόῤῥητα: Illa apud omnes enunciari poterant, Hæc arcana apud adeptos tantùm aut τελείυς. Atque illud doctrinæ, & discipulorum discrimen respicere videtur S. *Paulus* multis in locis. 1 *Cor.* ii. 6, 7. *Phil.* iii. 15. *Hebr.* v. 13, 14. & vi. 1. Et ad ipsius, ut putabant, exemplum, τὰ ἀπόῤῥητα, sive τὰ μυςήρια, non declarabant palàm veteres Theologi: Neque in colloquiis familiaribus, neque in Catechesibus, neque in concionibus: nec ullo modo coram Paganis, Catechumenis aut aliis quibuscunque, non initiatis. Quibus præsentibus, aut inceptum sermonem abrumpen-

M tes,

tes, tacebant: aut rem ſacram obſcurè & ambiguis verbis ſignificabant: hàc adjectâ formulâ, *ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, ἴσασιν οἱ πιστοί. Nôrunt Initiati, nôrunt Fideles.* Quæ dictiones multoties occurrunt in ſcriptis Patrum.

Præterea, de tacendis myſteriis ſacris multa ſunt apud Gentes, * & ſeveriſſima præcepta. Etiam apud Philoſophos, præcipuè Pythagoricos, invaluit iſta diſciplina. Et eidem methodo, iiſdem veſtigiis inſtiterunt, ut jam monuimus, è Chriſtianis Doctoribus plurimi, in Diſciplinâ Arcani, ut appellatur, obſervandâ. Eodem modo de arcendis aut amovendis non initiatis, dum quædam ſacra opertiora fierent, mos erat communis Chriſtianis cum Gentibus: ut ex utriuſque Ritualibus patet. Denique ipſa vocabula ad ritus Gentilitios ſpectantia, mutuati ſunt Chriſtiani, ut *μυεῖσθαι, μύησις, μεμυημένοι,* & *ἀμύητοι.* Dein *τελετή, τετελειωμένοι, ἀτέλεστοι: ἐπόπται* & *ἐποπτεύειν*: & hujuſmodi alia, ut ſatìs notum eſt iis qui in ſcriptis Patrum verſantur. Sed de his ſatìs:

* *Cùm vel ex formâ omnibus myſteriis ſilentii fides debeatur: Samothracia & Eleuſinia reticentur: quanto magìs talia, quæ prodita interim etiam humanam animadverſionem provocabunt, dum divina ſervatur, &c.* Tertul. Apolog. c. 7. In Orphicis carminibus, his conſona dicuntur. Τὰ παρεισαγόμενα κατὰ τὰς τελετὰς, περὶ ὧν οὐ θέμις τοῖς ἀμυήτοις ἱστορεῖν τὰ κατὰ μέρος. *Quæ myſteriorum ceremoniis exhibentur, ea ſingulatim à profanis,* aut non initiatis, *enarrari, nefas eſt.* Diodor. Sic. l. 3. m. p. 196. Hujuſmodi alia plura paſſim occurrunt apud Authores Veteres, tam Chriſtianos quàm cæteros: quæ notiora ſunt quàm ut hìc repetantur, ab aliis pridem congeſta.

Sive

Sive verba, sive mores & ritulos è Gentium sacris aut Judæorum ad sua transtulerint Christiani, id in mitiorem partem interpretor: non malo animo factum, sed ad ornandam, ut illis visum est, religionem Christianam, nè nuda nimis, simplex & plebeia haberetur: vel in blandimenta exteris, quò cum iis ritus quodammodo participare, aut saltem, (affectatâ novitate) non prorsus abscedere viderentur. Sed abiere, nunc dierum, hæ rationes qualescunque aut hujusmodi: & mutatis temporibus rerúmque momentis, mutanda sunt consilia. Ea quæ jam desierunt esse usui, abjicienda sunt ut supervacanea, imò noxia, quatenus simplicitatem religionis Christianæ inficiunt aut corrumpunt: ut fucus ad ornatum primùm adhibitus, tandem exedit & deformat nativam cutis pulchritudinem. Acris est in his & hujusmodi reprimendis sententia Tertulliani: *Sed quoniam unum aliquod attigimus vacuæ observationis* (Lotiones intelligit, & externam munditiam) *non pigebit cætera quoque denotare quibus meritò vanitas exprobranda est, siquidem sinè ullius aut Dominici aut Apostolici præcepti auctoritate fiunt. Hujusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur: affectata & coacta, & curiosi potiùs quam rationalis officii: certè vel eò coërcenda, quòd Gentilibus adæquent.* De Orat. c. 12.

Dicam quod res est: in cultu divino nulla sunt apud nos mysteria, ut apud Gentes. Nihil absconditum, nulla sacra aut opertanea aut nocturna, omnia fiunt in propatulo:

patulo. Nulla est distinctio, hàc in re, inter vulgus & initiatos: quos nimiùm distinxere, tam Gentes quàm Judæi, (*Mat.* ix. 11. & xi. 19. *Joh.* ix. 34.) οἱ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται, id *Johanni* renunciavit Christus inter argumenta & characteres suæ œconomiæ, *Mat.* xi. 5. Nullam gentem sigillatim respicit Evangelium, nullum hominum ordinem, sed genus humanum. Quòd si olim sacramentis suis ceremoniolas quasdam aut reticentiam invexerint antiqui, quò majorem iis reverentiam & venerationem conciliarent, aut quâcunque aliâ de causâ, id temporibus istis dandum est, nec ultrà retinendum. Omnia tandem in aperto dicenda, agenda, exponenda. Nullius præcepti, nullius ritûs Christiani nos pudet. Nullum fugit examen, nullius aspectum institutio nostra: authoritatem divinam & rationem puram in omnibus appellamus. Denique, non tam in peragundis ritibus, quàm in vitæ & animorum sanctimoniâ, salutis nostræ collocamus cardinem: Et pro his dotibus internis cuique Deus metietur suam beatitudinem.

Mat. x. 27.

Ad reliqua minora quod spectat, de Festis aut Jejuniis indicendis, de Vestibus sacerdotalibus, de formulis necessariis in sacris administrandis, & hujusmodi aliis, fiant omnia secundùm regulas Apostolicas & prudentiam Christianam ad decorem & ædificationem, ut tam superstitio quàm ἀκοσμία excludantur. Hæc de ritibus Christianis breviter dicta sunto.

CAP.

CAP. VI.

De morum regula & vitæ præceptis secundum Legem Christianam.

DE moribus Christianorum, aut Disciplinâ morali secundùm Legem Christianam, quædam in genere suprà notavimus. Fundamentum omnis legis de moribus institutæ est Lex naturæ. Sed huic fundamento (quod de evangelio dixit Apostolus) alii atque alii diversum superstruunt, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, stipulam. Ex his superstructis nonnulla sunt solida, apta & idonea: alia levia & inutilia. Atque hæc observanda sunt & trutinanda in probandis aut improbandis singulorum legibus, Judæorum, Gentium, aut aliorum quorumcunque: In doctrinâ morum Evangelicà nihil reperitur superfluum & inutile, multò minùs noxium aut legi naturæ contrarium. Dixi *contrarium:* Distinguendum enim inter legem naturæ & libertatem naturæ. Quod in statu naturali liberum est, lege positivâ restringi potest, in commodum societatis atque generis humani, aut in salutem vitæ futuræ. Idque fieri solet ubique gentium, cùm res postulat, ob commune bonum.

Hoc præmisso, facilè constabit nihil non æquùm esse, rectum & laude dignum in *Lege morali Evangelicâ:* Quòd utinam de praxi &

& moribus Christianorum perinde dici potuisset. Sed proh dolor! proh pudor! quantum à lege recedunt mores? Immane quantum discrepat à regulà & præceptis Christi & Apostolorum, & ab eorundem exemplis, Christianorum vita? Procul absit ut hîc intelligam, quæ olim objecta fuere Christianis. Thyestæas epulas, artes magicas, concubitus incestos, & ejusmodi alia: Hæc pro atrocibus calumniis habeo; sive Judæorum, sive Gentium, sive denique hæreticorum malitiâ confictis. Hi sunt inimicorum morsus & defamationes ad conflandam invidiam; sed amicorum tela aut vulnera magìs sunt metuenda, & quæ ab iis funduntur querelæ omnium sunt gravissima. Conquesti sunt olim, & conqueruntur hodie de moribus sui sæculi Christiani devotissimi. Lege, cùm vacat, Salviani *de Gubernatione Dei* librum tertium & quartum:
M. p. 49. In tertio, inter alia hæc habet, *Quotum enim quemque invenies, &c.* pudet cætera dicere. Dein sub fine ejusdem libri subjicit, *Quo fit ut etiam nos, qui Christiani dicimur, perdamus vim tanti nominis, vitio pravitatis. Nihil enim omnino prodest nomen sanctum habere sinè moribus: quia vita à professione discordans abrogat illustris tituli honorem per in-*
M. p. 78. *dignorum actuum vilitatem, &c.* Et in sequenti libro, *Quæ cùm ita sint, magnâ videlicet nobis prærogativâ de nomine Christianitatis blandiri possumus, qui ita agimus ac vivimus, ut hoc ipsum quod Christianus populus esse dicimur, opprobrium Christi esse videatur. At è diverso in paganis quid horum simile quæ dicimus, &c.*
De-

Denique Christianos Barbaris ipsis deteriores exhibet *.

Hæc cùm ita sint, Quid si à mortuis resurgerent Apostoli, atque orbis Christiani faciem intuerentur: vitiis obtectam, & magni nominis umbram? Ipsos puderet, & tantùm non pœniteret suorum laborum. Vel si, quiescentibus Apostolis, resurgerent Philosophi & gentilium sapientes: & perlustrato terrarum orbe à nobis quærerent quid profuerit humano generi religio Christiana, quoad mores & vitæ probitatem? quoad pacem & bonum publicum? Nos utique appellatis Barbaros per opprobrium: sed nobis barbaris quid præstatis vos Christiani? His dictis factisque respondeant illi, quid apud nos præsides sunt rerum humanarum & divinarum. Id unicè in me probandum recipio, institutionem Christianam, modò firmiter ei adhæreamus, optimam esse & utilissimam, tam ad mores cujusque formandos, quàm ad bonum publicum: & quod maximum est, ad salutem & felicitatem æternam generis humani in vitâ futurâ obtinendam.

* *Vide etiam quam nobis dedit effigiem mundi Cyprianus, in Epist. ad Donatum quæ dicitur secunda; ubi demptis iis quæ ad tempora spectabant Ethnica, reliqua in tempora Christiana nimio plus congruunt. Œconomiâ suâ, ut mihi videtur, non minùs abusi sunt Christiani, quàm suâ olim Judæi; nec illis plura aut graviora exprobrârunt Isaias, Jeremias, aliique Prophetæ, quàm nobis objicienda essent, si nobiscum hodie Deus causam suam ageret.*

In-

Inſtitutio moralis conſtat præceptis & exemplis: dein præmiis & pœnis debitis confirmatur. In horum nullâ parte nos deſtituit inſtitutio Chriſtiana. Primò, quoad præcepta, non quidem digeruntur illa ordine & per capita, ut ſolent Ethica Philoſophorum: nec unà leguntur collecta, ut Corpus Legum, aut Doctorum ſyſtemata. Sed ſparſim occurrunt in ſermonibus Chriſti, & in ſcriptis Apoſtolorum; quâ ratione commodiùs inſtruitur vulgus, & inter legendum ſacras literas ſenſim imbibitur doctrina ſalutaris. Neque nos deficit in ullo genere officiorum Lex Evangelica, laxa licèt & ſinè formâ artis tradita. Imprimis enim quæcunque lege aut lumine naturæ honeſta ſunt & laudabilia, ea ſequi & amplecti tenemur, quinetiam præferre, ſi forſan officia officiis obſtiterint. Dein actus omnes humanos complectitur: Dicta, Facta, Cogitationes. Et in ſingulis viam rectam & honeſtatis liquidæ veſtigia ſequitur. In verbis imprimis, ſive in familiari colloquio, ſive in commerciis, fidem, ſinceritatem, ſimplicitatem jubet, cogit, imperat. Sinè fuco, ſinè dolo aut artificio. Nec ullum jusjurandum ineundum & proferendum eſſe permittit, abſque causâ gravi & publicâ Nec quâvis de causâ perjurium, teſtimonia falſa, convitia, maledicta aut execrationes. Pariter obloquia & detrectationes clandeſtinæ, & quæcunqne lædunt alterius famam, malo animo aut ex affectu privato, apud nos vetita ſunt & odioſa. Præterea pudorem, modeſtiam, & urbanitatem in ſermone colimus,

limus, ut aliàs ubique: exulantibus omni levitate inhonestà, & scurrilitate; nec minùs verborum asperitates, mordaces & illiberales jocos culpamus & aufugimus. Denique, ut paucis dicam, Linguæ & vaganti licentiæ verborum ubique frænos injicimus; ne quid indecori in se, ne quid injuriosi in proximos, aut in Deum prophani, impii, aut irreligiosi ex ore Christiano proveniat.

In factis & operibus multò magìs interdicitur Christianis omne genus mali, levis licèt & exigui: quinetiam omnis species mali. Non tantùm extra culpam esse debemus, sed etiam, si fieri potest, extra culpæ suspicionem aut proximitatem. Non satis est viro Christiano ad leges humanas justum esse. Quicquid postulat humanitas, quicquid benevolentia aut charitas mutua, nobis præcipitur religiosè observandum. Et in charitatis officiis, tam Judæorum quàm Gentium institutis omnibus prælucet Lex Christi. Non amicis tantùm, sed inimicis etiam benefaciendum: ut Patrem nostrum cœlestem imitemur. Pauperibus, ægrotis, aut infirmis quovis modo, pro viribus succurrendum, ope & consilio. Legislator noster Christus, miseriam humanam ut omnium optimè intellexit, ita omnium ei maximè consuluit. Philosophi in altis cogitationibus occupati, vulgus hominum ferè prætericrunt, aut permisere regendum suæ gentis legibus. Sapientibus & veritatis studiosis sua accommodàrunt præscripta: Gregem popularem, prophanum, & tantùm non contemptui habuere. Sed alia mens, aliud pro-

1 Thess. v. 22.

N posi-

positum Servatori nostro clementissimo: qui totam gentem humanam, quantam quantam, amore complexus est, atque suâ lege & consiliis adjuvare voluit. Propterea infirmitates humanas & statum luctuosum intuitus, rerum indigentiam, morbos, calamitates, & quicquid incommodi adhæret mortali vitæ: ut his malis quæ penitus tolli non poterant, allevamentum aliquod afferret, opera charitatis, misericordiæ, atque opis mutuæ in suâ cuique classe injunxit. Atque ea omnia in vitâ futurâ centuplicatò remuneranda promisit. Nec malis tantùm corporis subveniendum, sed animi multo magìs: Occurrere aut mederi vitiis, erroribus, ignorantiæ, morbis gravissimis: & vaganti populo viam salutis ostendere, beneficium cumulatius est quàm febres, frigus aut famem depellere. Quapropter præcepta dedit Christus de moribus instituendis aperta, manifesta, cuique obvia & exposita. Ut omnibus constarent sua officia, ut omnibus ad cœlum nota esset via.

Et quò regulam æqui & boni facilem & expeditam, & veluti in pectore judicem domesticum, quisque haberet: *Quod tibi non vis fieri*, inquit Christus, *id alteri ne feceris.* Nec Lex est æquior ulla. Favemus plerumque partibus nostris: ut æquum fiat judicium; mutetur persona, & loco Rei, aut indigentis ope, teipsum constituas; & quicquid tibi eodem modo peccanti aut indigenti, indulgendum petiturus esses, id totum alteri concedas: Inter mortales, peccatores & indigos, hic est modus æquissimus: ut

ut habitâ ratione affectuum & infirmitatum humanarum, non ad jus summum alter alterius res & actiones exigamus. Nec id tantùm nobis præcipitur, ut in dubiis partem sequamur mitiorem, sed etiam ut peccata manifesta alii aliis remittamus: Deus M. xviii.
bone, quoties & quousque ex tuo præcepto 22.
aut consilio!

In eundem finem, ne ex amore sui, aut ex impetu iræ peccetur, nobis prohibita est omnis vindicta privata; ad pacem & amicitiam conservandam dissimulandæ sunt leves injuriæ, & pro viribus preferendæ graviores. Nemo temere in jus vocandus: sed cùm neque ferri possunt injuriæ, neque lites componi, permissum est deferre causam ad magistratum, ut sinè metu aut amore res ex æquo definiatur. Hæc inter privatos tenenda est moderatio & æquanimitas, sed erga Principem aut Magistratum majori adhuc utendum est patientiâ. Dei sunt ministri ob bonum publicum, & ob idem bonum tolerabilia omnia sunt toleranda. Bellum Civile est immane monstrum, quod innocuos pariter ac nocentes unà devorat & absorbet. Neque cum exteris gerendum est bellum magistratui Christiano, nisi extremâ necessitate coacto. Denique, ut verbo dicam, in rationibus justi suum cuique tribuimus, secundùm varios hominum ordines: Neque id parcè aut gravatè, sed cumulatìm & alacriter.

Ita Justitiæ & juris naturalis præscripta retinet & transcendit Lex Christi. De

Temperantiâ jam dicendum, quid quisque sibi debeat in sui corporis regimine: Quid animæ divinæ conservandæ: quid brutæ, quam participat, naturæ cohibendæ. Præcipitur imprimis, ut in voluptatibus corporeis utendis parci simus, modesti & moderati: ut appetitus omnes sensúsque inferiores ratione regamus. Nullâ de causâ, sive in sacris, sive in convivalibus, effrænatæ indulgendum licentiæ. Nulla apud nos Bacchanalia, aut Orgia quæcunque, impura aut furiosa. Ebrietas aut impudicitia virum honestum dedecet, multò magìs Christianum. Gulæ & abdomini servire turpe est, cæterísve cupiditatibus carnis. Castus cœlibatus apud nos laudatur, honestum habetur Conjugium: sed unius cum unâ, ídque sinè abdicatione, nisi crimen adulterii intervenerit. In cæteris omnibus vivendum est, ut decet sobrios & frugi homines.

Ea quæ nos docet Christiana *Philosophia*, ut ita dicam, cùm disserit de *contemptu mundi*, & despicientiâ rerum humanarum præ divinis, temporalium præ æternis: Præterea, cùm de tundendâ & subjugandâ hâc carne, quâ mens infestatur, nos sæpius commonet, in hôc corpore bruto, & ad voluptates crassas nimis propenso: Ea, inquam, nobis indicant voluntatem, indolem & propositum legis Christianæ: monéntque temperatos esse debere ipsius cultores, non tantùm in deliciis corporeis, sed etiam in honoribus ambiendis, divitiis appetendis, cæterísque quibuscunque quæ ad vitam hodiernam & animalem spectant. Et si quid secus videris in praxi nostrâ, non id Legi aut

aut Legislatori vertendum vitio, sed falsi nominis Christianis: Qui se obstrinxere sacramento de renunciandis cupiditatibus mundanis, & soli Deo semet consecrandis, nec datæ fidei respondent.

Epicureis habenda est cura Corporis, Christianis Animæ. Præ quà, ut nos docet Christus, sordet & vilescit totus hic mundus. Res caduca Mundus, cujus schema præterit, ut & hujusce mortalis corporis. Anima autem est immortalis, nescit mori: & indignè patitur perituri corporis aut perituri mundi se fieri mancipium. Præterea, Peregrini sumus in hóc mundo, inquit doctrina Christiana: Quid quæritis hîc sedes quietas, quid honores, aut divitias, crastino die abitura omnia. Regnum cœli primò quærite, Civitatem permanentem, thesauros perennes, quos neque fures eripere possunt, nec tineæ ærodere. His omnibus admonemur, ut paucis contenti simus in hâc vitâ, aspirantes ad majora in futurâ: ubi patria, ubi spes nostra & hæreditas.

1 Pet. ii. 11.

De *Fortitudine* Christianâ siquid dicendum esset, multa suppetunt exempla & præcepta. Non autem fortitudinem illam bellicosam velim intelligas, quæ sanguine gaudet, & inani gloriâ animatur: malè audit apud Christianos ista ferocitas. Sed firmitatem illam animi & constantiam intelligo, quibus armati fortitur patimur mala in causâ bonâ, & fortunam adversam æquo animo. In virtute & veritate propugnandis elucet maximè fortitudo animi: Cùm, nec metu hominum potentum, aut bono-

bonorum, aut famæ, aut ipſius vitæ diſpendio, abſterremur ab incœptis præclaris, & humano generi profuturis. Hàc in re nobis præivit Chriſtus ſuo exemplo, præivere Apoſtoli & Martyres alii. In his rebus ſeſe exercet & ſpectatur magnanimitas Chriſtiana: Non in ardenti prœlio, aut in ſcandendis muris & aggeribus hoſtium: tumultuante intus ſanguine, & turgeſcentibus venis, ut neque timori locus eſſe poſſit, neque rationi. Vera magnanimitas eſt res tranquilla & ſevera, in receſſu mentis poſita: ratione ſedatâ & meditatione alitur, non halitibus ſanguinis aut fervore præcordium, ut furor Martius. Naturam non obruit vi & ſtrepitu, ſed querelas ipſius audit placidè, labantem ſuſtinet, & victricem rationem ſequitur. Nec ſingularis gloriæ aut nominis affectatione, mala perfert, aut à publicà recedit vià, ſed ex amore Dei, juſti, veri, & communis boni.

Dixi in hâc palæſtrà nos ſuo exemplo præiviſſe Chriſtum; præivit certè, & glorioſiſſimus exiit. Non tantùm contractiunculas naturæ humanæ, ſed dolores omnes & aculeos ſentit, pertulit, vicit. Prænovit quæ paſſurus eſſet mala, nec refugit, non ſubitò & inopinatum corripuere, ſed præmonitum & præſcium: ſponte ſubiit & deliberatè quæcunque paſſus eſt, nec ſe imminenti ictui ſubtraxit. Sed quæ, inquies, pertulit Chriſtus, & quo fine? Convitia & opprobria populi, calumnias & tumultus intelligo. Nec tantùm populum maleſanum, ſed etiam præſides & primores Eccleſiæ Ju-

daicæ

daicæ sibi inimicos habuit. Non solùm con- Mat.xxvi 16.
temptui & fastidio habuerunt tanquam hominem
vilem & proletarium: sed, triginta argenteis venditum coram tribunali sistebant,
falsóque accusabant, ut perturbatorem aut blasphemum: judicémque reluctantem
in suas partes trahebant. Vinculis constrinxere, flagellârunt lictoribus, sannis &
dicteriis illudebant. Purpurâ indutum, & sceptro arundineo, spinis coronârunt, per
ludibrium & non sinè dolore: eíque prætulere prædonem & raptorem. Denique in
os spuebant, colaphis cædebant, & omne genus injuriis. Sed quid tandem, quo exitu,
quæso? Per fas nefásque damnatum, ad mortem pertraxere. Innocuum, inquam,
per fas nefásque damnatum. Audi id ex Mat.
ore Judicis, *Videns autem Pilatus se nihil pro-* xxvii. 24, 25.
ficere, sed majorem tumultum fieri, acceptâ aquâ abluit manus coram turbâ: dicens, INNOXIUS EGO SUM A SANGUINE HUJUS JUSTI: Vos videritis. Et respondens universus populus dixit, Sanguis ejus super nos & super filios nostros. Dira hæc
quidem, sed quærendum superest, quo genere mortis plectebant? spero levis & subitaneæ,
aut saltem minùs infamis. Quinimo nec cruciatibus nec ignominiæ pepercere Judæi,
Cruci affixus est Jesus Nazarenus, inter duos Latrones, in campo Golgothæ,
subsannante & irridendente populo. En funestam tragœdiam! Sed quem in finem, quo
proposito, tot & tam acerba pertulit Christus? Dico, in salutem humani generis, ad
confirmandam veritatem religionis ab ipso

pro-

propositæ, & ad gloriam cœlestem adipiscendam.

Hactenus de exemplo Christi: Quod sæpius inspicere juvabit, quod sequamur & imitemur, oportet, pro viribus. In opprobriis vulgi & calumniis malevolorum perferendis simus animosi: quum authoritas ac-
Mat. x. 33. Mar. viii. 38. Luc. ix. 26. 2 Tim. ii. 12. cesserit & obstiterit, miti sed infracto animo, in causâ veri, justi & honesti persistendum; In quo & quali mundo vivimus, præmonuere sæpius Christus & Apostoli, (*Joh.* xiv. 17. & xv. 18, 19. & xvi. 33. & xvii. 14. & xviii. 36. 1 *Cor.* ii. 12. *Hebr.* xi. 30. *Jam.* vi. 4. 1 *Joh.* ii. 15, 19.)
1 Pet. iv. 12, 13, 14, &c. atque suis exemplis comprobârunt. Non itaque turbemur aut percellamur tanquam re novâ & inopinâ, si nos mundus oderit aut malè tractaverit. Quicquid Deo spectatore & conscientiâ teste dignum sit, id age, fremente licèt mundo hodierno. Hoc decet virum Christianum, fortem & magnanimum: qui
Mat. x. 32, 33. pœnam fugit alterius vitæ, præmium expectat sempiternum.

Nec huic fortitudini aut magnanimitati ullo modo repugnat **HUMILITAS**, inter virtutes Christianas laudatissima. Humilitas enim sita est potissimùm in comparatione tenuitatis nostræ cum magnitudine & perfectione Dei; & quò magìs infinitam illam disparitatem persentiscimus, eò nos minoris esse ducendos, pulvisculos, vermiculos, res nihili existimabimus: Neque indignanter ferendam esse sortem nostram, quocunque nos vertat Providentia, quocun-

cunque loco hodie consistamus, summo, medio, infimo: dum mundi Rector immenso torquet volumine universam rerum machinam. Præterea, infinitæ huic sapientiæ, justitiæ, & bonitati confisi, nihil dubitamus, tandem bonis bene cessura omnia, & secus facientibus malè. Atque illâ spe & fide erecti, parvi facimus quicquid nobis acciderit in hâc vitâ caducâ & momentaneâ. Denique, Immortalis est Anima humana, sepulto corpore vivimus, atque vitam nobis æternam & æternè beatam promisit Christus, morigeris & obsequentibus ipsius præceptis. Quid itaque moramur unius momenti incommoda? Dolores fugitivos, aut perpessiones quascunque cum pondere futuræ gloriæ minimè comparandas? Macte animo, Christiane: Ducem sequere, & futurum præmium semper intuere. Erga Deum humilis, submissus, supplex: erga malum mundum intrepidus, cùm de causâ Dei agitur, virtutis & veritatis.

Rom. viii. 18, 38, &c. 2 Cor. iv. 17, 18. Hebr. xii. 2.

Est etiam erga homines exercenda Humilitas, quatenus opponitur illa virtus superbiæ, & fastoso despectui aliorum. Sunt enim ea vitia maximè odio habenda. Oritur autem superbia à falsâ sui existimatione & suorum bonorum. Cùm natalibus, divitiis, honoribus, ingenio, pulchritudine, cæterísve bonis externis aut caducis inflati, alios in inferiori loco positos contemnimus, aut æquo minoris æstimamus. Debetur utique his Magnis in hôc mundo suus honos, ad conservandum sæculi regimen & ordinem: sed vera dignitas aliunde metienda

eſt, à bonis internis, atque animi dotibus non perituris: Et qui hæc colunt maximè, neque tumidi ſunt aut inſolentes in pares aut impares; officia ſua & partes implent. Neque tenemur abjecto eſſe animo, aut iniquum de nobiſmetipſis judicium ferre, ſed modeſtum & moderatum. Parcamus cenſuris, ſuſpicionibus aut accuſatiunculis, publicis aut privatis: & propriarum infirmitatum conſcii, propenſiores ſimus in illam partem, quæ alterius favet meritis. Hæc de humilitate.

Hactenus mores externos, dicta & facta præcipuè reſpeximus. Sed affectus & cogitationes Deus inſpicit: Fontes boni & mali, ac futuræ felicitatis aut miſeriæ. Sinceritatem in omnibus poſtulamus, præcordia & penetralia animi ingredimur. Lex Judaica præmiis tantùm temporalibus ſuffulta, exteriori morum innocentià contenta fuit. Litera, inquam, legis Moſaicæ; abſit enim ut putemus nullos fuiſſe inter Judæos ex animo & cordicitus probos pióſque viros, ſed ab altiori doctrinà edoctos. Meri enim Judæi, præceptis ritibúſque ſuæ legis expletis, ſe juſtos putabant coram Deo; ut Epiſtolæ *Paulinæ* ſatìs teſtantur. Sed de Lege Chriſtianà id dici non poteſt: quæ parvi facit opera alioquin bona, ſinè cordis affectu, & calore vitali pietatis & charitatis. Nec dona quævis aut χαρίσματα, extraordinaria licèt, aut virtutes mirificas, ullius ponderis, nedum cœlo digna putat Chriſtus. Ea etiam Apoſtolus habet inſtar æris ſonori, ſinè vi, ſinè effectu. Deni-que,

Mat. xv. 19.

Mat. v. 20. 1 Cor. xiii. 3.

Mat. vii. 21, 22, 23. 1 Cor. xiii. 12.

que, Christianum nomen aut titulum, cultum externum, ritus sacros, pietatis formam sinè internâ sanctitate, parvi facimus, si non fastidimus. His nimiùm confisi sunt tam Judæi quàm Gentes: qui initiationibus suis & ceremoniis sacris peractis, rem totam religionis expeditam crediderunt. Hísce non penitus acquiescimus, sed utimur, ad uniendam voluntatem Deo, & inflammandum pectus amore rerum divinarum. Neque enim sicca & arida est Religio Christiana, in intellectu tantùm, aut actibus exterioribus sita, sed est vivida, &, ut ita dicam, affectuosa. Hæret in medullis & in intimo Spiritu, pervadítque & imbuit omnes animi facultates, & in partes Dei, pietatis & virtutis convertit.

2Tim. iii. 5.

Pari modo cùm de vitiis cohibendis agitur, non tantùm pravos & incompositos mores prohibet, sed etiam motus animi & cupiditates impuras aut nefarias, pro peccatis habet disciplina nostra. *Beati sunt puri corde*, inquit Christus, *ipsi Deum videbunt*, pari ratione impuri corde, quicquid foras apparuerit, non videbunt Deum. In hâc autem visione summa consistit felicitas. Nempe semina sortis nostræ futuræ jacent funditùs in ipsâ Animâ: Et deposito hôc corpore, cùm nuda manet, vivítque Deo soli & sibiipsi, ab hísce duobus haurienda est sua felicitas. Deus autem se communicat unicuique, suósque influxus salutiferos, plùs aut minùs, pro qualitate subjecti recipientis: & quò magìs se sentit Anima Deiformem & rerum intellectualium compotem,

Mat. v. 8. & v. 21, 28, &c.

eò magis gaudet, fruitúrque ſuo ſtatu & ſuo Deo. Denique in Reſurrectione, puritas corporis ſequetur puritatem ſui incolæ, ipſius gloriam imitabitur, ipſius radiis ſplendeſcet. Denique, ut verbo dicam, habitus, diſpoſitiones & affectus animi ſunt radices boni & mali in hâc vitâ, & in futurâ beatitudinis aut miſeriæ. His propterea applicantur quàm maximè præcepta Chriſtiana, ad purgandum & renovandum ſpiritum interiorem: ut ſublatâ materiâ morbi mens fiat ſana, totúſque homo. Quicquid igitur exteriùs agamus, ſive erga Deum, ſive erga homines: in ſacris aut in vitâ communi, parùm valet, parùm proficit, niſi ab interno principio proveniat & nutriatur. Infucatè & ſincerè peragenda omnia, Numine conſcio, quod corda & cogitationes ſcrutatur.

Hæc diximus de naturâ Legis Chriſtianæ, & præceptis, ut ita dicam, cardinalibus. Plura ſunt, in diverſis ordinibus, quæ, ne nimii ſimus in hôc capite, ſummatim ſunt dicenda. In Republicâ Chriſtianâ, ut in aliis quibuſcunque, varii ſunt gradus & officia: his ſingulis proſpicit Religio Chriſtiana ſecundùm æqui rectíque rationes, ad pacem, ad pietatem, bonúmque publicum promovenda. In ſuo quiſque loco & claſſe ita ſe gerat, ut qui rerum omnium Rectori ſe rationes redditurum eſſe credit. Magiſtratûs, tam Civilis quàm Eccleſiaſtici erga populum ſibi commiſſum, populíque erga utrumque, ita conſtituuntur mutua officia. Liberorum erga parentes, & parentum viciſſim erga liberos Mariti & uxoris, Domini

&

& servi, & in cæteris, siqui sunt, ordinibus. In his omnibus, non tantùm jus commune servat Lex Christiana, sed hoc temperat mansuetudine: ac benevolentiâ & amore erga genus humanum universim adjuvat & adauget.

Hactenus de institutis morúmque regulis in Lege Christianâ. En pulchram ideam, inqnies, Legis quidem optimæ: sed quâ sanctione stabilitur hæc Lex optima, ut vim suam & effectum habeat? Respondeo: Si de Legislatoris authoritate quæris, de eâ dictum est affatim in superioribus. Si de pœnis & præmiis, nec majora nec certiora constitui possunt quàm quæ denunciat Lex Christiana, vitam scilicet æternam ex hâc parte, & ex alterâ pœnas infernales, quibus nihil gravius, nihil intolerabilius.

Atque has legis suæ conditiones & sanctiones validissimas sæpe repetit Christus, sæpe sæpius Apostoli: Judæis, Gentibus, omnibus sinè discrimine comprehensis, ad quos Legis promulgatio pervenerit. Nempe die judicii solennis constituto & condicto, præsentibus Angelis & totâ gente humanâ, ad hanc normam cujusque opera exigentur, & in præmiis pœnísque distribuendis idem erit Judex qui fuerat Legislator, (*Mat.* xiii. 40, 41, &c. & xvi. 27. & xxv. 31, &c: *Mar.* viii. 38. *Joh.* v. 28, 29.) Deinceps Apostoli hoc supremum Judicium altâ voce prædicârunt, in omni loco, tempore & populo: unicuique subeundum secundùm sua opera, per hanc Legem examinanda. (*Act.* xvii.

xvii. 31. *Rom.* ii. 5, 6, &c. & xiv. 10, 11, 12. 1 *Cor.* iii. 13, 14. & 2 *Cor.* v. 10. *Gal.* vi. 7, 8. 2 *Theff.* i. 6, 7, 8, 9. 2 *Tim.* iv. 1, 8. *Hebr.* ix. 27, 28. & x. 27, 31. 1 *Pet.* i. 17. & 2 *Ep.* ii. 4, 9. & iii. 7. &c. *Jud.* V. 14, 15. *Rev.* vi. 14, 15, &c. & xx. 11, 12, 15. *cum aliis non paucis.*)

Denique, quod sæpius repetendum, his promissis adimplendis, & infligendis pœnis parem esse Legislatorem nostrum, ex ipsius anteactis abunde constat. Quæ minatus est Hierosolymis & Genti Judaicæ, plenè & severè completa vidimus. Atque hoc excidium, has clades typos esse voluit & mœsta pignora iræ suæ in improbos & immorigeros Evangelio in excidio mundi exercendæ. Dein quod spectat ad promissa vitæ æternæ, multis indiciis se demonstravit Christus vitæ & mortis Dominum. Tam suscitando mortuos, quàm cùm ipse surrexit victor vivúsque, & gloriâ circumdatus in cœlum ascendit. In idem cœlum quò abiit præcursor, eandémque secum habitationem se posse perinde nos adducere, sui simili aut cognato vestire corpore, & vitâ donare æternâ, ita non verbis tantùm sed exemplo suo docuit. Tandem effuso Spiritu Sancto in Apostolos & primos Christianos, miraculis illis donísque stupendis se præstare potuisse quæcunque promiserat, & reipsâ præstiturum ostendit: dato hôc specimine suæ potestatis & veracitatis, & solutâ parte pretii veluti in stipulationis arrham & confirmationem.

His

His probè ſtabilitis & expenſis, nihil deeſſe video, nihil obſtare, quò minùs legem Chriſtianam, ſive materiam ipſius ſpectes, ſive authoritatem ſanctionémque, ſuis partibus abſolutam, ſequamur & amplectamur: toto corde, ſpe inconcuſsâ, & obedientiâ pro viribus univerſali: Cooperante Spiritu divino & conatus noſtros adjuvante.

CAP. VII.

De fide & dogmatis Christianorum.

HACTENUS egimus de Præceptis Legis Christianæ, ubi clara sunt omnia, sinè umbrâ aut nube, instar lucis meridianæ. Sequuntur Dogmata; in quibus tractandis siquid occurrat obscuri, ardui aut salebrosi, eò lentiùs incedendum erit, & pedetentim, fixis firmiter vestigiis, ne labamur. Quum primò promulgari cœpit Evangelium inter Judæos, prædicante Christo ipso, vel Apostolis ipsius, *Jesum Nazarenum esse Messiam* erat caput primum ac velut initiatio in Fidem Christianam. Hoc autem à Gentibus exigere, qui de Messiâ parum aut nihil audiverant, haud æquum fuisset. His itaque Apostoli prædicârunt & præceperunt generatim, ut rejectis Idolis & Diis multifariis, Deum unum summum colerent: Jesúmque Nazarenum, ut Prophetam ab ipso missum, amplecterentur: Ipsius legibus obsecuturi, fidémque habituri promissis. Hæc qui professi sunt ore & ex animo, baptizabantur & recepti sunt in cœtum Christianum, sive in Ecclesiam. Atque intrà hos terminos stetit aliquamdiu Fides Christiana: nec à Judæis exactâ suæ Legis abdicatione, nec à Gentibus fide plenâ & omnibus numeris absolutâ.

Progre-

Progrediente autem Evangelio, auctóque Fidelium numero, pleniùs & apertiùs exposuerunt Apostoli tam Hebræis quàm Græcis doctrinæ Christianæ capita: ut tandem ex eorum prædicatione & ministerio *tota Dei voluntas, totúmque consilium* innotescerent. Omnia scilicet quæ ad vitam æternam parandam credi fierique debent. Sive id omne, quod à singulis præstari vult Deus, ut ad salutem perveniatur, secundùm hanc novam Legem & dispensationem Evangelii. Hæc autem initia & progressus doctrinæ Evangelicæ paulò fusiùs sunt explicanda. Act. xx. 20, 21, 27. Gal. i. 8.

In historiâ Evangelicâ manifestum est, id primùm à Judæis postulâsse Christum, ut ipsum agnoscerent, *promissum esse Messiam.* Et cùm hoc agnovissent & declarâssent, recepti sunt in sensum fidelium, habitíque discipuli & proselyti Christi. Hæc erat fides *Petri* & fidei declaratio, cùm Jesum recognovit pro Messiâ & Dei Filio, *Mat.* xvi. 16. Hæc erat fides & professio *Marthæ*, Christo Lazarum resuscitaturo, *Joh.* xi. 27. Hæc fides *Nathanaelis* & Apostolorum, *Joh.* i. 45, 49. Atque hic erat scopus, propositum, & significatio miraculorum Christi, ut eum nempe testarentur esse Messiam: ut illius rei fidem facerent omnibus, & ex illâ fide vitam haberent æternam quique fideles. Ita nos docet explicitè S. *Johannes*, Act ii. 22. c. xx. 31. Denique, Christus ipse ab hôc capite pendere dixit vitam æternam, ut *unum verum Deum cognoscant, homines, & quem*

 misit

misit Jesum Messiam, *Joh.* xvii. 3. Quibus verbis tam Gentes quàm Judæos respexisse videtur. Gentes, ut unum verum Deum agnoscerent, abjecto Polytheismo: Judæos, ut Jesum Nazarenum pro vero Messiâ reciperent, omni spe Israelis omnibúsque prophetiis expletis quæ ad Messiam eousque spectabant. Atque hoc fundamentum esse Legis Christianæ, in primâ suâ Epistolâ ad
1 Cor. iii. 11. Corinthios, postea testatus est & annunciavit *Paulus*, *Fundamentum aliud nemo potest statuere præter id quod positum est, quod est Jesus Messias.*

His præmissis notandum, non patuisse, quantum constat, Divinitatem Christi, ne quidem Apostolis, ante suam resurrectionem, (*Mar.* xvi. 11, 13, 14. *Luc.* xxiv. 21.) aut Christo jam resuscitato & in cœlum evecto, ante effusionem Spiritûs Sancti: Qui de eo testimonium adhibiturus erat, & plura dicturus quàm de seipso dixerat Christus, *Joh.* xiv. 26. & xv. 26. Quinimo ea dicturus erat, quorum, præ suâ imbecillitate, tempore Christi non erant capaces Apostoli, *Joh.* xvi. 12, 13. Non memini Christum apertè dixisse in Evangelio, se esse Deum: sed eo nomine usus est *Thomas* Apostolus audiente Christo, nec reprehensus, *Joh.* xx. 28. Atque eo modo intellexisse videntur Judæi verba Christi, *Joh.* v. 18. & x. 30. & *seq.* Atque ipse Christus novam formam
Luc. xxii. 70, 72. Baptismi instituit. *In nomine Patris, Filii, & Spiritûs Sancti*, *Mat.* xxviii. 19. Jussítque ut *omnes honorent Filium, prout honorant Patrem*, *Joh.* v. 23. Dixítque *ipsius esse omnia*

nia quæ habet Pater, c. xvi. 15. Utique parum modeftè (fit verbo venia) de feipfo locutus eft Chriftus, aut alios ita loquentes audivit, fi nihil interea præter merum Hominem fe effe noverit: Aliorúmque errorem permiferit incorrectum. Præterea cùm effecit miracula Chriftus, non locutus eft ut Apoftoli, nomine alterius: fed Imperatoriè & inftar Dei. Dixit olim Deus, *Fiat Lux*, & facta eft: Dixit Chriftus, *Volo*, *Purgator*, & purgatus eft Leprofus, *Mat.* viii. 3. Dixit Paralytico, *Surge, attolle tuum lectum, & abi domum:* abiítque fanus, *Mat.* ix. 6. Dixit mari, (fæviente tempeftate) *Sile*, *obmutefce*. Et quievit ventus & facta eft tranquillitas magna. *Non vox hominem fonat*, eft Deus ipfe. Id quod clariùs opinor innotefceret ex ipfis Chrifti verbis, modò nobis tacitum non fuiffet illud Colloquium, quod, terras jam relicturus, habuit cum Apoftolis Chriftus poft fuam Refurrectionem: cùm à *Mofe* exorfus, fertur expofuiffe *quæcunque Prophetæ de eo dixerant*, *Luc.* xxiv. 27. Utcunque hanc expofitionem, aliáque omnia à Chrifto adumbrata aut expreffa circa Meffiam, ut in mentem revocaret Apoftolis, novâ luce, in mandatis habuit Spiritus Sanctus, Chrifti Advocatus. Nova etiam fuperaddere, quæcunque vifa fuerint neceffaria ad explendam & confummandam doctrinam Chriftianam. Propterea quæ fequuntur in Apoftolorum fcriptis, Quæ prædicabant Gentibus & Judæis, Quam fidem in converfis aut convertendis poftulabant, porrò difpiciendum.

Mat. iv. 39.

In Actis Apostolorum habemus historiam nascentis Ecclesiæ, prima ipsius lineamenta, & veluti stamina fidei Christianæ. Hæc declarantes Apostoli, communi & præfato articulo de *Jesu Messiâ*, adjunxere alterum de ipsius Resurrectione, & remissione peccatorum credentibus & pœnitentibus. Tertium denique de futuro Judicio, per eundem Christum instituendo. Nec plura mihi occurrunt in Actis Apostolorum. Sed facile est percurrere Apostolorum conciones aut orationes ad Judæos Gentésve habitas, cùm ad fidem Christianam convertendi essent. Prima est S. *Petri*, capite secundo, ubi (præter Prophetias, signa & miracula. V. 22.) Resurrectionem & Ascensionem Christi, Sanctique Spiritûs effusionem, ad attestandam veritatem religionis Christianæ adducit, V. 32, 33, 36. Hisque perculsus & compunctus populus dixerunt ad Petrum &
v. 37. reliquos, *Quid faciemus viri fratres?* nempe ad Deum nobis reconciliandum, & ad adipiscendam salutem. Quibus respondens dix-
v. 38. it Petrus, *Resipiscite, & baptizetur unusquisque vestrûm in nomine Jesu Messiæ, in remissionem peccatorum: & accipietis donum Spiritûs*
Cap. iii. *Sancti.* Dein secundò *Petrus* perorabat ad populum, in porticu Solomonis, cùm sanâsset claudum ab utero matris suæ: Eúmque
v. 6. sanâsset his verbis, *In nomine Jesu Nazaræi surge & ambula.* Hunc hominem notum cùm in Templo perambulantem & salientem conspexisset populus, *Impleti sunt pavore & stupore super eo quod acciderat.* Eâque arreptâ occasione *Petrus* sic affatus est populum: *Viri*

Viri Israelitæ quid miramini de hâc re? aut quid intentos oculos in nos habetis, quasi propriâ potestate aut pietate effecerimus ut hic ambulet. Deus ille Abrahami, Isaaci, & Jacobi: Deus Patrum nostrorum glorificavit Filium suum Jesum, quem vos tradidistis & abnegâstis, &c. v. 12, 13. Dein pergit (V. 22.) *Moses etenim ad Patres dixit, Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester ex fratribus vestris, sicut me: audietis eum in omnibus quæ locutus fuerit vobis; Futurum est autem ut quisquis non auscultârit Prophetam illum disperdatur è populo.* Christum Prophetam promissum ab omni ævo celebrat, nullà adhuc factà mentione ipsius Deitatis.

Nec hìc substitit commotio: Re enim perlatà ad sacerdotes & primores populi, sic illi interrogabant Apostolos, *Quâ potestate, aut quo nomine vos hoc fecistis?* Respondit Petrus, *Notum sit vobis omnibus, & toti populo Israëlitico, per nomen Jesu Christi Nazaræi, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit ex mortuis: per hoc,* inquam, *istum astare sanum in vestro conspectu. Nec est in alio quoquam salus, nec enim aliud nomen est sub cælo, quod datum sit inter homines, per quod oportere eos servari.* Hæc omnia spectant ad Jesum Messiam; pariter *Stephanus* protomartyr prædicabat Jesum esse Prophetam illum promissum: Paulúsque recèns conversus eundem Jesum esse Filium Dei atque ipsum Messiam, in Synagogis Damasci palàm docuit.

Cap. iv. 7. v. 10. Cap. vii. 37. ix. 20, 22.

Hæc

Cap. xiii. Hæc hactenus de Judæis: indè ad Gentiles progreſſi ſunt *Paulus* & *Barnabas:* Paulúſque Antiochæ (in Piſidiâ) tam Gentibus quàm Judæis diſperſis Evangelium enunciat:
v. 23. & Jeſum ſcilicet Servatorem reſurrexiſſe à mor-
33, 37, 38. tuis, credentéſque in ipſius nomen remiſſionem peccatorum habituros. Poſtea, diſſentientibus *Paulo* & *Barnabâ*, *Paulus* ſibi in ſo-
Cap. xvi. cium allegit Silam: Et cùm eſſent *Philippis* ſeditionis falsò accuſati conjiciuntur in carcerem. In intimum carcerem detruſit eos Commentarienſis, pedéſque aſtrinxit numellâ. Mediâ autem nocte, concuſſa ſunt fundamenta carceris terræ motu, reſeratis foribus, & laxatis vinculis Pauli & Silæ. His expergefactus & perculſus cuſtos ergaſtuli, procidit ad eorum pedes, clamavítque, *Do-*
v. 30, 31. *mini, quid me oportet facere, ut ſerver?* Dixerunt illi, *Crede in dominum Jeſum Chriſtum, & ſervaberis Tu & domus tua.* Et in hanc fidem ſunt baptizati.

Cap. xvii. 3. Poſthæc Theſſalonicæ, *Paulus* in Synagogis prædicavit itidem Jeſum eſſe Meſſiam: Eúmque & pati & à mortuis reſurgere oportuiſſe. Athenis pariter à Philoſophis dic-
v. 17, 18. tus eſt *peregrinorum Deorum annunciator, quoniam Jeſum & Reſurrectionem ipſis annunciabat.* Quum verò in medio conſiſtens Areopago concionem habuit ad viros Athenienſes, hìc quidem, ut antea *Lyſtris* (*c.* xiv, xv.) ſermones inſtituit præcipuè contra Idololatriam, ut unum ſummum Deum colerent, cœli & terræ Dominum, nervosè hortatus. Perorans verò, Deum ait *ſtatu-*

iſſe

ipse diem quo justè judicaturus est terrarum orbem, per illum virum quem definivit: fide ejus rei palàm factâ omnibus, illo ex mortuis suscitato. Jesum, ut vides, subintelligit. v. 31.

Ab Athenis ad Corinthum profectus est Paulus, ubi etiam in Synagogis Jesum esse Christum, vel Messiam, fervidè asseruit. Obnitentibus autem & blasphemantibus Judæis, eorum ille indignatus obstinationem, excusso pulvere è pedibus & vestimentis (ut antea Antiochiæ, *c.* xiii. 31.) dixit, *Sanguis vester esto super caput vestrum, mundus ego, ab hôc tempore ad Gentes proficiscar.* Sui in hàc fide propagandà studii & diligentiæ, presbyteros Ephesi ad Miletum accersitos, testes appellat Apostolus: se nempe annunciâsse *Judæis simul & Gentibus conversionem ad Deum & fidem quæ est in Dominum nostrum Jesum Messiam.* Dein eandem fidem in Christum, & judicium futurum professus coram *Felice*, missus est ad Regem Agrippam: Quo præsente & præsidente, cùm suæ vitæ & authoritatis rationes exposuisset, subjungit, *Auxilium à Deo nactus perstiti in hunc usque diem, testificans ista tam parvis quàm magnis, nec quicquam dicens extra ea quæ Prophetæ ac Moses futura prædixerunt. Nempe Christum fuisse passurum, ac primum ex resurrectione mortuorum lucem annunciaturum huic populo ac gentibus.* Cap. xviii. 5. v. 7. Cap. xx. 17, 21. Cap. xxiv. 24. Cap. xxvi. 22, 23.

Denique Romæ, ubi postea supremum diem obiit, in solenni conventu Judæorum exposuit Mosem & Prophetas in testimonium Jesu, & per biennium ibidem docuit ea Act. xxviii. 23, 30, 31.

quæ

quæ ſpectant *ad Regnum Dei, & ad Dominum Jeſum Meſſiam:* ſuóque hæc tandem obſignavit ſanguine.

Hactenus capita fidei Chriſtianæ quæ occurrunt in Actis Apoſtolorum, breviter notavimus. Sunt quidem illa primaria, & quæ pertingunt à principio ad finem œconomiæ Chriſtianæ. Vides, præter unum ſummum Deum, prædicâſſe Apoſtolos imprimis *Jeſum Nazaræum eſſe Meſſiam*, Spiritúmque Sanctum à Deo miſſum. Eundem Jeſum reſurrexiſſe à mortuis & in cœlum aſcendiſſe, repetitis teſtimoniis confirmabant: Denique remiſſionem peccatorum, Reſurrectionem noſtram, judicium futurum, vitàmque æternam annunciabant, in eodem ſacro nomine conſtituenda, donanda, peragunda. Hæc capita ſi conferamus cum ſymbolo Apoſtolico, ſic dicto, omnes ipſius articulos, primævos & indubios, comprendere mihi videntur. Quod enim ibidem interſeritur de Deſcenſu Chriſti ad inferos, de Eccleſià Catholicâ & Communione Sanctorum, ſequioris eſt ævi & explicationis magis dubiæ: reliqua autem hìc comparent. Proindéque ad dicta uſque tempora, quibus finiuntur Acta Apoſtolorum, non conſtat (quæcunque fuerit antiquitas aut authoritas illius Symboli) ulla dogmata, aut fidei Chriſtianæ capita publicè & apertè Judæis aut Gentibus propoſita fuiſſe, præter illa præmemorata. Dico *apertè propoſita* ab Apoſtolis: Adorabant autem interea Jeſum Chriſtum quotidiano cultu, & in ipſius nomine baptizabant & mira-

miracula patrabant. Denique *Stephanus* moribundus, Jesum Christum invocans Animam suam in ipsius manus tradidit, *Act.* vii. 59. *

Quod verò parciùs meminerint aut minùs explicitè Deitatis Christi in primis suis ad populum concionibus Apostoli, id, si conjecturæ locus esse possit, consultum factúmque existimarem, nequa species aut suspicio Polytheismi Judæos offenderet. Probabile est vulgus Judæorum haud credidis-

* Quid Ecclesiæ Matrices & Apostolicæ docuere paucis enumerat Tertullianus *de Præscrip.* c. 36. *Unum Deum, &c.* Dein *de Veland. Virg. c.* 1, regulam fidei explicitiùs enarrat. *Regula quidem fidei una omnino est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unum Deum Omnipotentem, mundi Conditorem, & Filium ejus Jesum Christum, natum ex Virgine Mariâ, crucifixum sub Pontio Pilato, tertio die resuscitatum à mortuis, receptum in cœlis, sedentem nunc ad dextram Patris, venturum judicare vivos & mortuos per carnis etiam resurrectionem. Hâc lege fidei manente, cætera jam disciplinæ & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet & proficiente usque ad finem gratiâ Dei.* Eosdem fidei articulos ante Tertullianum notârat Irenæus, l. 1. c. 2. *Ecclesia enim per universum orbem usque ad fines terræ seminata, & ab Apostolis & Discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in unum Deum Patrem Omnipotentem, &c.* Uti hìc non cernimus articulos illos symboli dubios, ita videmus paucis fuisse contentos & fide simplici primos Christianos: donec ad occurrendum hæresibus subortis aut suborituris adhibitæ fuerint, veluti remedia, explicationes novæ & pleniores. Tandem verò invalescente superstitione & tyrannide Pontificiâ, novi articuli fidei, qui non reperiuntur in scriptis sacris aut primorum Patrum, procusi sunt multisque & pœnis diris sanciti. Vide S. Hilar. lib. de Synodis, & D. Taylor Dissuas. par. 2. p. 2. in fol. 441.

se Messiam fore Deum: ideóque cùm, se esse Deum, Christum affirmâsse crediderint, lapidibus obruendum censebant tanquam
Confer blasphemum, *Joh.* x. 30, 31, 33. Præ-
Joh. v. 18. terea idem præjudicium, illámque insuper
& viii. 58, reticentiam verisimile est occasionem dedis-
59. se Ebionitis, Nazarenis, aliísque sectariis primævis Judaizantibus, negandi Deitatem Christi, licèt eum agnoverint pro Messiâ. Hæc de Judæis: ad Gentiles quod spectat, qui convertendi erant à Polytheismo, haud opportunum fuisset, mysterium de Deo Trino, aut de tribus Personis quarum unaquæque est Deus, iis proponere primo ingressû, ne in novum genus Polytheismi incidisse sibi viderentur. Expectandum erat donec tempus illud advenerit, cùm, præparatis firmatísque animis, omnia dicenda essent omnibus, palàm & exertè. Id quod postea factum legimus in Epistolis Apostolicis & in Evangelio S. *Johannis.* * Sed hæc obiter, pergamus in proposito.

Terminantur illa Acta Apostolorum in adventu Pauli ad urbem Romam. Eóque

* Chrysost. in Psal. cix. Εἰ δὲ ὁ Μωϋσῆς λέγει, κύριος ὁ θεός σου κύριος εἷς ἐστιν, ἡ ὑμετέρα ἀσθένεια γέγονεν αἰτία τούτων· καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἐπὶ τῶν δογμάτων τοῦτο γέγονεν, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀπὸ τῶν τελειοτέρων ἐπὶ τὰ ἐλάττονα τὸν λόγον ἦγεν ὁ Θεὸς, τῇ ἡμετέρᾳ συγκαταβαίνων; *Si autem Moses dixit, Dominus Deus tuus Dominus unus est, imbecillitas vestra fuit in causâ. Et quid mirum si hoc in dogmatibus factum est, quando etiam in rebus à perfectioribus ad minùs perfecta deduxit Deus orationem, se demittens ad nostram imbecillitatem?* Vid. etiam Eusebium de Eccles. Theol. l. 2. c. 20. p. 134.

eum

eum advenisse creditur paulò ante annum sexagesimum à nato Christo. Nondum promulgatum erat Evangelium S. *Johannis*, aut cætera ipsius scripta, nec ex Paulinis Epistolæ plurimæ. Manet itaque, ut siqua sint præterea dogmata in scriptis illis, aut aliis quibuscunque Apostolicis exposita, diligenter inquiramus. S. *Johannes* eo animo, magnâ ex parte, scripsisse videtur suum E-
vangelium ut Deitatem Christi testaretur. Joh. i. 1,
Ab ipso exordio præexistentiam τȣ̃ Λόγȣ, 2, 3.
eúmque esse Deum, & ab eo creata esse omnia declarat. De personâ Christi loqui Evangelistam manifestum est, cùm eundem Λόγον fuisse incarnatum, nobísque conspicu-
um infrà memoret. Qui verò hæc detor- v. 14.
quent ad Epocham Evangelii & creationem Apoc. xix.
metaphoricam & moralem, subterfugium 13.
quærunt quod nullarum est virium aut verisimilitudinis apud viros liberalis ingenii. (Quum nullius sit aculei, nullius saporis, & quasi identica propositio, *Christum extitisse in principio religionis Christianæ.*) Præcipuè cùm his cohæreant & concinant quæ dicta sunt de Christo ab eodem Apostolo in suis Epistolis, 1 *Joh.* i. 1, 2, 3. & v. 7. & 20. Et cùm eundem ut Deum, ut α & ω, (confer *Isa.* xli. 4. & xliv, 6. & xlviii. 12) invocandum & adorandum in suà Apocalypsi sæpius exhibeat, *cap.* i. 8. cum *cap.* xxi. 3, 6, 7. *cap.* iv. & v, &c. Quod ab aliis Scripturæ locis confirmatur.

In Paulinis Epistolis non pauca occurrunt, nec unius ordinis argumenta & indices, quibus Christi Deitas nobis innotescere possit.

Dictum est à S. *Johanne* omnia esse facta aut creata ἀπὸ τῦ Λόγυ, Eundémque postea incarnatum. Creationem rerum omnium, non minùs quàm *Johannes*, Christo attribuit Paulus in suis Epistolis: ait autem ad Hebræos (*cap.* iii. 4.) *Qui fecit omnia est Deus:* unde sequitur necessariò eundem Christum à S. *Paulo* habitum pro Deo. Dixi hanc Creationem universalem adscriptam esse Christo, & solennibus verbis consecratam ab eodem Apostolo, *Heb.* i. 3, 10. & plenissimè ad Colossienses Epistolà, *cap.* i. 16, 17. his dictis, *Per Eum*, de Christo loquitur, *condita sunt omnia quæ in cœlis sunt, & quæ in terris: visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominia, sive imperia, sive potestates: Omnia*, inquam, *per eum & propter eum condita sunt. Estque ipse ante omnia, & omnia per eum consistunt.* Hîc mundum cœlestem & terrestrem, corporeum & intellectualem à Christo conditum asserit Apostolus: nec pleniori enumeratione res efferri poterat. Nullus hìc locus creationi metaphoricæ aut renovationi per Evangelium, cùm rerum ordines homine superiores, Angelósque omnes qualescunque, qui suà usque perstitissent innocentià & obedien-
Isa.xlii. 5. & xliv. 24. Jer. x. 11, 12. Act. vii. 50. & xvii. 24. tià, comprehendat hæc rerum series. Præterea, Dei veri summíque character singularis habetur in sacris literis, tam Prophetarum quàm Apostolorum, quòd cœlum terrámque condiderit, atque omnia quæ in iis sunt: eàque ratione à Diis fictitiis aut minoribus distinguitur. Nec hìc aliter exponi potest idem character nisi tortè & violenter; Quin & probabile est, multiplices

rerum

rerum classes hìc percenseri, ut objectiunculis aut cavillationibus eorum hæreticorum occurreretur, qui alios mundi opifices sibi fingebant. Denique, Huic sermoni S. *Pauli* astipulatur *Johannes*, (ut se solent in hôc argumento alternatim confirmare) eúmque corroborat, cùm explicitè titulum παντοκράτορος attribuit Christo, *Apoc.* i. 8. Illìc enim, ex æquà verborum interpretatione, vox παντοκράτωρ ad Christum referenda est. Quoniam prima pars versiculi spectat ad Christum, ut ex aliis locis ejusdem libri manifestò constat, (infrà V. 11. & 18. *cap.* ii. 8. & xxii. 13.) proximè etiam præcedentia spectabant ad Christum. Denique ipsa vox Κύριος plerumque designat Christum in novo fœdere. * Et sub eodem titulo ei adscribitur potestas, & mortuos resuscitandi, *& subjiciendi ei omnia*, *Phil.* iii. 20. *&* 1 *Cor.* viii. 6. εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα, *Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.*

Sed præter potestatem Christi, quà ipsius Divinitas elucescit, de personâ Christi ea

* Eà voce Κύριος utuntur Septuaginta (quorumdictiones plerumque sequitur stylus novi fœderis) loco vocis Hebraicæ *Jehova*; & quidem vox illa Jehovæ datur Messiæ semel atque iterum apud Prophetas, & de eodem exponitur ab Evangelistis, *Isa.* viii. 14. *Jer.* xxiii. 6. *Zach.* x. 14. *confer Isa.* xl. 3. *cum Mat.* iii. 3. *&* *Malac.* i. 3. *cum Mat.* xi. 10. *&* *Luc.* i. 76. Præterea, qui invocandum & adorandum negant esse Christum, quàm plurimis, præter jam dicta, locis & exemplis sacræ Scripturæ refutantur, *Act.* vii. 50. *&* ix. 14, 21. *Rom.* x. 12, 13. 1 *Cor.* i. 2, *Phil.* ii. 9, 10, 11. *Heb.* i. 6.

præ-

prædicat idem Apoſtolus *Paulus*, quæ ſubſtantiis creatis non competunt. Dicitur e-
Heb. i. 3. nim Chriſtus ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποςάσεως τȣ̃ Θεȣ̃, *Irradiatio Gloriæ, & character vel forma expreſſa ſubſtantiæ divinæ.* Neque natura humana, neque Angelica, quomodocunque exaltata, mihi ferre poſſe videtur hos titulos, verè divinos: nec acquiſitos illos, aut extrinſecus collatos, ſed nativos & emanatione neceſſariâ congenitos, ut Lux à Sole. Dicitur etiam extitiſſe Chriſtus in formâ Dei ante ſuam incarnationem aut exinanitionem, *Phil.* ii. 6. Ubi nonnullæ licèt occurrant dictiones & phraſes interpretationis minùs certæ, id tamen indubiò ſignificant, Chriſtum extitiſſe, idque in formâ divinâ, ante ſuum deſcenſum in corpus mortale. Denique, idem Apoſtolus in ſecundo capite ad Coloſſenſes, V. 9. ait *in Chriſto habitâſſe omnem plenitudinem Deitatis CORPORALITER.* Non tantùm in umbris, figuris, aut repræſentationibus: Nec aſſumptitiè & tranſitoriè, ſed *vitaliter*, ut Anima habitat in corpore.

Nec parvi denique faciendum eſt, quod à temporibus uſque Apoſtolicis, quantum conſtat, hæc doctrina de Chriſti Deitate obtinuerit in Eccleſiâ Chriſtianâ: habitáque fuerit ſemper pro errore aut hæreſi ſententia contraria. Non utique infallibilitatem Eccleſiæ attribuo, nec Conciliis generalibus, ſed in diſquirendis articulis fidei Chriſtianæ juvat teſtes temporum conſulere, quid receptum primitus jugitérque, quid inauditum aut improbatum. Quod enim ſub initiis religionis

ligionis Christianæ obtinuit, ejusdémque Patres & Antistites docuere, tam in Conciliis collectim, quàm seorsim in suis scriptis, (non adversante sacro canone) id apud æquos judices suum pondus in controversiis dirimendis semper habiturum est.

Sed ut ad fontes redeamus. Hæc cùm ita sint, secundùm id luminis quo nos dignatus est Deus in œconomiâ Evangelii, *Jesum Nazarenum esse Messiam, eundémque Deum*, credere & profiteri tenemur. Sin erramus in hàc fide, adeò non est error voluntarius, ut sit inevitabilis. Sequimur enim, quoad possumus, duces nobis à Deo datos, S. *Johannem* & Apostolum *Paulum*. Deus nos jussit de cœlo, ut Christum audiremus: Christus itidem, ut Apostolos, *Mat.* x. 40. & xxviii. 20. *Johannes* erat dilectus Joh. xx. 21.
Christi discipulus, *Paulus* à Christo, jam in cœlum evecto vocationem suam, Apostolatum & authoritatem divinam accepit, eadémque repetitis miraculis confirmavit. His nos Authoribus sacris assentimur & adhærescimus, eorum mentem secundùm vim nativam verborum usúmque receptum interpretati. Neque alio stylo scripta, aut alio modo intelligenda esse hæc oracula sacra, nos monuit Christus aut authores præfati. Denique, quod ad Lumen naturæ pertinet notandum, in iis quæ solà revelatione nobis innotescunt, qualia sunt illa de quibus hìc differitur, doctoris authoritatem sequamur oportet: Nec Rationem nostram in materiâ infinitâ, qualis est Natura Divina, judicem esse idoneum, & per omnia com-

competentem, æquum est æstimemus. Præcipuè cùm de arcanis illius naturæ, *modis distinctionis & unitatis*, quæstiones instituuntur: quas reverà nec comprehendere, nec definire possumus viribus nostris. In his igitur tractandis & examinandis, summâ nos uti decet modestiâ & moderatione: tam propter imbecillitatem nostram, quàm materiæ contemplandæ supereminentiam.

Hæc paucis disseruimus de Christi Deitate secundùm literas sacras. Ipsius etiam incarnationem, ejusdem Λόγȣ, Filii Dei unigeniti, declarant & enunciant apertissimè eædem Literæ. Id verbis explicitis dicitur à S. *Johanne* principio sui Evangelii, *cap.* i. 14. Idémque ab eodem cæterísque Apostolis iterum iterúmque repetitur, 1 *Joh.* iv. 2, 3. & 2 *Epist.* V. 7. 1 *Tim.* iii. 16. *Heb.* ii. 9. &c. dein *Rom.* viii. 3. & ix. 5. *Gal.* iv. 4. *Col.* i. 21, 22. aliísque in locis quamplurimis, infirmitates & affectus naturæ nostræ suscepisse Christum, dictis factísve patet. Nec quicquam obstare videtur, si rationem ipsam consulas, quò minùs uniri possit natura divina animæ humanæ, eáque mediante, carni nostræ. Nihil, inquam, obstat ex parte rationis, quandoquidem eidem carni uniri posse substantiam immaterialem in nobismetipsis compertissimum habeamus. Qui verò hanc unionem sacram eousque protendunt, ut realem per omnia *Communicationem idiomatum*, ita enim loqui solent, inter naturam divinam & humanam assumptam indè eliciant, non tantùm doctrinam incarnationis in se simplicem, multifariis subtilitatibus

bus & inutilibus onerant & involvunt, sed etiam de Deo & naturâ divinâ dictu gravia & periculosa efferunt. Neque quid sit unio substantiæ corporeæ & incorporeæ, aut in quo consistat, satìs intelligunt aut satìs explicant. Siquæ verò sint in sacris scriptis dictiones circa hoc argumentum fortiores aut duriusculæ, non torquendæ sunt, sed emolliendæ sanâ interpretatione. Nota est interpretandi regula, quæ dicta sunt ἀνθρωποπαθῶς, intelligenda sunt θεοπρεπῶς: & quæ prolata sunt τροπικῶς exponenda sunt λογικῶς: ne committamus temerarii ut inter se pugnent rerum naturæ, aut alia aliis repugnent divini verbi oracula. Denique, multæ sunt in hôc capite Incarnationis Doctorum Scholasticorum argutiæ & digladiationes, quas libens prætereo, quum minimè sint ad fidem Christianam necessariæ.

Hæc de Christi Deitate & τῦ Λόγυ Incarnatione secundùm oracula nostra. In iisdem cum Christo conjungitur Spiritus Sanctus, nobísque per modum Personæ singularis & divinæ repræsentatur, *Mat.* iii. 16, 17. & xxviii. 19. & *Joh.* xiv. 16. & xv. 26. 1 *Cor.* xii. 4, 5, 6. 2 *Cor.* xiii. 14. 1 *Pet.* i. 2. 1 *Joh.* v. 7. Præterea ei personæ sic designatæ & distinctæ, attribuuntur perfectiones Deo propriæ. Spiritus Sanctus per suam omnipræsentiam habitat in omnibus fidelibus ubicunque sparsis, 1 *Cor.* iii. 16. & vi. 19. *Rom.* viii. 26. 1 *Pet.* iv. 14. Eodémque Spiritu regeneramur, sanctificamur, illuminamur, *Joh.* iii. 5. *Tit.* iii. 5, 6. *Joh.* xvi. 13. Scrutatur ille & intelli-

git omnia, tam corda hominum quàm profunda Dei, *Act.* v. 3, 4. 1 *Cor.* ii. 10, 11. Denique Prophetas olim, perinde ac Apostolos, idem numen afflavit & inspiravit, 2 *Pet.* i. 21. *Heb.* 1. Celebratur denique cum Patre & Filio tam in formulâ Baptismi à Christo præscriptâ, quàm in benedictionibus & doxologiis Apostolicis. Quum itaque nobis exhibeatur Spiritus Sanctus in sacris literis sub habitu & charactere, non qualitatis aut virtutis, sed *Personæ* & rei subsistentis: Eíque, distinctè à Patre & Filio, actiones personales attribuantur: Denique, istiusmodi sint illæ actiones, virtutes, & effecta, ut vim omnem creatam superent & supereminent: His inducti argumentis, *Spiritum Sanctum* sub hàc ideâ nobis exhibitum, unà cum Patre & Filio, colendum & glorificandum censemus.

Tandem ut hoc caput de primariis doctrinæ Christianæ dogmatis expediamus, notare licet, Apostolos, quibus commissæ erant claves regni cœlorum atque novæ hujusce Revelationis expositio, quædam documenta citiùs, quædam seriùs aperuisse: idque magìs minúsque plenè & apertè pro ratione temporum, rerum & personarum. Quemadmo-
Joh. xvi. 12. dum Christus dixit Apostolis, *Adhuc multa habeo vobis dicenda, quæ nunc ferre non potestis.* Pariter Judæis & Gentibus dicere potuissent Apostoli, non omnia simul & semel vobis enarramus: sed prout estis Infantes aut
Is. xxviii. 9. adulti, lacte aut cibo solido, nutriendi, ita
1 Cor. iii. 2. plus aut minus pro usu captúque cujusque suppeditamus, tam in institutis quàm doctrinâ.

nâ. Senſim abolita eſt Lex Judaica, ut & Heb.v.12.
ſuperſtitio Gentilis, & ſenſim obtinuit Lex Chriſtiana; non confecta & conflata eſt unico ictu, aut ſuperſtite primo Legiſlatore, ut Lex *Moſis*: ſed ab initio ſimplicior & paucioribus contenta, inſtar naſcentis floris ſeſe paulatim evolvit. Quod ſtatuerunt Apoſtoli in conventu Hieroſolymitano de praxi Chriſtianorum illius temporis, de eorundem fide aliquatenus locum habuit: *Viſum eſt*, inquiunt, *Spiritui Sancto & nobis, nullum aliud vobis imponere onus prater hac neceſſaria.* Id, inquam, in nonnullis doctrinæ myſteriis locum habuit, utpote quæ dicenda eſſent opportuniùs progrediente tempore, quum radices egiſſent altiùs prima ſemina, primaria capita Religionis divinæ. Tempora & mores hominum in conſiliis ſemper oportet eos habere, qui magnas moliuntur mutationes in ſalutem generis humani. Tandem verò cùm obſignatum fuit ab Apoſtolis Evangelium, & Scripturæ Sacræ Canon, nihil ultrà addendum, nihil imminuendum in fide Chriſtianâ.

Cap. VIII.

De Dogmatis secundariis in Doctrina Christiana, a variis varie expositis.

HACTENUS Fidei Christianæ dogmata, prima & originalia, paucis ante oculos posuimus. At si doctrinæ Christianæ ea sit simplicitas quæ nobis hîc exhibetur, quorsum, inquies, tot libri, tot volumina ad eandem doctrinam explicandam accumulantur? Præterea, Tot lites, & discordiæ, & sectæ multifariæ, quæ orbem Christianum dilacerant, & in partes oppositas, sibi invicem inimicissimas distrahunt: Unde hæc oriuntur dissidia circa doctrinam simplicem, & imprimis pacificam? Quæsivit
Jam. iv. 1. olim Apostolus à Christianis, *unde bella & lites inter vos?* Et respondet sibiipsi aliâ quæstione quæ tantundem valet ac affirmatio, *nonne à cupiditatibus vestris?* Ecce originem mali: radicem unde pullulant tot amarulenti fœtus. Diversa quidem sunt hominum ingenia & conceptus, & exinde oriuntur nonnullæ dissensiones: sed leviora hæc sunt & innocua, nisi ardor accedat. Ab affectibus pravis, lucri, honorum, & potentiæ cupidine proveniunt & aluntur odia intestina & implacabiles iracundiæ. Obsurdescunt aures ad lenem rationis vocem, cum hôc luto obthurantur, & rerum mundanarum obtunduntur strepitu. Præterea, fidem Christianam, in se simplicem & paucis con-

contentam, dogmatis ſecundariis nimiùm onerant Theologi, ut dicuntur, *Polemici* aut bellicoſi: & ex his maximè, dum quiſque ſuas mordicus tenet & tuetur opiniones, quin & in cenſum articulorum fidei inſcribere ſatagit, turba controverſiarum enaſcitur.

Dogmata ſecundaria appello quæ in nullo antiquo ſymbolo aut ſummâ fidei repcriuntur: quæ tamen eouſque tenemur amplecti quouſque probari poſſunt à ſacris literis aut rectâ ratione. Et in his quidem ſecundariis non tam de rebus ipſis, quàm earum modis & explicatiunculis diſceptari ſolet. Hujuſmodi ſunt multa quæ ſpectant ad peccatum originale, ad juſtificationem, ſatisfactionem, aliáque infrà memoranda: in quibus, ut nonnulla ſunt indubia, ita alia (ſalvâ fide & amicitiâ) in utramque partem agitari poſſunt.

Ut à capite ordiamur, atque eo, quo licet, ordine tractemus cætera, de Peccato Originali primò dicendum. Certum videtur, Animas humanas eſſe degeneres, ídq; ab origine mundi noſtri: & eádem ratione iræ divinæ obnoxias. Sed qui præter labem nobis inhærentem, ſive in Animâ, ſive in corpore, ſingulare illud peccatum primi Hominis ſuis poſteris nondum natis aſcribunt, tenentur illi exponere & rationes peccati, & rationes juſtitiæ divinæ modo aliquo intelligibili, qui doctrinam illam admirabilem ſuſtineat. Peccatum enim quantum nobis concipere licet, eſt actio peccantis: nec alterius cujuſlibet nihil

con-

contribuentis ad illam actionem, multò minùs nondum nati. Omnis actio, sive bona sive mala, probat existentiam Agentis: non existentis enim nullæ sunt actiones aut affectiones. Et quemadmodum rectè dicitur, *Cogito, dubito, ergo sum:* ita non minús rectè dicitur, *Pecco, Deum offendo, ergo sum.* Est eadem utrobique consequentia, nec minùs clara & invicta. Præterea si peccata distribuamus, omne peccatum positum est vel in cogitatione aliquà, vel in dictis vel in factis: Qui verò nondum est, non cogitat bene aut malè: nec loquitur quovis modo, nec quicquam agit. Est igitur peccati, ut ita dicam, incapax & insusceptibilis. Denique, nulla est transgressio sinè Lege: nec ulla Legis incognitæ obligatio: Infantes autem, vel nondum nati nullam habent Legis, sive naturalis sive positivæ, cognitionem,(ídq; per ignorantiam invincibilem) ergo in neutram peccare possunt. Eodem modo omne peccatum est voluntarium, sed peccatum Adami nec voluerunt committere, nec commissum approbaverunt ipsius posteri.

Rom. iv. 15. & x. 14. 1 Joh. iii. 4.

Hæc mihi videntur clara & perspicua, & in suo genere demonstrativa. At inquies forsan; sint ista quidem vera & ineluctabilia, modò intelligantur de peccato propriè & strictè sic dicto: sed est insuper aliud genus peccati, quod per solam imputationem oritur, dicíque potest peccatum *imputativum*. In hôc autem peccati genere potest quis esse aut haberi Reus, pœnásque luere culpæ ab altero commissæ. Fieri hoc posse, ut insons dicatur reus per iniquum Judicem, atque pœnas luat à potenti Domino,

mino, non nego. Fieri quidem id poteſt per abſolutam dominationem, quam ſolemus appellare Tyrannidem. Sed id fiat licet, nihil mutat in rationibus juſti & injuſti, nec proinde fieri poteſt omnino ab æquo judice Dominóque, qualis eſt Deus optimus maximus. A Deo, inquam, fieri non poteſt, ob ſuam perfectionem & ſanctitatem. Quandoquidem hoc tollit & obliterat ideam æquitatis divinæ, tollit diſcrimen juſti & injuſti, ipſámque formam & eſſentiam peccati. Ratio juſtitiæ punitivæ neceſſariò exigit, ut is, quid pœnas luit, reus ſit criminis illati: Reus, inquam, ut cauſa principalis aut acceſſoria, ut loqui ſolent: ut ope ſuà qualicunque, conſilio aut conſenſu, aliquid attulerit ad actionem illam criminoſam: aut illius ſaltem, factæ aut faciendæ, conſcius fuerit. Qui verò nondum natus erat, nihil egit, nihil contulit quocunque ex his modis, neque primariò neque ſecundariò, neque proximè neque remotè, ad peccatum Adami ſive alterius cujuſcunque: Ac proinde ſecundùm leges æqui juſtíque puniri non debet ob Adami crimen, cujus erat penitùs inſons & inſcius. Si exemplo rem velis exhibitam, Dico Petrum, qui natus eſt annis quater millibus poſt lapſum Adami, non fuiſſe reum ipſius culpæ. Quod ſic probo; Qui nec voluntate, nec intellectu, nec affectibus aut quovis animi motu, aut quàvis humanæ mentis facultate, contulit quicquam ad crimen Adami, non erat reus iſtius criminis: Petrus autem nec voluntate, nec affectu, nec quovis ex dictis modis, contulit, contribuit, aut aſſenſit iſti crimini: ergo iſ-

tius

tius criminis non erat reus. Enumera quot velis obligationum genera, aut reatûs causas, Petrus immunis erat omnium: non erat reus promittendi, stipulandi, satisdandi aut accipiendi, conspirandi, aut etiam consciendi & celandi. Quo jure, quæso transferes culpam, aut imputabis illam Petro? nisi eodem aut æquali jure quo in Angelum Gabrielem aut personam penitùs innocuam, eandem transferre liceret.

Sed respondebis forsan: Adamus erat communis parens generis humani, atque eo nomine ipsius posteri eodem cum ipso crimine involvuntur. Aspera quidem & dura sententia: quæ justitiæ rationes omnes supradictas lædit aut supergreditur. Sed videamus fundamentum hujusce causæ prætextæ. Si nos involvit secum in suo crimine Adamus, vel id fecit ratione solius paternitatis, vel ratione pacti aut stipulationis nobis cum illo communis. Hoc pactum ab Adamo initum non legimus, neque memores sumus aut conscii cujusvis pacti à nobis initi. Denique in pacto legitimo oportet ut consentiant partes quæ vi pacti obstringuntur, sed consentire non poterant nondum nati. Ad paternitatem quod spectat, Noachus pariter noster erat parens communis, nec tamen ipsius ebrietas, aut aliud quodcunque crimen posteris suis imputatur. Neque pars melior nostrûm, Anima, quæ sola peccat, & sola pœnam sentit, fit ex traduce: Non ab Adamo, sed à Deo, Patre Spirituum, derivatur. Denique ex hàc lege, quam ponis, stirpis & sanguinis, involutus esset quisque peccatis

catis sui patris, aut avi, aut proavi: & quò proximior parens, eò fortiùs obstricti essemus & obnoxii delictis ipsius luendis. Sed ut quisque suum portet onus, atque sui operis mercedem referat, est lex æqui, Deique judicis æquissimi, (*Exod.* xxxii. 32, 33. *Deut.* xxiv. 16. *Ezek.* xviii. 20. *Gal.* vi. 5. 1 *Cor.* iii. 8.) in hôc judicio stamus cadimúsve.

Superest ultima quæ mihi occurrit excusatio. Aiunt à jure humano hoc neutiquam alienum esse, ut plectatur filius ob delicta parentis: quod in crimine læsæ majestatis usu venit apud multas gentes. Non diffiteor, sed non est utrobique par ratio, sive Legislatores spectes, sive pœnas. Cogimur quandoque in rebus humanis leges ferre non quidem optimas absolutè, & omni modo irreprehensibiles, sed pro loco & tempore & rerum statu commodissimas: Quæ prosint universis, licèt nonnunquam in singulis hìc & illìc, sint iniquæ. Nec pro rerum nostrarum conditione hoc malum penitùs evitari potest. Bonum publicum privato præferendum est, & è malis minimum nobis elegendum, sed Legislatori summo nulla incubuit istiusmodi necessitas. Si res stetisset integra, nullis opus fuisset pœnis: Sin Deus prolapsuros viderit primos homines, eò magìs oportuerit prospicere posteris, nequid detrimenti caperet à suis majoribus proles innocua. Dein quod spectat ad pœnam, non est hìc privata & singularis, ut in dictis legibus humanis, sed est malum publicum & universale, non incidit

in hanc aut illam familiam, aut tribum aut gentem, ſed totum genus humanum involvit: nulla pars ſupereſt libera & impunita, cui proficiat aut terrori eſſe poſſit hoc exemplum, hæc ſeveritas nunquam reditura. Præterea, in gravitate & magnitudine pœnarum nulla eſt proportio. Quantillum eſt quod patimur ab his legibus humanis? Prædii, patrimonii, bonorum jacturam. Non vitâ privatur filius ob crimen patris quodcunque ſit: Sed quæ imputationem illam paterni criminis in peccato originali ſequitur pœna, attingit lædítque vitam hodiernam ſimul & futuram, mortémque minatur temporalem & æternam. Nihil his majus, nihil gravius in pœnarum genere. Et in hac proinde comparatione nulla eſt argumenti aut rationum paritas.

Sed quid quereris, inquiunt Pontificii? Juſtitia originalis non erat Adamo naturalis, ſed donum ſupernaturale. Ideóque nulla fit injuria poſteris Adami, ſi non deſcenderit ad ipſos donum gratuitum, cùm malè meruiſſet Pater. Sed negamus primò Juſtitiam illam fuiſſe ſupernaturalem: Integritas naturæ & rectitudo videntur eſſe debitæ, ex æquo & juſto, omni creaturæ in ſuâ origine, cùm primùm exit è manibus Dei, pura & immaculata; nempe ut idonea ſit & apta nata ad finem ſuum aſſequendum. Finis autem in naturâ rationali & immortali eſt beatitudo æterna. Proinde niſi primitus inſtructa ſit iſtiuſmodi dotibus quælibet Anima, atque in eo rerum ſtatu collocata, ut major ſit ſpes perveniendi ad felicitatem

licitatem quàm pereundi periculum, nulla, quantum video, elucet bonitas aut ſapientia conditoris in hujuſmodi creaturâ conſtruendâ. Præterea, ſi æquum eſſe cenſes, nos privari his donis ob alterius peccatum, ſaltem haud æquum eſſe videtur æternùm damnari quenquam ob alterius peccatum: aut eò nos redigi, ut neque velle bonum neque exequi poſſimus præ virium inopiâ: Denique innumeris malis & incommodis opprimi, externis & internis, corporis, animi, fortunæ. Hinc enim, ut aiunt, mentis tenebræ & mali affectus, corporis morbi & ægritudines: naturæ externæ inimica facies, cœli inclementia, terræ ſterilitas & rerum ad vitam neceſſariarum laborioſa acquiſitio: adeò ut difficile ſit *vivere* in hodierno ſtatu, *beatè vivere* impoſſibile.

Vides nos, ob peccatum Adæ, non tantùm ſpoliari donis extraordinariis, ſed etiam naturæ noſtræ debitis, dotibúſque ordinariis, ſecundùm æquam rerum conſtitutionem. In ſtatum præternaturalem aut contranaturalem protrudimur, multifariis diriſque malis onerati ob alienam culpam. Fac jam recognoſcere Adamum, ubicunque ſit, in quem rerum ſtatum totam naturam & genus humanum adduxerit: Quot in eum fundantur querelæ miſerorum mortalium. Clamant univerſi homines; Tu nobis author es omne genus malorum, cùm nihil mali feceramus. Clamat Natura, ſe vanitati ſubjectam eſſe invitam & reluctantem. Denique, ab inferis clamant Infantes; Crudelis Pater es nobis: nos luimus pœnas, non noſtræ ſed

tuæ culpæ. Nati ſumus & in lucem protruſi nobis inſciis, denati invitis. Nihil boni aut mali fecimus, & tamen hîc languemus in tenebris procul à Deo, aut æſtuamus in flammis: ídque ob hanc unam culpam, quòd nati fuimus, quòd Tui ſimus Filii. Durus es Pater Infantum. Chriſtus nos amplexus eſt ſuis ulnis, dixítque nos Angelis in cœlis eſſe curæ, (*Mat.* viii. 10.) & ex noſtrûm ſimilibus conſtitutum eſſe Regnum cœlorum, (*Mat.* xviii. 3. & xix. 14.) Tu verò è contrà abigis Angelos noſtros, (ut te abegerunt olim è Paradiſo) & inter Dæmonas nos protrudis: non Regnum cœlorum, ſed infernorum conſtituturos. Dicimur quidem Innocentes & vulgò & à Prophetis; ſed non ita tractamur, *Jer.* ii. 34. & xix. 4, 5. Quid ſit malum aut peccatum, non novimus: Quid ſit pœna, parvuli miſeri nimis novimus. Nec locus eſt pœnitentiæ, aut unquam fuit, nobis infantibus: quà tamen aliorum remittuntur peccata.

Mat. x 16.

Vid. Mat. xviii. 6. de Saxo Molari, &c.

Tanti maleficii ſibi conſcius Adamus, tantæ noxæ, labis & maledictionis in totam ſuam ſtirpem, totam gentem humanam inductæ: Tot indidem opprobriis & querimoniis onuſtus, non video quî poſſit animi tranquillitate frui, aut verâ beatitudine, ubicunque ſit. Sed querelarum ſatis.

Non ſuppetunt, quod ſciam, adverſæ cauſæ patronis plura defenſionis capita. Redeamus jam ad theſin ab initio propoſitam, quam ego ſemper axiomatis inſtar habeo. *Neminem fieri peccatorem niſi ſuâ culpâ.* Habitus

bitus est quidem peccator Christus, qui *peccatum non novit*, sed ita habitus est tantùm οἰκονομικῶς, repræsentatione quâdam: non erat reipsâ peccator Christus. Ita nec fieri possumus peccatores reipsâ per aut propter alterius culpam. Hoc clarâ luce perspicimus, modò quicquam à naturâ constitutum sit de finibus justi & injusti, ac in tabulis mentis nostræ rectè descriptum; clarè, inquam, percipio, alterius peccatum, antequam extiterim ipse, commissum, nullâ imputatione justè ferri posse in caput meum. Actio quævis non minùs individua est quàm persona, nec magìs communicabilis: Et quemadmodum Petrus non est Adamus, ita actio Adami non est actio Petri aut vicissim. Imputatio autem alicujus actionis alieno authori, nihil ponit reale in subjecto innoxio. Hæc imputatio qualiscunque, ut id denique addam, est actio Dei, non actio hominis: & si solâ hác imputatione peccator fierem, factus essem peccator actione Dei, eâque solâ: quod absit at dicamus: HIS omnibus expensis æquo liberóque animo, satius mihi videtur in explicando Peccato Originali non inhærere tenaciter parti illi imputativæ: ne deprehensâ istius partis infirmitate, tota doctrina labefactetur.

Progredimur ad doctrinam *Satisfactionis* & *Justificationis*. Animas humanas degenerâsse supponimus, atque opus esse Mediatore, Intercessore, Redemptore. Placuit autem Deo, rerum omnium Rectori, Filium suum unigenitum ad Terras demittere, ut, assumptâ carne, Ipse sese offerret sacrificium

pro-

propitiatorium pro peccatis humani generis. Heb. ix. & x. Placuit inquam Deo, Mundi Domino, qui antea ſacrificia propitiatoria, per ſanguinem Vitulorum & Hircorum, ad expianda peccata inſtituiſſet, in conſummatione ſæculorum per ſanguinem & ſacrificium ſui Filii, omnes typos explere, & peccata remittere credentibus & obedientibus per & propter hanc victimam inæſtimabilis pretii, ſemel oblatam pro peccatis mundi. Hoc iterum iterúmque repetitum legimus ab Apoſtolis, *Rom.* iii. 25. & v. 8, 9. *Epheſ.* i. 7. *Col.* i. 14. & ii. 13, 14. 1 *Pet.* i. 3. & i. 18. 1 *Joh.* ii. 2. & iv. 10. *Rev.* i. 5.) Qui Deum hôc modo placatum docuerunt, vitámque æternam nobis largiturum, modò partes noſtras expleverimus.

Dixi hanc œconomiam placuiſſe Deo, mundi Rectori. Potuiſſet utique per pœnitentiam, reformationem & obedientiam peccata remittere: aut aliam inſtituiſſe methodum de peccatis remittendis. Quis enim bonitati aut ſapientiæ divinæ limites præſcribere auſus fuerit? Quiſque poteſt Debitorem ſuum aut gratìs abſolvere, aut ſub æquis conditionibus. Neque ad nos reos ſpectat hæc ſollicitiùs & ſcrupuloſiùs anquirere. Sufficit nobis Voluntas Dei revelata, cui inniti & acquieſcere, cum omni animi ſolatio, tutiſſimum & gratiſſimum eſt. Gratias agamus Chriſto, quas poſſumus maximas, qui amore noſtrûm ſeipſum obtulit (morte acerbâ & ignominioſâ) non tantùm in exemplum, ſed in ſacrificium propitiatorium & expiatorium pro peccatis humani generis. Deus re-

Mat. xx. 28, &c. xxvi. 26, 28. Luc. xxii. 19, 20.

rerum hominúmque statum optimè perspectum habet, omnésque sæculorum ordines à principio ad finem mundi prospiciens, vidit, quæ & qualis esset methodus accommodissima & efficacissima gentem humanam ad salutem perducendi: Eíque placuit, consilio nobis imperscrutabili, hanc œconomiam in remittendis peccatis constituere. Permitte Deo suum mundum regendum, nec in minutiis ad formulas humanas exigendis simus temerarii aut pervicaces. In his, quod satìs est, ducem sequimur scripturam sacram, nec lumini naturæ contradicimus. Interea, si cui minùs placeat vox illa *satisfactio*, modò de re conventum fuerit, Pacis gratià mittamus, si libet, verba litigiosa, verba fori, quæ in Canone nostro non reperiuntur: ut omnes λογομαχίας, quoad fieri potest, abscindamus. Me judice, quò molliùs hæc tractantur, non secundùm apices juris, sed accommodatè ad mores ritúsque Gentium & Judæorum, eò magìs respondent, tam affectibus humanis, quàm proposito stylòque sacrarum literarum. Omnes inutiles controversiæ nocent religioni Christianæ, quæ suà naturà est pacifica.

Ad doctrinam *Justificationis* quod spectat, multos de hàc re sermones & dissertationes habuit cum Judæis Paulus Apostolus, in quibus id agit maximè ut Legem vel Dispensationem Mosaicam imperfectam esse & Elementarem præ alterà Evangelii, primámque è secundà compleri & consummari doceat: ac proinde evanescere in adventu Messiæ, ut solent minores stellæ exorto Sole. Dein ritibus

tibus Mosaicis & observationibus externis neminem justum fieri ostendit, aut ita haberi apud Deum, sed ob fidem vivam, cor rectum, vitámque puram. Ita Patriarchæ ante Legem Mosaicam habiti sunt justi, Deóque accepti: & extra eandem Legem, in
Act. x.35. quâvis gente populi, *qui timent Deum & operantur justitiam*, Deo sunt grati. Hæc est via Regia ad cœlum, universalis & perpetua. In hâc fundantur omnes œconomiæ particulares, & in eandem desinunt.

Et quemadmodum materia, de quâ tractatur ab Apostolo, magìs spectat ad Judæos quàm Christianos: ita modus tractandi est planè Judaicus, tam phraseologià & formulis loquendi, quàm argumentis & ratiociniis ad eorum ingenium adaptatis. Non itaque mirabimur esse δυσνοητὰ nonnulla in Epistolis Paulinis, que nobis obscura videntur, abrupta, aut incontexta: quum argumenta ad hominem, ut tela, non feriant in omnes partes, sed quà diriguntur. Nos forsan quandoque latent consuetudines, mores aut opiniones, unde pendeant aut petantur argumenta, indoles populi aut traditiones receptæ: neq; ideo vis rationum aut allusionum ita vivida nobis appareat, ac visa est istius gentis & genii Lectoribus. Sed doctrinæ Apostolicæ de justificatione hæc mihi videtur summa. Docet, Nihil habere Legem Mosaicam sibi proprium & à Lege naturali distinctum, quod nos solidè reddere possit apud Deum justos, gratos, acceptos: Sed ab habitu animi & qualitatibus, intercedente Christo,
Gal.vi.15. & v. 6. pendere salutem nostram. *Neque circumcisio* quic-

quicquam valet, neque incircumcisio, sed nova creatura. Quod repetitur sæpius ab Apostolis, tam ratione habitâ Legis Mosaicæ, quàm alius cujuscunque œconomiæ. 1 Cor. vii. 19. Rom. ii. 28. 29.

Quid demum est *Justificari*, sensu tam Judaico quàm Christiano? Respondeo, justum fieri, vel justum haberi, Deo judice. Sive, remissis peccatis, Deo acceptum esse. Quandoque latiùs accipitur vox illa Justificatio, quandoque strictiùs, sed id semper implicat, Deo quempiam esse acceptum. *Justificari* supponere solet crimen aliquod intentatum, dein crimen illud remissum vel expurgatum. Utrumque complectitur justificatio nostra; Deus remittit peccata credentibus in Jesum Messiam, & ipsius Legi obedientibus, intercedente autem sacrificio Christi. Hócque ex parte Dei dicitur Reconciliatio, & ex parte nostri Remissio peccatorum & expurgatio, (*Mat.* xxvi. 28. *Rom.* iii. 24, 25. & v. 9. 1 *Cor.* vi. 11. *Heb.* i. 3. & ix. 12. 1 *Pet.* i. 19. *Rev.* i. 5.) Quandoque latiori sensu accipitur justificatio, nullâ factâ mentione Christi, ut de Publicano, *Luc.* xviii. 14. & de Abrahamo, *Rom.* iv. *Jac.* ii. 23. cùm quis Deo amicus & acceptus habetur quibuscunque justis de causis. Eodem sensu latiori justificat Fides quæ dicitur *naturalis:* quâ nempe creditur *Deum esse, omnésque qui eum ex animo quærunt & venerantur, remuneraturum.* Qui credunt Deum esse, Numen optimum maximum sapientissimum, Mundi rerúmque omnium Authorem & Rectorem, eousque Deo placent: Et si prætereà animorum immortalitati, vitæque fu- Luc. xxiv. 47. Act. ii. 38. & x. 43. & xiii. 39. Heb. xi. 6.

turæ præmiis fidem tribuentes, operam dent probitati & pietati, pro suis viribus & pro suo lumine, eatenus justi sunt coram Deo, & justorum mercedem accipient. Denique Fides Christiana, majori gaudens lumine & præstantioribus innixa promissis modo singulari & eminenti justificat, quatenus pleniorem ingenerat justitiam & perfectiorem, quàm efficere unquam potuisset Lex Mosaica aut Naturalis : quatenus etiam conditiones omnes partésque explet, quas de peccatis remittendis Deus instituit. Proinde hæc fides insignitur & κατ' ἐξοχὴν justificare dicitur, criminibus absolvere, Deo reconciliatos, approbatos, amicos reddere fideles, ut omnimodò & insolidùm justorum instar habeantur.

Quæcunque præterea suboriuntur altercationes humanæ in hôc capite, videntur mihi superfluæ aut temerariæ : ortúmque duxisse à malè intellecto statu hujusce controversiæ, cum Judæis aut Judaizantibus primùm initæ : paritérque malè intellectis, ob mutatas rerum, temporum & populorum vices, stylo modísque arguendi, quibus utitur Apostolus *Paulus* in hâc doctrinâ explicandâ. Ad fontes recurrendum est, & prima religionis fundamenta, cùm in particularibus hæremus : ut per analogiam cum primariis, cætera intelligamus sanè & rationabiliter. Est quædam ἀνθρωποπάθεια in totâ serie religionis institutæ, sive Judaicæ, sive Christianæ : Deus irascitur & placatur, instar hominum, peccata expiantur suo modo per sacrificia, ritúsve alios : Hæc non

fiunt

fiunt θυσικῶς, sed ἠθικῶς aut οἰκονομικῶς, secundùm mores affectúsque hominum: Atque alia non pauca in sacris literis imitantur ordinem rerum humanarum, aut intelligenda sunt θεοπρεπῶς. Ita bona opera licèt omnino sint necessaria ad justificationem & salutem, tamen vox illa *Meriti* (utcunque apud homines usitatissima) Deum inter & nos misellos est prorsus incongrua.

Satis dictum esse putâssem de hàc materiâ, nisi venissèt mihi in mentem dogmatis perniciosi, quod Antinomi vel Antinomii, ut dicuntur, in hanc partem doctrinæ Christianæ invexère. Aiunt illi scilicet nos justificari, atque Deo gratos & acceptos haberi, fide solà, nudà, à bonis operibus & interiori sanctitate abstractà. Ad refutandum hoc dogma nefarium, id unum, ut mihi videtur, sufficere debet; *Quicquid* abhorret à religione naturali, in nullà religione *Divinitus* institutà locum habere potest. Hoc autem dogma, quum naturæ divinæ perfectionibus adversetur, paritérque obstet perfectioni naturæ humanæ, fundamenta finémque religionis in genere, sive naturalis sive institutæ, unà tollit & evertit. Et quoad Christianam in specie, quantum distant lux & tenebræ, dies & nox, tantum dissident ab hàc sententià Christi & Apostolorum institutiones. Nihil quidem est nobis Christianis cum ritualibus opusculis Legis Mosaicæ: Hanc explevit Christus, & sensim abstulerunt Apostoli id libenter concedimus, id sæpius prædicavit S. *Paulus*: sed Lex mora- Mat. v. &c.

 lis

lis vim habet æternam, obligationem perpetuam sub omni œconomiâ divinâ. Hanc legem Christus in primâ suâ oratione ad populum egregiè exposuit, confirmavit, suísque præcepit accuratiùs observandam. Et quærentem ab eo salutis viam imprimis monuit de custodiendis Dei præceptis, *Mat.* xix. 16, 17, 18, &c. Pœnitentiam morúmque reformationem, ad præparandam viam œconomiæ Christianæ, imperavit *Johannes*, Christi præcursor, *Mat.* iii. 2, 8, 9, 10, 11, 12. Idem nos docuit Christus ipse, & qui aliud docent pro pseudoprophetis haberi voluit, Lupísque rapacibus agninam pellem indutis, *Mat.* vii. 15, 16, 17, &c.

Apostoli pariter vitiis omnibus moribúsque impuris bellum ubique indicunt. Quæ sint opera carnis, Christianis fugienda: Quæ Spiritûs Sancti, Deo grata & nobis ad salutem necessaria, distinctè explicant. Et vitiosos sceleſtósque omnes è regno cœlorum firmiter excludunt, *Gal.* v. 19, 20, 21, &c.
1 Cor. vi. 9. Eph. v. 5. Col. iii. 5. 6. *Hebr.* xi. 14. Docent hunc esse finem Evangelii, adventûs mortísque Christi, *Qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibiipsi populum peculiarem, accensum studio bonorum operum.* Tit. ii. 14. Ephes. v. 25, 26, 27. *Ad hoc manifestus factus est Filius Dei, ut dissolvat opera Diaboli,* 1 Joh. iii. 8. Innumeri sunt præterea loci in Codice Christiano, qui justitiam insitam & proprii animi sanctitatem, non vicariam & subdititiam, unicè Deo grata, nobísque ad salutem necessaria, docent & demonstrant. *Quisquis hanc habet spem,*

spem, purum sese conservat, sicut ipse Christus est purus, 1 Joh. iii. 3. Jam. i. 27. Nervus omnis religionis est interna sanctitas, & quæcunque repugnant religioni naturali, expurganda sunt è Christianâ tanquam sordes, aut amputanda ut recrementa.

At hujusce sectæ sequaces dicent forsan, se quidem esse justos, per justitiam Christi iis imputatam. Sed quomodo quæso? Qualis est hæc justitia imputata? Ecquid ponit in re, extra intellectum & imaginationem? Mutátne naturam subjecti? Si Æthiopi imputem albedinem, modò nulla fiat mutatio physica in corpore & cute Æthiopis, manet ipsius nigror non obstante meâ imputatione albedinis. Eodem modo nihil valet illa imputatio justitiæ, siquidem nullam mutationem realem, nullam renovationem in personâ cui imputatur, efficiat. Nôsti comparationem quâ utitur Apostolus, si nudo aut esurienti dixeris, abi in pace, incalesce, saturator; nihil autem dederis quod frigus repellat aut famem levet, quid proderit alterutri hæc fictitia charitas? Jacob. ii. 15, 16, 17.

At inquies, secundùm sacras literas & dicta Apostolorum, nobis imputatur justitia Christi: Esto, sed eodem modo quo Christo imputatur peccatum nostrum, 2 *Cor.* v. 21. Et quemadmodum non factus est Christus revera peccator illâ imputatione peccati, ita nec imputatione ipsius justitiæ facti sumus (absque pœnitentiâ moribúsque emendatis) revera justi. Hæ sunt denominationes extrinsecæ, ad ordinem & œconomiam Evangelii

gelii accommodatæ, ſed nullum effectum obtinent ex parte noſtrâ, niſi juſtitia inhærens & intrinſeca acceſſerit. Id nos monuerunt ſæpius Apoſtoli, ut Judæos olim Prophetæ: At inquies, quid tum valet Fides Evangelica? Quid gratia divina? Valent utique quàm maximè, ſed mutando naturam & qualitates ſubjecti cui inſunt & attribuuntur. Aliter parum aut nihil valent. Fides quæ nullos fert fructus eſt mortua, & gratia inefficax
Tit.ii. 11, quæ ſanctitatem non ingenerat. *Filioli, ne-*
12. *mo vos ſeducat*, inquit Apoſtolus, *qui exercet juſtitiam juſtus eſt, ſicut ille juſtus eſt*, 1 Joh. iii. 7. Gal. vi. 7. 1 Pet. i. 15. Et ex his præmiſſis conſtat, Sanctificationem eſſe conditionem neceſſariam Juſtificationis.

Hypocritis placet prædictus error: credulíſque & infirmis nonnunquam ſurrepit. Sed malè res cedet utriſque: Quod quiſque ſeverit id metet, nec amplius. Qui juſti ſunt in hôc ſæculo inſtitiâ non reali & inhærenti, ſed imputatâ tantùm, beati erunt in altero, non beatitudine reali, ſed imputatâ & imaginariâ. Quinimo nec illâ fruentur felicitate fictitiâ, ſed, inſtar expergefactorum è ſomno, qui ſe edere & bibere ſomniabant, evigilantibus evaneſcent illa phantaſmata, atque ſe ſiti & fame oppreſſos ſentient. Ferimus puerilia, modò non ſint noxia: ſed hujuſmodi errores ſuis morſibus infundunt venenum omni religioni, nedum Chriſtianæ. Quid ſi *Paulus* fervidiùs diſputans contra Judæos, miniſterium Evangelii magnificans, depriménſque illud Legis Moſaicæ, unum atque alterum dictum, forſan ἀμετρίᾳ τῆς ἀνθολκῆς,

θολκῆς, ambiguum protulerit, quod torqueri potuerit ab imperitis in alienum sensum? id sano sensu exponendum est, ita ut cohæreat cum toto corpore, atque aliis locis, pluribus & clarioribus consentiat. Hæc est regula generalis interpretandi sacram scripturam: nequid efferamus temere in damnum & dedecus doctrinæ Evangelicæ. Cujus nimirum, hæc est gloria & eminentia, quòd omnibus, tam Gentium quàm Judæorum præluceat institutis, in formandis moribus, & ad elevandam naturam humanam in participationem divinæ. Nec ab hâc regulâ quovis obtentu justitiæ novæ & tralatitiæ est recedendum. Sed de his satis.

Hinc deinceps agi solet de *Libero Arbitrio*, & de *Concursu Dei:* Spinosis utique quæstionibus, sed *Cui Bono?* Certum est eousque nos esse liberos & propriarum actionum dominos, ut Deus non sit Autor ullo modo peccati nostri. Et ex alterâ parte constat, Deum semper esse paratum favere, subvenire, & aspirare conatibus nostris: atque nos conari posse aliquatenus non minùs est perspicuum. Cùm aliàs inutiles essent & ludicræ omnes adhortationes, simul & præcepta, totúmque Evangelium. Qui te jubet aut hortatur ut montem amoliaris, neque vires præstat aut auxilium, ludit, aut tuam tibi exprobrat imbecillitatem. At in præceptis divinis nulla est ludificatio aut exprobratio. Quodcunque Deus imperat facultatem dat perficiendi, aut à Naturâ aut à Gratiâ: nec tuâ aut meâ interest sollicitiùs inquirere quota sit pars hujus in operâ præstandâ,

dà, quota ſit illius. In omni argumento excutiendo certa ab incertis, utilia ab inutilibus ſecernere oportet: Et in controverſiis Theologicis ſi amputaveris primò quæ de *verbis & nominibus* oriuntur lites, dein quæ de rebus non neceſſariis, quod reliquum eſt parvo includetur ambitu, & à paucis in dubium revocabitur.

De *Gratiâ*, cujus ſuprà meminimus, non diſſimiles ſunt & vix pauciores controverſiæ. Nomine *Gratiæ* omnes intelligunt influxum aliquem divinum quo mens illuminatur in cognitione veri, & voluntas affectùſque verſùs bonum inclinantur. Hic influxus gratioſus eſt univerſalis ex nonnullorum ſententiâ, vímque ſuam habet & effectum magìs minúſve pro ratione habitúque animorum in quos illabitur. Secundùm alios eſt particularis & diſcriminativus, neque à diſpoſitionibus animorum pendet ſemper effectûs inæqualitas. Eſto, non *ſemper:* In his & illis gratiam diſcriminativam agnoſcunt, opinor, omnes: ut in Prophetis & Apoſtolis, aliíſve ad opus aliquod ſingulare à Deo conſtitutis. In reliquis autem quid ni ſe diffundat uniformiter in omnes, ut Lux Solis, hæc vis divina: penetrétque & operetur diverſimodè pro qualitatibus ſubjecti
Act. x.34. cui incidit. Deus non eſt προσωπολήπτης, nec
1Pet.i.17. ipſius bonitati æquum eſt limites præſcribere ex amore proprio aut animi noſtri anguſtiis. Eſt communis Pater, qui impertit omnibus, ut pluviam, ita rorem Gratiæ: ſuúmque per totum agrum ſpargit ſemen, quod pro diverſitate ſoli, aliíſque circumſtantiis,

ſtantiis, fructus fert magis minúſve, inæquabili varietate. Christus etiam ſeſe ob- 1 Joh.ii.2. tulit ſacrificium propitiatiorium pro omnibus. Nec cuiquam deerit ſubſidium Spiritûs Sancti, modò quod in ipſo fuerat, fecerit. Denique pietati & conatibus noſtris, quinetiam gloriæ divinæ, obicem ille ponere mihi videtur, qui liberaliter effuſam cœleſtem gratiam ad paucos & incerti nominis reſtringit.

Interea, & *velle & perficere* à Deo accepimus, & in utroque Sancti Spiritûs auxilio, intus operantis & inhabitantis, adjuvamur, (*Phil.* ii. 13. *Epheſ.* iii. 16.) Et ab hàc inhabitatione *Templa Dei* dicimur, & quaſi Sanctum Sanctorum, ubi divinæ præſentiæ ſedes, (1 *Cor.* iii. 16. & vi. 19, *Epheſ.* ii. 22.) Hinc etiam ſpes nobis certa immortalitatis & reſurrectionis futuræ per inhabitantem illum Spiritum Sanctum cujus habemus primitias, quaſi principium vitæ & liberationis à corruptione, *Rom.* viii. 11, 23. 2 *Cor.* v. 4, 5. Eodem etiam reſpicit, cùm idem Spiritus, vel ejuſdem participatio noſtra dicitur *Arrha* vel *Arrhabo* futuræ hæreditatis & gloriæ: nempe pars pretii in anteceſſum ſoluta, ut de præſtatione reliqui rata fiat fides, 2 *Cor.* i. 22. *Epheſ.* i. 13, 14. & iv. 30. Denique idem Spiritus alio aſpectu aut alluſione dicitur *Sigillum*: quo ſcilicet obſignatur & fit authentica æternæ hæreditatis promiſſio, ut ex iiſdem locis patet. Ita loquitur Scriptura Sacra de ſignificatione & efficacià Spiritûs Sancti fideles inhabitantis: & licèt in iis qui dona

ipsius extraordinaria gustaverat, vim habuerint hæc dicta fortiorem & singularem, omnes tamen complectuntur qui ab eodem Spiritu sunt regeniti, renati, renovati, (*Joh.* iii. 5. *Tit.* iii. 5.) Qui *semen* illud *incorruptibile* in se retinent, (1 *Pet.* i. 23.) & ejusdem vitæ æternæ sunt hæredes.

Postremo, ut hæc finiam, Quid preces fundimus quotidianas ad solium Dei, publicas, privatas, ut Deus nos adjuvet, infirmitatibus nostris succurrat, mentem illuminet, voluntatem & affectus amore sui accendat, flectâtque cœlestia versùs & æterna: Quid, inquam, hujusmodi precibus Deum interpellamus & lacessimus, si nihil indè fructûs sperare liceat, nec istàc ope aut auxilio indigeamus?

Succedit doctrina de *Decretis Divinis*, Electionis & Reprobationis: & de præscientiâ Dei. Deum intueri omnia, præterita, præsentia, futura, cujuscunque generis, mihi extra dubium est. Quinetiam ordinem instituere quo alia aliis sint successura. In mundo autem naturali, præter ordinem, causas rerum omnium, à principio ad finem sæculorum, Deus constituit, & in ideâ mentis suæ inclusas tenet. Causas proximas, remotas: primas, ultimas, intermedias: totam seriem, totam catenam: aut si magìs placet, integram telam & contextum Universi. Ipse scilicet prima naturæ stamina, prima mundi fundamenta ita disposuit, ut non tantùm pulcherrima rerum compages indè oriretur, sed eadem etiam materia laben-

labentibus fæculis, fecundùm ftatos ordines & periodos, in alias atque alias formas mutata, multifariam Opificis & Rectoris fapientiam oftentaret. Proinde ftatuendum eft, (neque enim fas eft credere, Hæc, Deo infcio, fortuitò & contingenter advenifle) Ideam Mundi naturalis, æternam, ftabilem, univerfalem, infallibilem, tam in primâ ipfius facie & fabricâ, quàm in toto ordine fubfequenti, & per omnes viciffitudines à principio ad finem, in mente divinâ fubftare & femper fubftitiffe.

De mundo morali fecunda eft quæftio: Qui fuas non minùs patitur viciffitudines, ftatus degeneres, inftaurationes, & complementa. Quis mihi probaverit aut perfuaferit hæc magìs latuiffe Deum, quàm cætera quæ memoravimus? Videmus naturam nunquam non confpirare cum Providentiâ, veluti fociam & fœderatam: Mundúmque Naturalem ita fefe acclinare & refpondere morali, ac fi illius hic effet quafi famulus & minifter; ad exequendam fcilicet Dei iram funeftis cataftrophis, aut teftandam ipfius benevolentiam in ftatu innocuo. His perfpectis, æquum eft credere fapientiam & juftitiam divinam hæc ita temperâffe ab initio rerum, ut pari paffu incederent. Quod quum fieri non potuit, nifi præcognitis & prædifpofitis utriufque mundi futuris mutationibus, didicimus igitur primò, omnes motus & mutationes materiæ in mundo naturali, five majores, five minores, præfciri à Deo, fuóque beneplacito comprobari, Dein, in mundo morali pariter dicimus,

omnes ſtatus generales, & converſiones ſive in melius ſive in deterius, ſubjici divinæ providentiæ, præſcientiæ, & præordinationi. Hæc mihi videntur clara; ſed manet tertia quæſtio, ardua & perobſcura, quatenus ſcilicet in ſingulis hominibus, eorúmque actionibus ſingulis, locum habeant præſcientia & præordinatio divina, ídque ab æterno? Ratio dubitandi & difficultas in eo ſita eſt, quòd tolli videatur libertas humanæ voluntatis, ſi omnes ipſius motus, non reſciantur modò, ſed etiam præſcribantur & definiantur ab æterno. His enim poſitis à Deo omnipotenti & infallibili, omnes deinceps, ut videtur, voluntatis actus neceſſarii forent & immutabiles.

Hunc nodum vix aliter expedire poſſumus, quàm agnoſcendo humani intellectûs imbecillitatem & anguſtiam. Veram eſſe utramque partem ſeorſim, perſpicimus clarè: ſed modum conciliandi alteram alteri, quum adverſæ videantur, ignoramus. Neque tamen deſerenda eſt veritas aut hæc aut illa, propter illam ignorantiam concomitantem aut intermiſtam, ſive eò quòd *ex parte tantùm cognoſcamus*, ut inquit Apoſtolus. In omni ſiquidem materià, nedum infinità (qualis eſt illa præſcientiæ & præordinationis divinæ) notum ab ignoto, clarum ab obſcuro, diſtinguere oportet: relictíſque quæ nos latent, ea retinere quæ manifeſtò cadunt ſub aſpectum noſtrum & intelligentiam. Comperimus autem certiſſimà experientià & interiori ſenſu in permultis nos eſſe liberos & proprii juris, ad excitandum hos aut illos

motus

motus in corpore, ut itidem cogitationes à nonnullis rebus avertamus, & applicemus ad alias, ut in dubiis assensum cohibeamus: & in aliis plurimis eandem nobis inesse potentiam experimur. Ex alterâ autem parte, Deum esse omniscium, nec quicquam accidere eo invito aut inscio, certò novimus: tam ex perfectione omnimodâ naturæ divinæ, quàm quòd aliàs non esset idoneus Mundi Rector: Pendent enim res humanæ (præsidente semper providentiâ) ab humanis actibus, & potissimùm ab his primis cardinibus: A voluntate Principum, à deliberationibus & consultis Senatûs aut Conciliorum, & à prœliorum eventu: & nisi hæc prænoverit Deus, quid crastino die futurum sit, necesse est nesciat, neque ullam habeat stabilem ideam rerum humanarum & regiminis mundani, ad omnes gentes & sæcula pertingentem. Quod si habeat hujusmodi Ideam Providentialem, ut ita dicam, quæ rerum temporúmque totam seriem complectitur (qualem utique summo Numini, cui nihil inopinatum aut improvisum accidit, omnes sapientes attribuunt) eandem vel approbat vel improbat. Si approbat, ratam facit: Sin improbat, nunquam eveniet, non prævalebit illa rerum series, Deo invito. A quibus enim causis effici potest quicquam contra Dei beneplacitum? Si permitti hæc dicas, non approbari; quod permittitur à causâ potenti, quodammodò approbatur; si non absolutè, saltem comparatè: aut ad illustranda alia, ut soni discordes aptè intermisti harmoniam acuunt, qui tamen in seipsis sunt ingrati. Præterea notandum,

quò

quò minùs hæc dura videantur, quoad rerum futurarum ordinem & certitudinem idem valere præſcientiam divinam ac præordinationem. Quum enim illa ſit infallibilis & univerſalis, nihil aliud evenire poteſt, aut alio modo quàm quo incluſum eſt in Ideâ intellectûs divini. Denique, ſi dederis Deum præſcire omnia, vel præſcit ea in ſuis cauſis, vel in ſuo decreto: Et eódem recidit utrumlibet quoad eventuum immutabilitatem. Sed de his ſatís.

Non eſt ſapientis argutari de modis rerum incomprehenſibilium, ſed in clarè perceptis acquieſcere. Statuamus Deum eſſe omniſcium, mundúmque regi providentiâ ad ipſius voluntatem & præſcriptum. Dein, ut intimè conſcii ſumus, nos in pluribus ſponte, voluntariò, liberè agere. Si verò in his componendis occurrat aliquid perplexum & intellectui noſtro impervium, Eliam expectemus, ut aiunt Judæi: novum lumen & revelationem pleniorem. Interea, quod tutiſſimum eſt, ſopitis controverſiis ineluctabilibus, quæ vehementiùs agitatæ charitatem lædere ſolent, operam demus pietati & virtuti colendis, noſtríſque conatibus nihil obſtabit aut officiet quævis præſcientia divina aut præordinatio.

Hæc hactenus: Sunt quidem plures aliæ ſat ſcio, controverſiæ & controverſiolæ inter Theologos, ſed non id agimus ut earum cenſum integrum inſtituamus, quum ſuis numeris opprobrio ſint potiùs religioni Chriſtianæ quàm adjumento aut honori. Hæc

mihi

mihi videntur graviora capita dissensionis inter amicos; & de Pontificiorum erroribus dicenda sunt plura in sequentibus. Interea hæc ipsa capita non tractanda mihi assumpsi ut subtilitates captarem, aut ut ea executerem & definirem argutiùs, sed ut, minutiis relictis, animísque compositis, quæ noxia sunt evitemus dogmata, quæ verò innoxia toleremus: incerta licèt sint, & sententiis nostris privatis adversa. Quod dixit Marthæ Christus, *Martha, Martha, solicita es, & satagis de multis, UNUM EST NECESSARIUM,* Idem ferè dici potest de his dogmatis secundariis; modò animum pium & sincerum afferas, fidémque inconcussam in verbo Dei, leviores teget errores charitas. Multitudine controversiarum obruitur animus, & abducitur ab earum rerum intuitu & examine, qui scitu sunt maximè necessariæ. Ad claudendum hoc argumentum restat tantùm, ut de *Opinionibus* in genere pauca insuper differamus. Luc.x.40.

Opiniones appello variantes sententias hujus & illius sectæ aut cœtûs hominum, qui in fundamentis fidei conveniunt. Hujusmodi opiniones, sive veræ sive falsæ, proveniunt vel ab intellectu solo & simplici, vel ducto aut incitato ab affectibus. Actus intellectûs in seipso est involuntarius, nec pro arbitrio nostro cuilibet opinioni aut propositioni assensum præbere possumus, aut eundem negare cuilibet: sed datum lumen sequimur: ac proinde quod à solo pendet intellectu, licèt error sit, non habet rationem peccati: sed imbecillitatis humanæ.

Quum

Quum verò affectus vitiosi in animum & intellectum influunt, trahúntque aut alliciunt in suas partes, id reverà rationem habet criminis: & ab hôc fonte oriuntur errores plurimi, id licèt plerunque fugiat ipsos authores. Propterea cùm experimur nos ferri aut vehementiùs inclinare in hanc aut illam opinionem absque ratione explicità aut examine præmisso, meritò dubitandum & inquirendum à quibus causis quâve origine proveniat illa anticipatio aut præjudicium. Quod si ad liquidæ rationis principia reduci nequeat, aut ullum claræ cognitionis ordinem, ad *affectus* referendum est. Affectuum enim nomine hîc complector quicquid, præter rationem & oracula sacra, momentum aliquod habet aut vim flectendi animum in hanc aut illam opinionem aut sententiam. Sive id à corpore & ipsius temperamento oriatur, (quod potissimùm in Enthusiasticis contingere solet) sive à causis exterioribus.

Temperamentum corporis quandoque incalescit nimiùm, quandoque nimis crassescit: atque hinc nasci Atheos & Epicureos aiunt, illinc inflammari fanaticos. Sed de his causis interioribus non est hîc differendi locus. Plures sunt causæ exteriores, educatio, authoritas, quietis amor & studium, utilitas, aliáque vitæ commoda & honores. Ab educatione & inveteratà consuetudine multa imbibimus documenta de rebus sacris, absque rerum ipsarum examine. Quod vix aliter fieri potest, aut penitus evitari. Teneris animis infundenda sunt principia religionis, sed his unà adjungit aut intermiscet

cet quælibet secta, quævis Ecclesia, opiniones sibi proprias: quæ eàdem fide recipiuntur, & nonnunquam inculcantur diligentiùs & majori studio, quàm primaria capita. Hinc fit plerumque, ut ea nunquam in dubium revocemus, quæ à majoribus & superioribus accepimus: multò minùs audemus ea contestari aut redarguere quæ pro veris haberi vult authoritas publica. Ab his dogmatis receptis si vel tantillum discesseris, concitabis tibi odium atque nonnullorum iras. Plerumque cum famæ & fortunæ dispendio, si fortè parcatur gravioribus damnis. Oportet esse fortem animo, & simul veritatis amantissimum, ut his quispiam non deterreatur malis à quàvis sententià amplectendâ, aliis ingratâ, sibi noxià. Quocirca nihil miror apud plurimos plurimùm valere hæc argumenta, quum ad partem tutiorem & utiliorem omnes simus propensiores.

Crede mihi; non est eadem libertas animi & intellectûs in quæstione Theologicà ac Mathematicà excutiendâ. Hìc sola veritas mentem tangit, & assensum provocat: cùm nihil profuturum sit aut obfuturum Mathematico, sive hanc partem, sive illam, veram esse comperiat & pronunciet. Sed Theologo non perinde integrum est utramlibet sequi partem, pro rationum pondere: Multa obstant & impediunt intus & extrà quo minùs latentem videat, visámque agnoscat efferátque veritatem. Et si quid humanitus patimur, ab illecebris mundi, à

metu malorum insequentium, aut denique à præjudiciis educationis, ratio habenda est imbecillitatis humanæ, ut hôc modo errantibus aliquid condonemus.

Distinguendi sunt igitur Opinatores, alii ab aliis: Qui mores corrumpunt suis opinionibus, & sanctitatem legis Christianæ, me judice non sunt ferendi. Neque minùs illi qui peccant in jus naturale & societatem humanam. His autem illæsis, unicuique liberum esse videtur suas opiniones, aut secum retinere, aut in publicum proferre, modestè & pacificè. Ut quisque sibi reservet, alátque pectore inclusas quascunque opiniones, nemo impedire potest, ne quidem acerrimi hostes libertatis Christianæ. Et si nihil præterea concesseris aut indulseris errantibus, non id justitiæ tuæ aut clementiæ tribuendum, sed necessitati, aut puniendi impotentiæ. Sed ut jus humanum & Christianum sequamur, permittendum est, ut quisque suam sententiam honestè proponat, quasi in communi hominum senatu, secundùm æqui veríque regulas examinandam, ut à dissentientibus, si opus est, refutetur: & apud alios vim suam habeat pro rationum allatarum momentis. Hæc mihi videtur, ad veritatem inveniendam, via recta: Et qui alio incedunt tramite, Tribunal erigere mihi videntur infallibile apud homines: Quo quidem erecto & legitimè stabilito, jus habent definiendi omnes controversias. Qui verò hoc jus supremum & infallibile sibi non assumunt arrogántve, sese aliis fatentes ὁμοιοπαθεῖς, paritérque erroribus

roribus obnoxios in ſuis ſententiis, eorum decreta aut deciſiones eatenus tantùm valere poſſunt (quantum ad veritatem patefaciendam ſpectat) quatenus fundantur in * ſacris literis & in rectâ ratione. Agnoſcunt quidem omnes pro lege & regulâ ſcripturam ſacram, ſed hujuſce legis interpretes infallibiles nullos habemus, nullos agnoſcimus. Id conſcientiæ cujuſque & § *judicio diſcretionis*, ut dicitur, in ſingulis apud nos rectè permittitur.

Ut alii aliorum ¶ notiones & ſententias intelligant, excutiant, dijudicent, refuténtque aut amplectantur, in omnibus diſciplinis & ſcientiis permiſſum eſt, ad promovendam rerum cognitionem: Et in ſolâ Theologiâ ſi nobis interdictum ſit hâc libertate, illo interdicto non tantùm via obſtruitur veritati inveſtigandæ & adipiſcendæ: ſed, quod gravius eſt, adducitur in ſuſpicionem ipſa Religio, ac ſi, ſuæ infirmitatis conſcia, malè ſibi metueret ab omni examine libero & accurato. Quod abſit ut concedamus.

* Baſil. Epiſt. 80. p. 143. *ἡ θεόπνευστος ἡμῖν διαιτησάτω γραφή*, &c.

§ *Quæ obſcurè, vel ambiguè, vel figuratè dicta ſunt, ea quiſque ſicut voluerit interpretur ſecundum ſenſum, ſuum* Aug. de Unit. Eccleſiæ c. 16.

¶ *Parem cum fidelibus ii qui errant pacis & quietis fructum accipiant, &c.* V. Conſtantini verba apud Euſeb. lib. 2. de vit. Conſtant. *Ὁμοίαν τοῖς πιστεύουσιν οἱ πλανώμενοι χαίροντες λαμβανέτωσαν εἰρήνης τε καὶ ἡσυχίας ἀπόλαυσιν.*

De his omnibus ſi candidè & maturè deliberemus, haud æquum videbitur, aut è re noſtrâ, ſalvis fidei fundamentis, aliis invitis opiniones obtrudere. Eſt quædam pulchritudo in varietate innocuâ, atque animorum colores diverſi non minùs placent quàm florum, aut animalium pictæ veſtes. Si omnia objecta alba eſſent aut nigra, deeſſet naturæ ſuus decor, ſua ornamenta: neque oculos animúmve recrearet identidem repetita rerum facies. Præterea, diſcrimina ingeniorum & opinionum ſtimulant & exercent mentem, vim & motum excitant, ne torpeant & ſtagnent res humanæ. Nec quenquam gravare ſolent leviora diſſidia, præter moroſos, imperioſos, & opinioſos; Facit etiam ſæpe ipſa anguſtia & exiguitas animi, ut ægrè feramus quicquid à ſententiâ noſtrâ diſſidet. Da mihi principia religionis naturalis & Religionis Chriſtianæ, ob cætera charitatis & amicitiæ vincula non diſrumpam.

CAP.

CAP. IX.

De Ecclesia Christiana, ipsius regimine & disciplina.

UT olim primarii Philosophi sectas condidère, nomine, doctrinâ, & institutis à reliquâ gente humanâ diremptas & discriminatas, ita manifestum est id in consiliis fuisse Jesu Nazareno, ut sectam institueret, novâ Lege à cæteris omnibus distinctam: eámque diffundendam in omnes gentes, & in omnia sæcula permansuram.

Sic *parvis componere magna* solemus: Est autem revera altioris ordinis hæc institutio Christiana, nec tam Philosophorum scholas respicit quàm Gentilismum in genere, atque Judaismum. Quorum alterum penitus improbavit, alterum explevit & cessare voluit; novámque Legem in rebus sacris, populúmque sub hâc Lege sibi proprium constituit. Retentâ semper & illustratâ, quod sæpius diximus, Lege naturali, virtutis & pietatis fundamento.

Utcunque, hæc nova institutio aut socie- Act. xxiv. tas dicta est primùm à Judæis *secta Nazaræo-* 5, 14. *rum*, vel *hæresis* Nazaræorum, (nec quidem malè sonuerunt olim hæ voces) à Jesu Na- Act. vii. zareno nomen sortita. Apud Gentes autem, Antiochiæ, discipuli Christi primò dicti sunt Christiani, à Christo capite, quo titu-

titulo etiamnum gaudent. Sed ad denotandum hunc cœtum & ſodalitatem Chriſtianorum Apoſtoli plerumque uſi ſunt voce *Eccleſiæ* (congregationis populi, ſtylo Judaico.) Eandémque uſurpárat antea Chriſtus, cùm ſe ait ſuam *Eccleſiam* ædificaturum in confeſſionem à Petro factam, nempe quòd eſſet *Meſſiah*, *Filius Dei viventis*, *Mat.* xvi. 16, 17, 18.

Diximus autem hanc, ſive Sectam ſive Eccleſiam, non fortuitò & inopinatò emerſiſſe, ſed præſtituto conſilio & apparatu. Et in eum finem Chriſtus duodecim, ut notum eſt, elegit Apoſtolos, in primo ſtatim Miniſterii ſui exordio. Quos ſibi peculiariter aſcitos & aſſociatos, pleniùs in-
Mat. iv. ſtruxit & informavit, ut idonei eſſent quos
18,19,&c. poſtea ad Evangelium in toto orbe prædi-
x. xxviii. 19. candum emitteret & allegaret. Quin &
Joh. xvii. 18. alios ſeptuaginta Diſcipulos in Civitates Judææ miſit binos & binos, donis plus quàm ordinariis inſtructos, ut viam pararent & aperirent ad regnum cœlorum, *Luc.* x. Dein poſt ſuam reſurrectionem Chriſtus, jamjam abiturus, ſupremis verbis ita locutus eſt
Mat. xxviii. 18, 19, 20. Apoſtolis, *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terrâ: profecti ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris & Filii &*
Joh. xx. 21. & xxi. 15. 16, 17. *Spiritûs Sancti: docentes eos ſervare omnia quæ mandavi vobis: Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi, Amen.* Denique poſt ſuam Aſcenſionem, effuſione Spiritûs Sancti, quem antea promiſerat, eoſdem Apoſtolos in ſuis muneribus obeundis confirmavit & corroboravit,

ut

ut essent testes & præcones ipsius operum & doctrinæ, non tantùm *Hierosolymis, & in* Act. i. 8. *totâ Judeâ & Samariâ, sed ad extremas partes Terræ.* Utque suæ potissimùm Resurrecti- v. 22. onis à mortuis fidem omnibus facerent.

Nec successu caruerunt Apostolorum in prædicatione Evangelii labores & vigiliæ, quin uberes lætósque tulere fructus, & Ecclesiæ quotidie addebantur, qui fidem Christianam amplexi, salvi fierent, ut in eorundem Apostolorum Actis memoratum legimus. Quum verò multitudo hominum nec contineri possit sinè aliquo regimine, nec in disciplinâ quàvis institui sinè doctoribus; horum utriusque cura incubuit primùm Apostolis. Illi autem, cùm scirent, exacto vitæ curriculo, sibi ex his terris abeundum esse: & durante vitâ non uno subsistendum in loco, civitate, aut regione, cùm, quà patebat Orbis, disseminandum esset Jesu nomen & Evangelium: Istis in locis ubi plures ad fidem converterant, constituerunt alios (Ἐπισκόπες dictos) qui vices eorum gere- Act. xiv. rent, & utroque munere tam docendi quàm 23. regendi fungerentur. Hi denuo Episcopi, 1 Thess. v. ab Apostolis designati, & cæteris præfecti, 12. Heb. xiii. alios deinceps constituere, *Tit.* i. 5. ad 17. promulgandum nomen & doctrinam Christi, sui Magistri & Ἀρχιποίμενος, novúmque in cultu divino ordinem & œconomiam stabiliendum. Denique, continuatâ serie hic Ordo, hæc Hierarchia, per diversos gradus, officia, ministeria interstinctus & absolutus, fidem Christianam propagabit usque, & ad mundi finem sub auspiciis Christi conservabit,

vabit, *Ephes.* iv. 11, 12, 13. *Mat.* xxviii. 19. 1 *Cor.* xi. 26.

Sic è parvo ſemine crevit Eccleſia Chriſtiana, in arborem, in ſylvam: quæ etiamnum viget, & magnam terrarum partem obumbrat. Rami ſunt Eccleſiæ particulares, majores aut minores, quæ ſimul in trunco unitæ Eccleſiam univerſalem ſeu Catholicam conſtituunt. Miremur interea vim divinam hujuſce ſeminis, Chriſtianæ religionis intelligo progreſſum & incrementa: quæ ab initiis exiguis, urbes, regiones, imperia ſibi ſubjugavit. Non armis aut armatorum turmis, ut olim invaluere Monarchiæ celebres, & Lex Mahometis: ſed à plebeis & piſcatoribus promulgata doctrina, & per miracula cœlitus confirmata, flexit in aſſenſum & obſequium genus humanum: Renitentibus interea tam Judæis quàm Gentibus, Imperatoribus diu perſequentibus, & obluctante Diabolo, furiiſque infernis. Sed progrediamur.

De Doctrinâ, Regimine, & Diſciplinâ hujuſce Eccleſiæ Chriſtianæ præterea dicendum. Sed de primâ parte, doctrinâ Chriſtianâ, dictum eſt in precedentibus, *cap.* 8. & 9. Ad Regimen quod ſpectat, nullam inſtituit Chriſtus formam ſingularem regiminis in Eccleſiâ: Sed eam conſtituiſſe videntur Apoſtoli, quam Epiſcopi cum ſuo presbyterio exercent, à primoribus Eccleſiæ ſæculis introductam. Neque tamen ullam formam particularem regiminis Eccleſiaſtici ita definitè & immutabiliter ab Apoſtolis

postolis constitutam existimo, ut non liceat illam ob bonum publicum immutare, aut exercere aliam, cùm id exigit ratio manifesta aut necessitas. Varii modi & formæ administrandi, sive res Sacras sive Civiles, non sunt ipse finis & ultima linea rerum, sed media sunt ad finem: ad pacem scilicet, pietatem & virtutem assequenda. Quodcunque ad hanc metam collimat, rectiùs & rariùs aberrat, optimum id esto utrobivis imperium, sive ab uno, sive à pluribus exerceatur. Sed forma regiminis Ecclesiastici accommodatur plerumque ad statum Imperii aut Reipublicæ, ut eò meliùs coalescant, & suâ quasi cognatione arctiorem ineant amicitiam: sese suffulciant, corroborent, juvéntque mutuâ ope & authoritate in commodis & salute populi sibi commissi procurandis & promovendis, Ut *vitam degamus* (quod utriusque scopus est) *tranquillam & quietam, cum omni pietate ac honestate.*

Ad regimen & præfecturam Ecclesiæ spectat, ut suprà innuimus, ordinatio ministrorum in sacris, sive consecratio. Quum Sacerdotium Christianum non sit hæreditarium, nec affixum huic aut illi familiæ aut tribui, ut apud Judæos; neque tamen conveniat, ut quisque pro impetu animi sui & arbitrio, Rectoris aut Doctoris publici in Ecclesiâ officium & authoritatem sibi assumat, ne spretis legibus decori oriatur confusio: Hæc facultas illis conceditur, qui, præmisso examine, præpositis Ecclesiæ maximè idonei videbuntur ad tantum munus suscipiendum; id Christus dedit Apostolis,

Apostoli suis successoribus, atque alii deinceps aliis. Æquum est etiam & rationi consentaneum, ut hôc modo approbati, solenni aliquo ritu in novum illum ordinem &
Mat. iii. ministerium cooptentur. Christus inaugu-
16, 17. ratus est ad munus suum obeundum des-
Act. x. 38. censu Spiritûs Sancti, formâ visibili, omnis
Joh. xx. unctionis sacerdotalis complemento. Apo-
22.
Act. ii. 2. stoli consecrati sunt à Christo, afflatu aut
1 Tim. iv. anhelitu: & postea delapsu Spiritûs Sancti
14. sub specie lingularum ignearum. Apostoli
2 Tim. i. 6. autem consecrârunt alios ad hoc sacrum
Act. xiii. 3. munus, impositione manuum, ut olim à *Mose* factum est, *Num.* xxvii. 18, 19, 20. *Deut.* xxxiv. 9. Idémque mos, adhibitis precibus, etiamnum obtinet in Ecclesiâ: Hic est ordo receptus & laudatus: quod si verò, pro mutabili & incerto rerum humanarum statu, in hôc aut illo casu, observari nequeant hæ regulæ, cedendum est necessitati, quæ omnem legem superat: atque iis utendum modis & mediis, quibus quàm proximè finis præcipuus institutionis Christianæ attingi poterit. Electiones, ut & modus disciplinæ in nonnullis, ab initio erant magìs populares: quæ sensim, ad vitandam confusionem, ad præpositos Ecclesiæ sunt devoluta.

Spectat etiam ad hoc regimen jus conscribendi canones & constitutiones de rebus Ecclesiasticis: Et instituendi ritus sacros in adiaphoris. Hæc autem jura nec eadem sunt, nec æqualia, in singulis Ecclesiis: sed pro diversà Regni aut Reipublicæ constitutione suos habent limites. Solet hìc agitari

quæ-

quæstio de potestate convocandi Synodos & conventus Ecclesiasticos: utrùm ea spectet ad Magistratum Civilem vel ad præpositos Ecclesiæ. Manifestum est, in primævis Ecclesiæ sæculis sub imperio Ethnico hanc potestatem exercuisse Ecclesiarum præsides: mutato autem Imperio in Christianum, eandem exercuisse Imperatores & Reges. Quæritur quâ ratione transierit hoc jus à sacrâ ad sæcularem potestatem? Non pacto aliquo explicito, aut cujusvis Concilii generalis concessione: sed, opinor tacito Ecclesiæ consensu, ad conservandam pacem & concordiam inter utrumque statum. Et vix aliter quidem evenire potuit in hôc rerum exitu & novâ facie. Pendebant à Principibus aditus omnes & promotiones ad dignitates & divitias Ecclesiasticas, & penès eosdem erat vis coërciva: proinde ut affectus humani suasêre hunc concentum, ita etiam pacis studium, ne duæ potestates Legislativæ sibi invicem obluctarentur: aut mali Cives viderentur aut mali subditi Clerus Christianus. Interea, siquid jusserint statuerintve Principes, quod in perniciem aut corruptelam insignem religionis Christianæ cessurum est, non deferenda est causa, sed conveniendum pacificè & deliberandum de salute religionis Christianæ, etiam injussu Magistratûs. In extremâ enim necessitate jus primævum reviviscit.

Huc etiam referri diximus ordinationem rituum sacrorum in rebus aliàs adiaphoris. Sed ritus illi adscriptitii, pauci sint oportet & modesti: Pauci, ne exterioribus nimis

occupati, ad sanctitatem internam animum minùs intendamus: Modesti etiam, ne fastidium pariant, aut superstitionis fiant semina. Denique, ad hoc caput Regiminis revocari potest jus *Ligandi & Solvendi*, retinendi & remittendi peccata. Sed hæc commodiùs referuntur ad Disciplinam Ecclesiasticam & Censuras, de quibus jam nonnulla sunt dicenda.

Potestas puniendi & à pœnis exolvendi pertinet aliquatenus ad omne genus regiminis: sed alio atque alio modo, & pœnarum genere. Nihil est Ecclesiæ cum pœnis corporalibus, sed æquum esse videtur, ut penès sit rectores & præpositos Ecclesiæ sacris peragundis aut participandis interdicere, quoad fieri potest, aut à suo cœtu amovere viros nefarios & profanos. Absque hâc disciplinâ, his pœnis, conservari nequit Pietatis honos, aut morum puritas. Ac proinde qui hôc modo interdicti aut amoti fuerint secundùm leges receptas, latam sententiam ferre debent pacificè atque æquo animo: remissâ causâ, siquid iniqui se passos crediderint, ad supremum Dei judicium, ἀπροσωπόληπτον & infallibile. Neque minùs penès est eosdem præpositos, vinctos his censuris, cùm illis visum fuerit, liberare & absolvere.

Heb. xiii. 17.

Sed est aliud genus absolutionis Ecclesiasticæ, de quâ multo difficilior habetur quæstio: De remittendis scilicet peccatis per sententiam sacerdotis confessarii. Receptum est à pluribus, Ministros Evangelii, confitentes & pœnitentes absolvere posse à pec-

catis,

catis, idque efficaciter: ut remissa sint in cœlis, quæcunque debito modo remiserint in terris sacerdotes. Eámque absolutionem sacerdotalem si neglexerint pœnitentes, id iis periculosum fore, si non funestum. Hæc cautè intelligenda sunt, ne in errores incidamus. Constat primò non esse penès sacerdotem aut hominum quempiam, suâ authoritate peccata remittere: Neque remissionem efficacem pendere à conditionibus externis quibuscunque, sed à verâ pœnitentiâ. Quæ si adfuerit, remittentur peccata, sive sacerdos absolvat peccatorem, sive non. Et si non adsit, quicquid dixerit fecerítve sacerdos, manent irremissa. Proinde aut frustranea videtur, aut superflua absolutio sacerdotalis. Versùs impœnitentem est frustranea, & verè pœnitentem versùs est superflua & supervacanea. Quapropter consultius esset, ut mihi videtur, ab his abstinere formulis absolutionis, quæ spem fallacem, fiduciam inanem, & consolationem delusoriam animis hominum sæpe ingenerant. Nonnunquam etiam populus, prævisο hôc remedio, licentiam peccandi sibi faciliùs indulgent. Id licet autem expedítque, pœnitentibus exponere promissa Dei de remissione peccatorum verè contritis. Et si fortè crimen aliquod secretum ad levandam conscientiam liberè confessi fuerint, laborantibus succurrendum est charitate, consilio & prudentiâ Christianâ, ut de misericordiâ Dei non desperent. Denique, si quis æger, animo aut corpore, requisierit hanc absolutionem, veluti quoddam anodynum, præmissâ pœnitentiâ non est illa deneganda. Valeat ad suam con-

Ezek. xviii. 22. & xxxiii. 14, 15, 16. Luc. xv. 18, 19, &c.

consolationem quantum valere potest, per modum declarationis benignitatis divinæ erga peccatores pœnitentes, & absolutionis hypotheticæ. Absolutio autem judiciaria sacerdotis si penitus ablata esset (præter illam quæ in restituendis excommunicatis exercetur) id quidem nihil obfuturum existimo religioni Christianæ. *Hieron.* in *Mat.* xvi. ad illa verba, *Dabo tibi claves.* Hunc locum Episcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Pharisæorum assumunt supercilio, ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxios arbitrentur: cùm apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur.

At inquies, Christus dedit suis Apostolis hanc potestatem solvendi & ligandi, remittendi aut retinendi peccata: ut patet ex dictis ad Petrum, *Mat.* xvi. 19. *Tibi dabo claves regni cælorum: & quicquid ligaveris in terrâ, erit ligatum in cælis: & quicquid solveris in terrâ, erit solutum in cælis.* Dein ex dicto Christi post suam resurrectionem ad omnes Apostolos, *Joh.* xx. 23. *Si quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: si quorum retinueritis, retenta sunt.* Addunt nonnulli locum tertium, *Mat.* xviii. 15, 16, 17. Sed de privatorum litibus aut injuriis illìc agitur, iisq; componendis: ut repetitis admonitionibus injuriosus ad sanam mentem reducatur, & qui injuriam passus est se officium suum explêsse demonstret. Non temere adeundum erit forum Christianis, *Mat.* v. 25, 40. Nec certandum coram judice infideli, 1 *Cor.* vi. Si quis è Fratribus, inquit Christus, in-

injuriam tibi inferet, admone eum amicè & privatim. Dein, si minùs profeceris, coram testibus: denique si obstinaverit, coram Ecclesiâ aut publico conventu. Quod si neque justitiæ neque pudoris eum tangat ratio, post ultimum tentamen, fuge istum hominem tanquam Ethnicum aut alienum, & Dei judicio relinque. Sed de causis aut censuris delictisve in Ecclesiam commissis, quantum video, nihil hìc agitur. Sed pergamus ad reliqua duo loca.

Hæc loca præfata primò, si libet, in genere: dein seorsim expendemus. Dico primùm in genere; nullum oportet sensum huic aut illi loco, nullam interpretationem affingere, quæ rationi claræ, atq; aliis sacræ Scripturæ locis repugnet. Quæro igitur, (ut suprà diximus) num de pœnitentium vel impœnitentium peccatis hæc velis exponenda? si de verè pœnitentibus, lites non movemus, eorum peccata in cœlis sunt remissa. Sin de impœnitentibus aut hypocritis: frustra pronuncias, *Absolvo te.* Nec Deus eorum peccata remittet, nec, Deo invito, penès est hominum quemcunque ea remittere. Hoc dictat ratio naturalis, hoc confirmat Scriptura Sacra, quum ubique prædicet pœnitentiam, ut conditionem salutis Evangelicæ & remissionis peccatorum necessariam, *Mat.* iii. 7, 8, &c. *Luc.* iii. 3. & xxiv. 47. *Act.* iii. 19. & v. 31. & xi. 18. 2 *Pet.* iii. 9.

His præmissis, Quid de usu clavium dicendum sit, & de illâ phraseologiâ *ligandi & solvendi*, quà usus est Christus, paucis examine-

minemus. Non occurrit aliàs, quod ſciam, in ſacris literis hæc dictio, ſed in ſcriptis Talmudicis ſæpiſſime, ut à viris doctis oſtenſum eſt: unde apparet eſſe locutionem Judaicam. Notat autem, apud illos Doctores Rabbinicos, poteſtatem, aut uſum & formulam explicandi quid licitum aut illicitum ſit, ſecundùm eorum Legem. Proinde Interpretes qui ab hàc origine deducunt dictum Chriſti, non niſi parem ei vim & ſignificationem attribuunt: nempe quòd his verbis Chriſtus dederit Petro, & ſub ipſius nomine cæteris Apoſtolis, authoritatem & officium explicandi, tam Gentibus quàm Judæis, quid licitum, quid non licitum ſit ſecundùm Legem Chriſti, aut in novà lege Evangelii: atque eo modo aperiendi, quaſi clavi, regnum cœlorum, aut
Mat. januam regni: Ita conſtituti ſunt Apoſtoli,
xxviii. 19. abeunte Chriſto, Legiſlatores Vicarii, aut
20. ipſius Legis interpretes authentici, morum
Joh. xx. & doctrinæ Cenſores infallibiles: ut ex ore
21. ipſorum, documentis, decretis, ſententiis, addiſcerent Chriſtiani Proſelyti, quatenus abolita fuerit Lex *Moſis*, quatenus obſervanda, aut pro tempore mitiganda: quatenus etiam fugiendi ritus Gentiles. De his rebus ſæpius incidebant quæſtiones ſub initio Evangelii ab Apoſtolis reſolvendæ: ut ex Actis Apoſtolorum & Epiſtolis manifeſtum eſt, *Act.* x. 13, 14, 15. & xv. 20. & xxi. 24. *Gal.* ii. 14. De Circumciſione, de Idolothytis, de Diebus feſtis, aliiſque ſimilibus: quæ adhæſerunt aliquatenus Chriſtianis Judaizantibus, aut Gentilibus neophytis, ritibus ſuis antiquis nondum penitus

nitus excussis. Non consulendi sunt in posterum Scribæ aut Doctores Rabbinici; ab ore vestro, authoritate & definitionibus, inquit Christus, pendebit regula licitorum & illicitorum; & in his definiendis sæpius & diutius versati sunt Apostoli, ut ex eorum scriptis patet. Neque facilè mihi persuadeo Christum hîc usum esse phraseologià penitus novà, nec apud gentes nec Judæos * receptà, quamque ideo non intellecturi essent, ad quos allocutus est, sui Discipuli primarii.

Vid. Mat. xxiii. 4. & 13. & Luc. xi. 46, 52.

Ad locum secundum quod spectat, *Joh.* xx. 23. de remittendis aut retinendis peccatis hîc clarior fit mentio. De quà re, si rata habeantur quæ superiùs dicta sunt, eorum interpretationem oportebit sequi, qui hanc potestatem Apostolis solummodo concessam statunt: utpote qui errare non poterant in discernendis spiritibus hominum, veràque & fictà pœnitentià dijudicandis. Verba quæ præcedunt in textu ad hunc sensum collimare videntur, V. 22. *Cùm hæc dixisset Apostolis Christus, afflavit eos, & dixit iis, accipite Spiritum Sanctum. Si quorum remiseritis peccata,* &c. Ita cohærent verba; nec dubitandum esse censeo, majorem Apostolis in hàc re, ut in aliis multis, concessam esse potentiam & authoritatem, quàm hodiernis Evangelii ministris quibuscunque. Qui

* *Mos erat apud Hebræos, cùm alicui potestas dabatur, Legem & Prophetas interpretandi clave datâ, quasi in possessionem muneris mittere.* Grot. ad Luc. xi. 52.

corda hominum inspicere, sanare ægrotos solo verbo, aut tactu, aut umbrâ potuere, & resuscitare mortuos, nihil miror in remittendis peccatis authoritatem singularem eos exercuisse. Quum Christus sanavit Paraly-
Mat. ix. ticum, dixítque timido, *Confide Fili, remissa*
Luc. v. *sunt tibi peccata tua*, Scribæ & Pharisæi obmurmurabant, dicentes, *Quis est iste, qui loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata, nisi solus Deus?* Quibus ita respondit Christus, *Utrum est facilius, dicere, remissa sunt tibi peccata: aut dicere, surge & ambula? Ut autem sciatis Filium hominis authoritatem habere in terrâ remittendi peccata, ait Paralytico, tibi dico, surge, & sublato lectulo tuo, abi domum tuam; is autem illico surgens in conspectu eorum, sublato in quo jacuerat lectulo, abiit domum suam, glorificans Deum.* Tu, qui jam remittis peccata, fac similiter: præmissis miraculis aut subsequentibus, Christum & Apostolos imitare, & fidem adhibebimus. Sin minùs id poteris, memento, nihil temere tentandum in rebus sacris. Quemadmodum Christus potestatem habuit superiorem Apostolicâ, ita nec Apostolis æquantur eorum successores: neque pari vi defluxere ad posteros primorum jura & privilegia. Gradatim descenditur ad statum fixum, in quo tandem requiescere oportet, nisi forsan reviviscant miracula.

Sed in præfatis Christi verbis ad Apostolos duo mihi contineri videntur: Primum est generale, atque omnibus Evangelii ministris unà cum Apostolis commune, nimirum ut prædicent verbum *Reconciliationis*

&

& *Remissionis peccatorum* in nomine Christi. Ita S. *Paulus* ipsum Evangelium appellat *verbum reconciliationis*, vel *ministerium reconciliationis:* quo scilicet homines Deo, remissis peccatis per Christum, reconciliantur: sed nullâ factâ mentione absolutionis privatæ, 2 *Cor.* v. 18, 19, 20. Pariter apud S. *Lucam* verba Christi in cœlum migraturi, ad Apostolos habita, hôc modo leguntur, *Dixit iis, ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati, & resurgere ex mortuis tertio die, & prædicari ejus nomine resipiscentiam & remissionem peccatorum apud omnes gentes, incipiendo ab urbe Hierosolymorum, Luc.* xxiv. 46, 47. Hæc declaratio remissionis peccatorum per Christum est officium commune omnium Evangelii præconum: atque hoc proculdubio in verbis Christi includitur. Sed est aliud præterea, ut mihi videtur, Apostolis peculiare, atque iis qui dono *διακρίσεως πνευμάτων* pollebant, scilicet authoritativa potestas remittendi peccata in hôc aut illo homine, prout illis innotesceret animi ipsius status interior, verúsque erga Deum affectus.

Rem paucis dicamus. Data est aliquibus in Ecclesiâ ministris potestas remittendi peccata: Quibus data sit, quæritur? An Apostolis tantùm, vel pari jure eorum in Ecclesiâ successoribus, continuatâ serie ad hodierna usque sæcula: Nos in eâ sumus sententiâ, potestatem illam, quatenus est judiciaria & authentica, Apostolis tantùm concessam esse: neque exerceri posse hodie à quibuscunque Ecclesiæ ministris. Facultas *discernendi Spi-*

ritus, & efficiendi miracula hanc authoritatem comitabatur & confirmabat: His deinde charismatis subductis vel intermissis, unà desiit illa potestas, suis nimirum indicibus, authoritate & effectu viduata, ut in unctione ægrotorum factum est. Interea, manet & manebit usque potestas altera, prædicandi verbum reconciliationis pacísque pœnitentibus. Denique utramque potestatem complecti mihi videtur præmemoratus sermo Christi ad Apostolos, pro ratione temporum & personarum transeuntem aut permanentem.

Hæc de remittendis peccatis dicta sunto: Quid autem sit *retinere peccata* minus clarè patet, nisi hoc pariter ad Apostolos restrinxeris. Si hanc *retentionem* ita intelligas, ut nullius remittantur peccata qui non petit absolutionem à sacerdote aliquo, certè ad inferos detrudendi erunt multi pii probíque. Sin potiùs ad pœnas & censuras Ecclesiasticas utramque partem, tam remissionem quàm retentionem, referendam duxeris, non recuso. Earum proinde Censurarum hìc paulisper, inspicienda est vis & ratio.

Ecclesiæ censuris obnoxii sunt Flagitiosi, Schismatici, Hæretici: dein lapsi aut relapsi pœnitentes, & denique contumaces. Adversùs Flagitiosos utinam severior esset & magìs aculeata Ecclesiæ disciplina, aut animosiùs exercita quàm cernere est hodie. In reprimendis opinionibus, quæ dissentiunt à doctrinà Ecclesiæ, alacres sunt atque acres sacrorum antistites, ac si

in

in his verteretur cardo religionis: ſed ad mores caſtigandos & pietatem tuendam potiſſimùm inſtituta eſt Diſciplina Eccleſiaſtica, tam apud Judæos quàm Chriſtianos. Idololatriam, homicidium, adulterium, & his cognata crimina, pœnæ & infamiæ metu coërcere, curæ erat veteribus: & in extirpandis vitiis, omnium malorum radicibus, primam impendebant operam. Quibus utpote expulſis, parum metuenda eſſet in cæteris opinionum diverſitas. Denique, qui propter ſcelera & flagitia rite admoniti tandem è communitate Chriſtianâ ejecti fuere, ſinè reditu aut animo redeundi, pro deſertis, derelictis, & tantùm non deſperatis habiti ſunt. Et eorum peccata *retineri* aut retenta non immeritò dici poſſunt.

Schiſmatici habentur vulgò, qui ſe ultro ſeparant à communione Eccleſiæ, & ſeorſim à publico conventu, apertè aut furtim conventicula celebrant. Hoc à factione malâ ſæpius oritur, nonnunquam ab imbecillitate, aliquando etiam à cauſis non injuſtis: ut ab Eccleſiis reformatis factum eſt, cùm à Pontificiis receſsère. Quærendum idcirco, quid ſit quod ſchiſma vel ſeparationem faciat illicitam & criminoſam. Ut diſceſſio ab imperio Principis dici ſolet Rebellio, ita diſceſſio ab Eccleſiâ nomen habet Schiſmatis: Sed culpa quandoque eſt ex parte Principis, aut ex parte Eccleſiæ, ſiquando cauſas præbeant graves & vehementes rumpendi vincula mutuorum officiorum & communionis. Multa utique, permulta pati oportet tam à Principe, quàm Eccleſiâ, æquo animo, ob pacis

pacis ſtudium: (Hoc virum Chriſtianum decet, hoc bonum Civem) neque levitate animi, aut innovandi pruritu, neque ſpe lucri, aut affectibus privatis quibuſcunque abduci aut avelli à communi ſocietate & obſequio. Mala etiam publica nonnulla ſunt diſſimulanda, excuſanda alia, alia denique pro viribus ferenda. Sed diſtinguendum eſt, ne prorſus obſtupeſcere videamur, inter mala tolerabilia & intolerabilia. Cùm eò excreverint onera & gravamina, ut ferri ultrà non poſſint, ab oppreſſis humeris ſunt excutienda. Et quoad Eccleſiam (de quâ hîc agitur præcipuè) qui fundamenta religionis evertunt, qui Idololatriam aut fœdam Superſtitionem in Dei cultum invehunt, qui abſurda & repugnantia humanis ſenſibus pro articulis fidei Chriſtianæ obtrudunt, næ illi ſunt verè ſchiſmatici, atque omnibus cenſuris digni. Alteri autem qui ſeſe retrahunt ab hàc communione, non aliter faciunt quàm qui à contagioſis aut peſtiferis fugiunt. Pendet itaque, ut vides, à rationum momentis definiendum, tam qui dicendi ſint Schiſmatici, quàm quibus cenſuris onerandi. Ad Hæreticos progredimur.

De vel. Virg. c. 1. princ. Quodcunque *adversùs veritatem ſapit*, inquit Tertullianus, *erit hæreſis, etiam vetus conſuetudo.* Antiquitas non mutat verum in falſum nec è contra. *Nec hæreſes tam novitas quàm veritas revincit*, ut idem loquitur. Hoc omnes, opinor, agnoſcunt: Sed quâ regulâ, quo indice, quid verum, quid falſum, dignoſcemus? Imprimis ratio clara & evidens eſt index univerſalis. Huic quæcunque repugnant,

nant, pro veris haberi nequeunt, nec pro Sacræ Scripturæ sensu, aut fidei Christianæ dogmatis. Tollis omne discrimen veri & falsi, si facultatem dijudicatricem tollas. Dein rationi naturali Sacræ Literæ nuspiam contradicunt, & quod ab his duobus testibus confirmatum est, quicquid dicat faciátve Ecclesia regnatrix, extra crimen hæreseos id constituitur; nec tantùm innoxium est, sed pro purâ veritate Evangelicâ firmiter est retinendum. Interea suus debetur honos Antiquitati, suus Patribus, suus Conciliis Ecclesiasticis: sed omnes omnium vires, fidem, authoritatem unà complectitur * Scriptura Sacra.

Præterea, Symbolum Apostolicum haberi solet κριτήριον & quasi tessera ὀρθοδοξίας, *recta de doctrinâ Christianâ sententiæ*, spectatæ & probatæ fidei. Ita *Tertullianus* loco præmemorato, *Regula quidem fidei*, inquit, *una est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unicum Deum omnipotentem, mundi conditorem. Hâc lege fidei manente, cætera jam disciplinæ & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet & proficiente usque ad finem gratiâ Dei.* In his consistamus immobiles: De veland. Virg c. 1.

* Cyprian Epist. 63. *Hic est filius meus dilectissimus, in quo bene sensi, ipsum audite.* Quare si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid alius ante nos faciendum putaverit; sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. *Hoc non minùs in Theoreticis quam practicis verum est.* Vide S. Augustin. contra Max. Arrian. & de Unit. Ecclesiæ c. 3. contra Donatist. & 18. & 8. Epistol. Citat. ab Hooker. p. 119, 120.

qui

qui verò multiplicant auctitántque dogmata ad fidem & salutem (secundùm eos) necessaria, ut laqueos tendunt ad irretiendos infirmos, ita materiam ansámque præbent cavillantibus, & dilacerandi Ecclesiam per schismata & secessiones occasionem.

Hæresis, quatenus distinguitur à schismate, est affectus animi, ut ita dicam, incognoscibilis: prætèr soli Deo, aut hominibus à Deo inspiratis. Non definitur in sacris literis, & prout solet definiri, semper includit aliquod voluntatis vitium: Quod nos latet intus reconditum, nisi forsan se prodat motibus pravis aut seditiosis, vel dogmata spargant Hæresiarchæ quæ eò tendant manifestó. Si planè fanatici sunt, mihi videntur, amandandi ad hospitia insanorum, donec deferbuerit & sese despumaverit iste æstus sanguinis, & ad sanam mentem redierint. Præterea, distinguendum est inter authoritatem Apostolicam & hodiernam in censuris infligendis. Ab Anathematis abstinendum est hodie, ut mihi videtur, cùm ad potestatem infallibilem id spectet. Ne sæviant tantopere, credántve censores Ecclesiastici se detrudere posse ad Tartara quos petunt suis fulminibus, nec ab Ecclesiæ Catholicæ communione internà, & connexione cum Christo capite sejungere, modò sic perculsi ex mero amore Dei & veritatis suis
Act. v. 5. sententiis adhæreant, *Act.* iv. 19. 1 *Cor.* ix.
& xiii. 11. 16. Apostoli censuris & increpationibus
& 1 Cor. v. 5. suis, non animos solùm, sed etiam corpora
1 Tim. i. 20. ferire potuerunt, morbis efficere aut etiam morte, & Satanæ vexandos tradere quos devoverant,

voverant. Et per hæc effecta vim dedere manifestam latæ sententiæ, cùm verò nihil efficit sententia, quid aliud est Anathemata spargere quàm in vacuum aërem vibrare * bruta fulmina? sed pergamus in proposito.

Succedunt considerandæ *Lapsorum pœnitentium* castigationes; quas quidem non promptum est definire districté. Non enim describuntur jure aliquo divino, sed pendent à prudentiâ Christianâ & à constitutionibus Ecclesiæ, quæ pro ratione locorum & temporum sunt mutabiles. Dum stetit Ecclesia à Magistratu separata, utpote Ethnico; nec ullas aliunde suppetias accersere potuit; cavendum sibi duxit legibus severis in Lapsos & relapsos, quò magìs terrorem incuteret Apostatis, aliísve qui à fide aut moribus Christianis desciverant. Pœnitentium publicorum *Exomologesis*, qualis fuerit apud An-

* Constitut. dict. Apostol. l. 2. c. 21. Δίκαιος γὰρ ἀδίκως φονευθεὶς ὑπό τινος, παρὰ Θεῷ ἐν ἀναπαύσει ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα· ὡσαύτως καὶ ὁ ματαίως ἀφορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου. *Justus quippe injustè à quoquam occisus, apud Deum requiescet in æternum. Et simili modo qui ab Episcopo perperàm fuerit excommunicatu.* Dein alterum dictum, ἡ κατάρα ἐπιστρέψει εἰς κεφαλὴν τοῦ ἀδίκως αὐτὴν ἐκπέμψαντος, *Revertetur maledictio in ipsius caput qui eam injustè emisit.* Augustinus de verâ relig. c. 6. hæc habet: *Sæpe sinit divina providentia, per nonnullas nimiùm turbulentas carnalium hominum seditiones, expelli de congregatione Christianâ etiam bonos viros. Quam contumeliam vel injuriam cum patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neque ullas novitates vel schismatis vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines quàm vero affectu & quantâ sinceritate charitatis Deo serviendum sit.*

tiquos, & quo rigore & diuturnitate pœnarum exercita, notum eſt ex Tertulliano, Cypriano, aliiſque. Sed alia eſt hodie rerum facies & ſtatus Eccleſiæ. Quouſque revocari debeat quæ jam exolevit, quo modo & formâ exercenda ſit hæc diſciplina, magni conſilii res eſt. Cavendum ne tyrannidem affectare videamur in ſontes & pœnitentes: Nec Chriſtianos à peccato magis, quàm à pœnitentià, commiſſo peccato, deterreamus. Ex utrâque parte opus eſt prudentià, tam in ſanandis vulneribus quàm in præcavendis. Sed ablatâ culpà verè & ſolidè, unà tollitur pœna: nec fictitiis indulgentiis, aut fictitio Purgatorio, crimen aut pœna criminis eluitur.

Denique quod ſpectat ad *Contumaces*, ita dicuntur ii qui legitimè in jus vocati non comparent: vel latæ ſententiæ non obtemperant, cùm ad juriſdictionem ejus, cui negant obſequi, pertinent. Vides hæc involvere jura humana, quæſtiones & diſceptationes fori, quæ non ſunt hujus loci. Decet utique virum Chriſtianum in omnibus pacificè & modeſtè ſe gerere, ſive in causâ defendendà, ſive in pœnis ſubeundis. Ita tamen ut nemini non liceat, privilegia ſibi per leges indulta conſervare. Nec minùs iniqui ſunt, qui alterius invadunt jura, quàm qui non parent mandatis licitis.

Hæc breviter diximus de regimine & diſciplinâ Eccleſiæ; in quibus exercendis probatur & ſpectatur maximè prudentia eorum qui rebus divinis præſident. Nobis enim

enim in religione Christianâ non præscripta sunt singula (ut olim Judæis) ad minutias usque. Id fieri potuit commodiùs in Lege unius populi & gentis, nec perpetuò permansurâ. In religione autem Christianâ, quæ est omnium gentium, omnium temporum usque ad consummationem sæculi, non facile esset unicam & inflexilem formulam præscribere in regimine, disciplinâ & cultûs externi ritibus. Unicam, inquam, formulam, quæ ad omnem statum Evangelii, tam ineuntis quàm adulti, accommoda esset: Omni populo, Gentili & Judæo, Orientali, Occidentali, cæterísque per terrarum orbem diversæ indolis & ingenii; omni denique mundi ætati, quæ sensim à pueritiâ ad maturitatem provehitur. Hæc alios atque alios modos & temperamenta postulant, ut in singulis finem ultimum assequamur, pacem nempe, ac pietatis & virtutis incrementa. Semper retinendum & revolvendum animo dictum Apostolicum, πάντα εὐσχημόνως, κατὰ τάξιν, πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω. Quæ regulæ cùm generales sint, vides multa permissa aut relicta judicio sapientum & præpositorum Ecclesiæ: ut eorum consiliis, ita, pro re natâ, attemperetur rerum externarum ordo & administratio, ut *Graviora Legis* Christianæ sarta tecta semper maneant, & evitentur offendicula quoad fieri potest: servatis ubique rationibus Honesti & Decori. In his exterioribus dissentiunt nonnunquam Concilia à Conciliis, Synodi à Synodis: nec immeritò, mutatâ conditione Ecclesiæ pro variis locis & tem-

poribus; modò id semper in animo habeant, non ut acquisitas sibi opes & dominationes tueantur, sed ut ad veræ pietatis augmentum & animarum salutem omnia digerant & disponant.

Neque miremur hæc omnia non fuisse constituta ab ipso Christo antequam terras deseruit. Neque enim opportunum id fuisset, nondum promulgato aut invalescente Evangelio. Hoc Apostolis incubuit primò, dein subsequentibus Ecclesiæ præfectis, congruenter praxi & regulis Apostolicis. Apud Judæos quorum suprà meminimus, non constituta fuit à Mose disciplina Ecclesiastica, sed à Synedrio postea, multis à Mose sæculis. Rectéque observatur à viris doctissimis, *Systema Ecclesiasticum* in Religione Christianâ plerumque imitari probata instituta Judæorum, Synedrii ac Synagogæ. Ut postea * distributiones Ecclesiarum & Diœcesiων factæ sunt plerumque secundùm Imperii Romani divisiones. Præterea quanquam hæc Hierarchica non præscripta fuerint à Christo verbis explicitis, fundantur tamen in ipsius doctrinâ, quatenus *Ecclesiam*, ut diximus suprà, fundavit & constituit: ac consequenter omnia quæ ad eandem conservandam erant necessaria. Hoc natura rei postulat, jus commune societatis, & regiminis ordinati ratio. Dein Apostoli qui procurationem sibi commissam, & vicariam Christi potestatem exequebantur, Re-

* Conc. Trull. can. 38. τοῖς πολιτικοῖς ϗ &c.

gimen

gimen & disciplinam in Ecclesiis ab ipsis plantatis exercuere: eadémque exercendi suis etiam potestatem dabant successoribus. Non quidem omnibus eàdem vi & effectu quoad censuras, sed magìs minúsve prout vigerent διακρίσεις πνευμάτων. Denique in constitutione Ecclesiæ Christianæ & ipsius œconomià nihil video à ratione alienum, aut aliter definitum ab Apostolis quàm vir prudens definiturus esset. In his autem administrandis, Distinguendum est semper inter ea quæ sunt juris Divini, atque ea quæ juris sunt tantùm Ecclesiastici, adeóque humani: quæque proinde pro locorum, temporum rerúmque circumstantiis identidem mutari solent. Non rectè quidem mutantur, ut antea diximus, ob solam pompam lucrúmque sacerdotii augenda, sed ut obviàm eatur vitiis sæculi malísque moribus, aut etiam (quod sæpius accidit) succrescenti superstitioni. Ut gliscentem malitiam reprimant & religionis Christianæ sint quædam munimenta. Eo nempe consilio, proposito, & destinatione ordinanda sunt Ecclesiastica, ut abscissis superfluis & incommodis, suffectísque, si desiderantur, aptioribus, (sive sit in ritibus, sive in disciplinà) status religionis externus ad sanctitatem internam promovendam semper adaptetur.

His observatis, haud æquum esset hodie externa omnia ad formam Ecclesiæ Primitivæ exigere: quandoquidem pro mutato rerum statu aliter atque aliter temperandum est Ecclesiæ regimen. Prout etiam factum vidimus in multis ritibus & institu-

tis

tis quæ jam transiere, quasi immerita. In administrandis sacramentis non paucæ ceremoniæ & consuetudines olim receptæ jam exoleverunt. In Baptismo immersio, vel trina immersio: unctio, exufflatio & exorcismus, mellis & lactis gustus, & hujusmodi alia. In formulis & verbis baptizantis, & in tempore, seriùs aut citiùs, baptismi recipiendi non minùs variatum est. Pariter in Eucharistiâ omissa sunt plura quæ pridem erant in usu. Dabatur olim parvulis & infantibus Hostia Eucharistica: Deferebatur domi manducanda, vel amicis præbenda periclitantibus, moribundis, & nonnunquam, ut vereor, mortuis. Pane azymo utuntur alii, alii fermentato. Hi vino mero, illi diluto, nec indignamur: Præterea Agapas colebant veteres, convivia Christiana Eucharistiæ annexa: ídque temporibus Apostolicis & subsequentibus. Dein Osculo sancto vel osculo charitatis salutabant alii alios, finitis precibus vel peractâ Eucharistiâ: quam quidem quotidiè celebrabant. A sanguine & suffocatis abstinentia diù obtinuit in Ecclesiâ: ídque, ut credebant, vi instituti Apostolici. Circa jejunia, eorum tempora, leges modósque alii erant ab hodiernis moribus antiqui, & ferè instabiles. Abolitus est ordo Diaconissarum. Circa pœnitentiam publicam aut disciplinam pœnitentialem plurima laxantur, commutantur, aut prorsus abiere in desuetudinem. Denique in cultu solenni ordo, formulæ & modi variant inter se, & diversimodè constituuntur: Liturgiæ, officia, & gestus precantium: Diebus Dominicis stantes orabant

bant olim, nos genu flectimus: atque * alia hujusmodi consilii res sunt ad usum & ædificationem ordinandæ.

Hæc summatim commentati sumus de statu Ecclesiæ Christianæ: quæ clariora fient, si de ipsius constitutione & authoritate divinâ aut humanâ, coronidis loco pauca insuper adjiciamus. Definiri solet Ecclesia Cœtus fidelium, vel fidem Christianam profitentium: ídque rectè, sed specialiùs definiri potest societas voluntaria doctrinâ ritibusque sacris ab aliis distincta, ex instituto Christi, & sub Christo capite. *Voluntariam* appello, non quoad originem, & constitutionem primam: id enim à voluntate hominum non pendebat: sed eousque voluntaria est, quatenus in hanc societatem nemo cogi possit, nec in eàdem retineri quilibet invitus. Obedientiam liberam quærit Christus, & religionis ab ipso constitutæ proprium est, ut solà veritatis vi sibi viam faciat: nullà vi externà, nullà pœnà istiusmodi adhibità, neque erga infideles neque inter Christianos. A suppliciis corporalibus abstinet, neque in aliena bona aut fortunas invadit. Hæc alterius sunt ordi-

* *Crescat igitur oportet, & multùm vehementérque proficiat, tam singulorum quàm omnium, tam unius hominis quàm totius Ecclesiæ, ætatum & seculorum gradibus, intelligentia, scientia, & sapientia; sed in suo duntaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eâdémque sententiâ.* Vincent. Liran. Common. m. p. 309. cum Salv. *Ipsa plenaria Concilia sæpe priora à posterioribus emendantur, quum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quo latebat,* August. l. 2. de bapt. cap. 3.

nis

nis & jurisdictionis, & ad Magistratum seorsim spectant. Lex Christiana non constituta est eodem modo quo olim Judaica, in quâ nulla erat distinctio, hâc in parte, juris civilis & sacri: Totum jus erat divinum, ut in Theocrasiâ. Hanc libertatem unius religionis Christianæ propriam esse dixi, & prærogativam. Vi & armis utantur aliæ Sectæ, ut illa Mahometis: Alieno sanguine madefacta crescat & propagetur eorum religio, nostro nostra. Vincant illi, ut Hostes; nos ut amici, monitores, consiliarii. Minis & metu mortis adigant alii serviles Animas in suum gregem, nos monstratâ viâ salutis vitæque æternæ, ut eam ingrediantur suademus, hortamur, & quodammodo propellimus: at solâ vi veritatis & propriæ suæ conscientiæ stimulis.

Hoc modo *Liberam* dicimus religionem Christi, & cultores ipsius voluntarios. Nullà vi utitur prout innuimus, prætèr suasoriâ & rationali, & in nullius provinciam sese ingerit. Non in bona aut vitam alterius, sunt enim Cæsaris: non in Conscientiam, est enim solius Dei. Neque tamen desunt Ecclesiæ sua jura: Eáque triplicis ordinis, Divina, Socia, & Politica. Primò, jura divina, à Christo & Apostolis constituta & confirmata. Qualia sunt jus prædicandi verbum Dei, & administrandi sacramenta: & ad hæc rite peragunda personas idoneas eligendi & designandi: Denique interdicendi suis sacris nefarios & sceleratos. Secundò, jura socia: de quibus scilicet inter ipsos convenit in commune bonum Ecclesiæ; quæque,
Magi-

Magistratu non renuente, exercere possunt: modò sint innocua, nec libertati Christianæ dissentanea. Denique, jura politica; quæ à Magistratu & legibus, Ecclesiæ sunt concessa: Qualia sunt multa circa reditus & libertates Ecclesiasticorum, circa disciplinæ modos, circa jus conveniendi, aut novas condendi constitutiones: cum aliis similibus, quæ alia atque alia sunt pro diversis locis & temporibus. Atque intrà hos terminos consistere mihi videntur jura Ecclesiæ.

Inter jura Politica jus convocandi & celebrandi Concilia & conventus Ecclesiasticos numeravimus. Quandoquidem, ut nobis videtur, non jure divino, sed prudentiâ humanâ instituuntur Comitia Ecclesiastica. Ita tamen ut in extremâ necessitate consulendum sit religioni Christianæ, ne labatur. De rebus externis ordinandis & œconomiâ Ecclesiæ in his conventibus usitatiùs deliberatur. At siquis de controversiâ finiendâ Concilium appellet, ipsius sententiæ (non prohibente principe) acquiescere debet, ut eâ de re lites publicas ultrà non moveat. Interea, veritas manet eadem ex quacunque parte steterit sententia Concilii: Sed ad pacem conservandam ordinémque Res ita judicata pro ratâ habeatur appellanti, vel prematur postea silentio. Ut hæc autem Tribunalia, pluris aut minoris, æquâ semper ratione, æstimemus, res paulo altiùs est repetenda.

Fundamenti loco ponatur, perire non posse funditus Ecclesiam Christianam, nunquam extinctum iri in terris. Nunquam re-

vivifcet & dominabitur Paganifmus aut Judaifmus: Nunquam prævalebit Lex Mahometis, aut alia quæcunque, per totum terrarum orbem, extincto Evangelio & religionis Chriftianæ profeffione. Hoc certum ratúmque ex verbis Chrifti. Sed qui promifit fe confervaturum Ecclefiam fuam inextinctam, non itidem promifit eandem fe confervaturum incorruptam; incoruptam dico, aut doctrinâ aut moribus. Quinimo nos monent eadem Oracula Sacra futurorum fcandalorum, Apoftafiæ futuræ, Antichrifti futuri: Eóq; regnante corruptum iri Ecclefiam, tam in fide quàm moribus. Ad mores quod pertinet, utinam liberare potuiffem ab hâc maculâ quamlibet Ecclefiam. Proh dolor! id quod maximè facrum eft in omni religione, & potiffimùm in noftrâ, defideratur maximè inter Chriftianos: Animi probitatem intelligo, & mores inculpatos. Atque ii ipfi qui fe jactitant immunes ab omni errore in fide improbitate & vitiis funt maximè infames.

Mat. xvi. 18. & xxviii. ult.

Mala Moralia, fecundùm inftitutionem Evangelii præ cæteris omnibus Deo funt odiofa: Spiritúmque Dei offendunt, contriftant, abigunt aut extinguunt. (*Ephef.* iv. 30.) aditúmque ad veritatem intelligendam mentémque Chrifti præcludunt, *Joh.* iv. 14. & vii. 17. Quo minùs credibile eft Spiritum veritatis habitare inter malos.

Ad Doctrinam quod fpectat, neque hanc eliquatam penitùs, & ab omni fæce & admiftione puram effe arbitror in quâvis Ecclefiâ

clesiâ particulari: sed in his quàm illis multo minùs aberratur, in paucioribus nimirum & levioribus. Si de Ecclesiâ universali instituatur quæstio, ipsius sententia non aliter investigari potest quàm in Concilio Generali: Quúmque Concilium Generale, (ut eò jam redeamus) ex iisdem ferè viris compositum sit, quibus constant Synodi Provinciales & Nationales, iidem homines aut iisdem affectibus obnoxii, mutato loco non fiunt sapientiores aut inerrantes. Sententiæ Conciliorum, sive majorum sive minorum, nihil aliud mihi videntur quàm consulta patrum, aut opiniones virorum doctorum de certis rebus in deliberationem propositis. Quibus suus quidem debetur honos. Sed quantum ad obligationem in sacris dogmatis recipiendis, ultima Judex est Conscientia cujusque, Deo sinceritatis teste. Doctores aut cœtus Doctorum errare possunt, atque fœnum aut stipulam super-ædificare, (1 *Cor.* iii. 12.) res inanes & combustibiles. Id * firmum fixúmque habeo, NULLUM dari in terris (à temporibus Apostolicis) Tribunal Infallibile: Nihil paris authoritatis aut certitudinis cum Sacris Literis: sive sit definitio Concilii, sive Traditio quæcunque inscripta: Nec ita obligari conscientiam quorumvis hominum placitis, ut non supersit in privatis *Judicium discretionis*, ad normam Sacræ Scripturæ dirigendum. Non creant aut constituunt veritatem quicunque conventus Ec-

* Δεῖ γὰρ περὶ τῶν θείων μυστηρίων μηδὲ τὸ τυχὸν, *&c.* Quod inquit addendum sit sacris literis in re fidei. Cyril. Catec. 4. m. p. 30. huc transfer si benè congruunt.

clesiastici, nec procudere possunt novos Fidei Articulos, sed tentant pro viribus veritatem invenire, fidémque primitus datam rectè exponere. Quum verò non sint αὐτόπιςοι, æquo examini subjiciendæ sunt eorum sententiæ, constitutiones & decreta. Et si fortè reperiantur Sacris Literis adversa, aut manifestæ rationi, his refragantibus nullius obligant conscientiam.

Præterea, Horum conventuum si respiciamus indolem & affectus, sequuntur plerumque inclinationes temporum & personarum. Agitantur quæstiones huc illuc privatis partium studiis, & definiuntur maximopere ex placito eorum qui Concilium indicunt. Concilia fuere hactenus Imperatoria aut Pontificia, & in utrisque quantum valuit factio, discas mallem ex rerum ipsarum historiâ, aut aliorum animadversionibus, quàm ex nostris. Bene dictum est olim ab Apostolis, utputà errori non obnoxiis, *Ita visum est Spiritui Sancto & nobis:* Sed cùm pendet Spiritus Sanctus ab afflatu Principis aut Pontificis, simulatâ authoritate luditur in re feriâ, & nomen Dei prophanatur cùm placitis humanis inscribitur. Denique, Da mihi Concilium liberum, tam à vi externâ, quàm à partium studiis & præjudiciis: Da, inquam, Senatum Ecclesiasticum legitimè convocatum & sub æquis conditionibus: A viris probis, sapientibus & verè Christianis compositum, qui nullius ambiunt gratiam, aut metuunt odium, aut captant beneficentiam: Qui veritatem Evangelicam unicè quærunt, & inventam ex animo sincerè

rè & audacter proferunt & profitentur: Hujusmodi cœtûs augusti quis non pronus veneraretur judicium? Sed hujusmodi cœtum à temporibus Apostolicis Sol nondum vidit in his terris; an visurus sit unquam, nescio. Interea donec ad hæc tempora, ad hos judices integros & incorruptos perventum fuerit, sit tibi Concilium Prophetarum, Evangelistarum, & Apostolorum chorus: Eorum decreta & constitutiones evolve, hos sequere duces quoad poteris. Non deerit tibi lumen ad vitam æternam, modò sint aperti vigilésque oculi: nec offundantur animo, ut sæpius solet, à cupiditatibus mundanis, caligo & nebulæ. His regulis præpositis, unicum est ad salutem necessarium, *Sinceritas:* & qui sub hâc includitur, Dei & veritatis amor. * In cæteris, pro ratione intellectûs & notitiæ, majoris aut minoris, nunc plura nunc pauciora sunt ad salutem requisita. Qui unicum habet talentum, rationem reddet unius: qui plura, plurium. Sed qui fidelis est in parvo, acceptus habebitur & remunerabitur. Paupercula, quæ duo minuta in Gazophylacium immisit, plus dedit cæteris, judicante Christo. Pro voluntate & viribus æstimatur opus cujusque, non pro mole & magnitudine tantùm: Ita qui Deo loquenti & revelanti credit, & quicquid noverit ipsius esse verbum firmà fide amplectitur, is complexim & implicitè & voluntatis inclinatione credit omnia quæ cœlitus revelantur: & speciatim ac expli-

Ephes. ii. 20, 21, 22.

* *Proculdubio aut docilis ignorantia non facit Hæreticum, aut omnis Christi discipulus erit Hæreticus.* Facund. Hermian. l. 12. c. 1.

citè

citè hoc aut illud dogma, quàm primùm quærenti innotuerit id esse Verbum Dei. Deus non tam respicit numerum articulorum quibus fides adhibetur, quàm dispositionem animi quà creditur, & quos ferat fructus illa fides. Denique, nihil valet fides absque fundamento & fructu, & nullum est certum fidei fundamentum præter Verbum Dei, nec fructus sinè obedientià illi debità. Atque his adhæreamus.

Tandem ut claudamus omnia, non diffitendum est in his Ecclesiasticis, quæ prudentiæ Christianæ magnà ex parte commissa sunt, nonnunquam occurrere locos nodosos & casus ferè inextricabiles, ubi omnem prorsus errorem effugere non tam penès nos est, quàm à magnis præcavere. Sed idem accidit non raró in cæteris rebus humanis: In quibus non pauca sunt mala insanabilia, & dubia insolubilia. Et quemadmodum è malis minimum, ita è dubiis minùs dubium Prudentis est eligere. Adhibitis semper in consilium & judicii regulam Literis Sacris, Conscientià purà, & Christianæ religionis indole & fine ultimo, Hæc hactenus.

FINIS.